

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

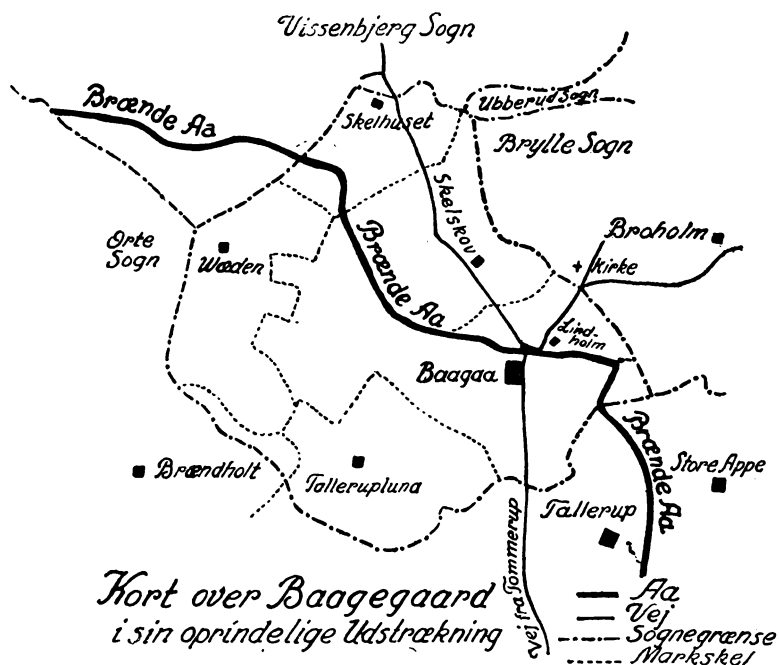
Fra Brænde Aaens inderste Kilder

En historisk og topografisk Udredning.

Af

Fr. Hjort,

Baagegaard pr. Tommerup.

1929.

Expres-Trykkeriet, Odense.

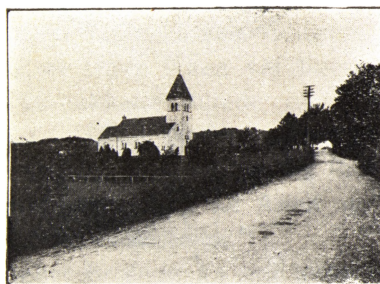
Fra Brænde Aaens inderste Kilder.

En historisk og topografisk Udredning.

Af

Fr. Hjort,

Baagegaard pr. Tommerup.

Broholm Kirke

1929.

Expres-Trykkeriet, Odense.

(Sprogøe & Albertsen)

Den bekendte fynske *Biskop Jakob Madsen* skriver et Sted i sin Visitatsbog omkring Aaret 1588: »*Bogaa gør Skelsmes mellem Bogherred oc Vendsherred.*« Denne Udtalelse passer ikke helt eller alle Vegne. Ved Aaens Udløb i Lillebælt er det rigtigt, at den danner Grænse mellem Baag og Vends Herreder, idet Udløbet just falder paa Grænsen mellem Tanderup og Husby Sogne, men snart løber den ind i selve Tanderup Sogn og forbi Brænde Mølle, der antagelig har formaaet at overføre sit Navn til Vandløbet, der altsaa tidligere, i det 16. Aarhundrede, hed Bogaa, et Navn Aaen vel ligesom Baagherred har laant fra de stærkt bakkede (buede eller bøvede) Omgivelser. idet Aaen jo løber i Dalen mellem de to største Bakkepartier paa Fyn, nemlig Frøbjerg Bavnehøj og Brændholt Bjærg med de tilstødende store Højder syd for Aaen og Vissenbjerg, Dyred og Ernebjerg nord for Vandløbet.*)

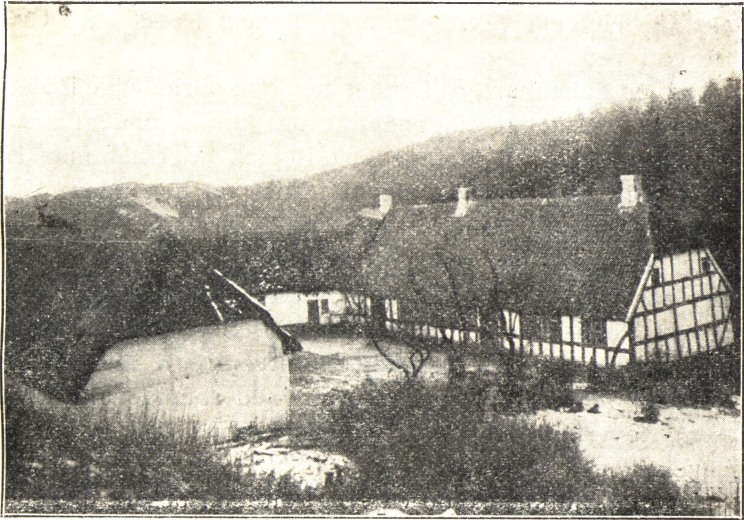
Fra Tanderup løber Brænde Aa ind gennem Kjerte og Skydebjerg Sogne og fortsætter til den nordøst for Aarup ved Næverkjær Mose naar Grænsen af det store Vissenbjerg Sogn. Herfra danner Aaen atter Herredsskel, men denne Gang mellem Odense og Baagherreder, idet den tillige bliver Skel mellem Vissenbjerg

*) Nogle mener, at Navnet „Baag“ eller „Bog“ stammer fra *Bøgetræet*, der jo nu danner Hovedbestanden i denne skovrige Egn. Dette kan dog næppe være Tilfældet, idet Bøgen ikke er ældre her i Landet, end fra Kristi Tid, og vel da i yderst beskednen Udbredelse. Og paa den Tid maa man antage, at Navnet „Baag“ eller „Bokæ“, som det oprindelig hed, alt var i Brug, da det vel maa formenes, at være lige saa gammelt som de andre Herredsnavne, der er gamle By- og Stednavne.

i Nord og Skydebjerg og Orte i Syd. Saaledes fortsættes Løbet til lidt Øst for Aagaard, hvor det gaar ind i Vissenbjerg Sogn og skærer et lille Hjørne af dette, forinden den naar ind i Tommerup Sogn og deler de fra gammel Tid under Baagegaard hørende Arealer i to Dele mellem Vædegaard og Skelhusene, og fortsætter helt dybt ind igennem Tallerup og Højsholt Skove, hvor nogle af Brændeaaens Kilder findes; men tillige sender dette Vandløb flere Tilløb op i Brylle, Ubberud, Orte og Vissenbjerg. Fra disse Sogne, der jo rummer Fyns højeste Bakker, som Frøbjerg Bavnehøj, Vissenbjerg Præstegaardshave, Dyred og Ernebjerg osv., kommer en Mængde Vand, der til Tider danner store Søer med mellemliggende brede Flodsenge, som lader formode, hvorledes her saa ud paa disse Egne i den fjerne Oldtid, før de store Udgravninger og Reguleringer af Aaløbet fandt Sted. Paa den Tid har her været en bred Bugt, som fra Lillebælt har skaaret sig ind og dækket hele det flade Land paa begge Sider af det nuværende Aaløb, og som i Nærheden af Bred har udvidet sig til en mægtig Bredning og dækket Størstedelen af de Arealer, som nu ligger mellem Brænde Aa og Ladegaards Aa. Her i denne Bredning, der antagelig har givet Navn til Byen Bred, har flere Steder raget Øer og Bakker op over Vandet.

Det store Areal, som gennem Tiderne har afgivet Vand til Brænde Aa, har været begrænset af det høje Vandskel, som mod Syd er fremtrædende i de fynske Alpers Udløbere ved Frøbjerg og Brandholt, hvorfra Vandskellet løber over Tommerup Storskov forbi Fredskovsminde, sønden om Højsholt Skov, over Store Appe, hvor det skærer Statsbanerne og drejer mod Nord og senere mod Nordvest, gaar forbi Broholm, Ernebjerg, Dyred og Vissenbjerg, hvorefter det gaar ind i Vends Herred.

Her i disse Omgivelser findes nogle af de smukkeste og mest storslaaede Steder i den danske Natur, der med Rette kan sammenlignes med det skønne Harzen i Nordtyskland, om end det maa indrømmes, at dette fynske Landskab er dannet efter en noget mindre Maalestok. Her ved Brænde Aaens Kilder findes et meget vekslende Landskab, der mest dækkes af Eng, Skov og Mose med mellemliggende Agerland, der med brutte Overgange giver det hele et storslaaet, hist og her vildt Præg.

Mølle-Knap ved Brænde Aa i Kjerte Sogn.

Frøbjerg Bavnehøj.

Fra de mange fritliggende Højder er Synskredsen stor, afvekslende behagelig, Temperaturen er som Regel 1 à 2 Grader lavere end ved Kysten.

Det er aabenbart, at Landet her i sit oprindelige Udseende har været vanskeligt tilgængeligt og kun i ringe Grad har fristet Menneskene til at tage fast Bopæl. Vel har man i den fjerne Oldtid ofte begivet sig til Skibs ad den alfare Vej op gennem de smulte Vande i den brede Brænde Aa og derfra begivet sig paa Jagt imellem de vilde Skovbakker, hvor der sikkert har været et rigt Bytte af Vildt. Ret naturligt har man opad ved Vandskellene mellem de høje Skovbakker stødt paa Rivaler fra de hinsides liggende Kulturcentre i de gamle Bygder. Minder herom finder vi bl. a. i Paddesøfundet (fra Bronzealderen), Neverkjærfundet (fra Stenalderen) og maaske i Oldtidsbegravelsen ved Ernebjerg osv.

Om end Oldtidsfolkene vitterligt ofte har besøgt disse eventyrlige Egne, og vel ogsaa haft godt Udbytte deraf, saa maa de dog have fundet Forholdene her for vilde og brydsomme til at de kunde finde Behag i at blive her for bestandigt.

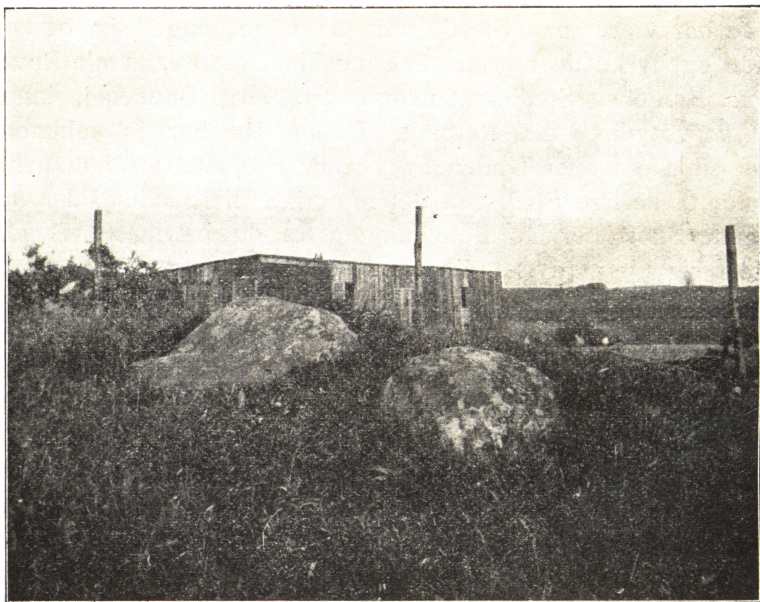
De første Mennesker, som har haft fast Bopæl i disse Egne er ganske sikkert de berygtede *Vissenbjergrovere*, som ofte er omtalt, og disse med rette frygtede Horder har selvfølgelig bidraget deres til, at ordentlige Folk kun nødigt, og paa et sent Tidspunkt har fæstet Bo her. Ældgamle Overleveringer paa Eggen vil vide og fortæller, at de første mere kultiverede Folk fra fjerne Egne kom sejlende fra Lillebælt opad Brænde Aa og tog Jorden i Besiddelse. Naar dette er passeret, kan næppe bestemte afgøres, men da hvert eneste Stednavn er af nyere Dato, maa man sikkert slutte, at denne Bebyggelse har fundet Sted paa den Tid, da Vikingetogterne var ved at stilne af, og derfor ikke kunde aftage Befolkningens Overskud, saa har man fundet et Aftræk her i disse øde Egne, som jo da har haft den Fordel, at de laa de gamle Hjem nærmere og ikke var forbundne med saa stor Livsfare, som Farten over de store oprørte Have til de fjerne Lande i Øst og Vest. Man maa derfor antage, at Bebyggelsen ikke er stort ældre end omkring Aar 900.

Det har været et brydsomt Arbejde for de første Nybyggere at faa afpresset denne mere end almindelige karrige Jord saa megen Føde, at de kunde friste Livet derved; derfor er det nok muligt, at de imellem har søgt lidt Bierhverv ved i Fællesskab med de egentlige Røvere at bjerge noget paa deres Manner til Hjælp i Husholdningen. En underlig og ret iøjnefaldende Forskel finder man i disse Egnes senere Udvikling, som kun med Besvær kan forklares. Man vil saaledes bemærke, at man i Vissenbjerg Sogn har dannet en hel Koloni af Landsbyer, hvorimellem endog 7 har Endelsen — „bølle“, medens man i alle de andre Sogne, Ubberud, Brylle, Tommerup og Orte (saavel som i Skydebjerg og Rørup) udelukkende har dannet Enestegaarde. En mulig Forklaring kan dog maaske søges i det meget store „Bagland“, som findes i Vissenbjerg og tilgrænsende Sogne, før man støder paa gammelt Kulturland, ved Haarslev, Veflinge og Vigerslev. Helt anderledes stiller Forholdene sig i de andre Sogne, der laa de gamle Kulturbyer meget nærmere i Ørsted, Søllested, Veringe, Bellinge og til dels Brylle, ligesom det ser ud til, at man fra disse Egne tidligere har været paa Færde med at underlægge sig og oprydde og dyrke de nærmeste Egne af den store, gamle Røverskov. Et enkelt Stednavn, nemlig Frøbjerg Bavnehøj, kunde maaske udtydes i den Retning. Denne By har jo aabenbart faaet sit Navn efter Guden Frey eller Frø, vel fordi man her paa dette herlige Sted, paa det mægtige Bjerg midt i den omgivende Skov, her har Befolkningen fra de nærmeste Bygder samlet sig for at dyrke Guden Frey. Her har tillige været, som der er endnu, den herligste Udsigt over hele Brændeaa-dalen, lige fra dens inderste Kilder til dens Udløb i Lille Bælt. Og efterhaanden at man saa fra dette Udkigssted har faaet Øje paa de store Mængder af Sejlere, som er kommen op ad Brændeaaen og opdaget, at det var Meningen, at dette Folk vilde blive paa disse Egne for bestandigt, ligesom de sikkert ikke altid paa lige venskabelig Maade har nærmet sig de gamle Beboeres Enemærker, saa har disse sidste indset det nødvendige i, at man paa dette udmærkede hellige Bjerg maatte have en fast Vagt, som naar den øjnede, at Fjenden fra Brændeaa var i Anmarch, saa i god Tid kunde varsko det gamle Kultur-

folk fra dette Sted ved at antænde en „Baune“, (deraf Navnet Baunehøj) som kunde fortælle den omboende Befolkning, hvad der var i Vente, og hvad de nu havde at gøre. Saa maatte hver Mand møde paa Pladsen for at væрге sit Hjem og sit Land.

Oldtidsgraven ved Ernebjerg.

St. Knuds Sten ved Neverkjær, en af Brænde Aens Kilder.

At det til Tider er gaaet haardt til og maaske særligt i Omegnen af Frøbjerg, der selvfølgelig har været et af de aller-vigtigste Steder for det gamle Kulturfolk, er uden for al Tvivl. Og Nybyggerne fra Brændeaa dalen har sikkert meget snart faaet Øjnene opladte for, hvilken Betydning Frøbjerg med Bauehøjen havde for en rolig Besiddelse af de tilgrænsende Egne. Derfor har Nybyggerne naturligvis ofte haft Kløe i Fingrene efter at komme i Besiddelse af det stærke og faste Bjerg, som jo vilde være en mægtig Vinding for dem, om dette kom i deres Besiddelse. De mange Kampe, som har staaet om dette Sted, har efterhaanden overbevist det gamle Kulturfolk om Nødvendigheden af at gøre noget effektivt til Støtte for deres Forsvar af Bjerget, der jo i sig selv var en Fæstning, men skulde den falde i Hænderne paa Fjenden, saa blev Stedet en Brand imod dem selv, og derfor besluttede de at opføre et for den Tid moderne befæstet Sted lige bag ved Bjerget. Man byggede „Frøbjerghus“, der som Navnet siger var et „befæstet Slot“ i Lighed med Himmelstruphus, Koldinghus, Skodborghus, Riberhus og Aalborghus m. fl.

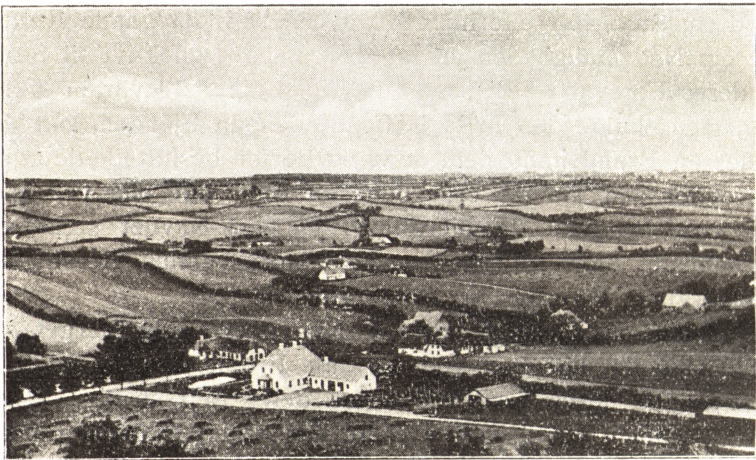
Skulde nu Ulykken være, at Nybyggerne tog Bjerget, saa havde man det lige bag ved liggende Frøbjerghus at falde tilbage paa og derfra gøre Fjenderne deres Sejr stridig. Hvorledes Kampen her i gamle Dage har bølget frem og tilbage, kan nu kun vanskeligt følges. Vi ejer ingen Arkivalier, der fortæller os noget om, hvad der er foregaaet. Det eneste vi har at holde os til er selve Naturen paa Stedet i Forening med de faa Ting, der er funden i Jorden, stammende fra Oldtiden, og sidst, men ikke mindst, Stednavnene og den Udvikling, som tydeligt kan spores som foregaaet derfra.

Frøbjerg har endnu i tidlig Middelalder været et af de vigtigste Lokalteter paa hele det her omtalte Omraade; men det dukker dog først op i Historien paa Kong Valdemar Atterdags Tid, altsaa omkring 1350. Paa den Tid ejedes Frøbjerg af Slægten Ulfeldt, idet dens Indehaver var Absalon Jacobsen, der var gift med Cecilie Jonesdatter, en Datter af Hovedsmanden paa Bornholm, 1334--45 Jens Eriksen, der havde 3 Brødre, som alle var gejstlige, to af dem efter hinanden, 1324 og 1334, Provster i Gamtofte, medens den 3die var Sognepræst i Stenløse,

alle Børnebørn af Johannes Erlandsen til Ellinge, hvis Broder var den kendte Jacob Erlandsen, Ærkebiskop i Lund, og saaledes af Hvidernes Slægt.

Absalon Jacobsen Ulfeldt var en Søn af Jacob Absalonsen, der nedstammede fra Anders Grosen til Tersløse, der var gift med Esbern Snares Datter Cecilie, der almindelig regnes som Slægten Ulfeldt Stamfader.

Absalon Jacobsen ejede en Mængde Jordegods her paa Fyn, hvoriblandt Hovedsædet var den forlængst forsvundne

Udsigt fra Frøbjerg Baunehøj.

Hovedgaard Boldrup, der laa i Bondebyen Bullerup Øst for Odense i Agedrup Sogn. Iøvrigt var Godset spredt næsten over hele Fyn, af hvilke vi her blot skal nævne Brændekilde, Tommerup, Brylle, Naarup, Stenolt, Højrup, Gummerup, Tallerup, Verninge, Hjelmerup, Verningholm, Frøbjerg, Skalbberg, Vissenbjerg, Magtenbølle og Gamtofte m. v.

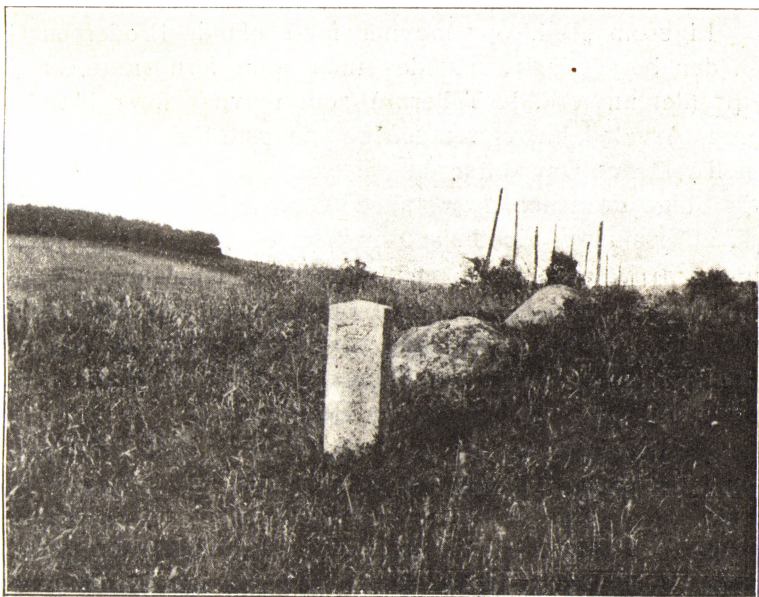
Hvorledes Ægteparret Ulfeldt er kommen i Besiddelse af alt dette Gods, af hvilket det betydeligste paa denne Egn var Frøbjerg, kan vel nu vanskeligt besvares, men Sandsynligheden taler for, at det er kommen i deres Eje ved Arv gennem Hustruens ovennævnte tre Farbrødre, der jo ikke var gifte, men vel kan have ejet Gods i Nærheden af deres ovennævnte Embeder, og da efterladt det til deres eneste Broderbarn.

Absalon Jacobsen var død 1383, da der foretoges et Skifte efter ham og hans Hustru, der giver udmærkede Oplysninger om hans mange store Ejendomme. Arvingerne efter dem var deres eneste to Børn, nemlig Johannes Absalonsen Ulfeldt, gift med Ingefred Tuesdatter Galen (der var død 1396), og Christine Absalonsdatter Ulfeldt, der først (før 1383) var gift med Anders Syundesen Mule til Kjærstrup paa Lolland, og siden 1394 med Niels Iversen Rosenkrantz (død 1412).

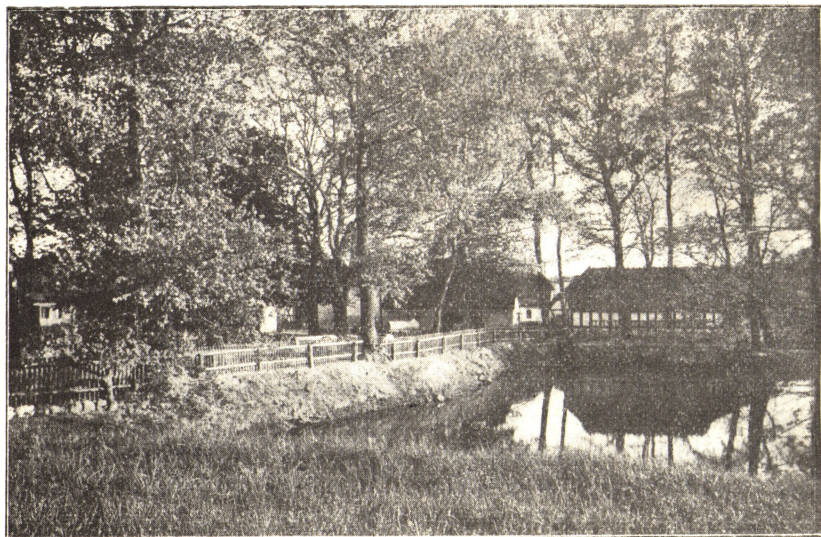
Johannes Absalonsen, der døde 31. Oktober 1396, var Befalingsmand paa Skarnør og Falsterbo, biskoppelig Lensmand paa Gjorslev og Befalingsmand paa Københavns Slot. Han maa have været en betydelig Mand, siden han sad i saa betydelige Stillinger.

Johannes Absalonsen arvede efter Forældrene Hovedgaarden Boldrup, med en Mængde Gods i Bjerger, Aasum, Lunde, Skovby, Baag, Vindinge og Odense Herreder, foruden nogle Gaarde i Skaane.

Søsteren og hendes Mand, Anders Syundesen, fik Gaarden Taldorp, Wærningsholm med mere Gods i Vervinge og Hjel-

St. Knuds Sten med Fredet Minde.

Ernebjerg, en af Brænde Aaens Kilder.

merup, og „Frøbyærgh“ med sine 11 Gaarde og 4 øde Jorder samt Gods i Vissenbjerg, Skalbjergh og Magtenbølle m. v.

Ligesom „Baldrop“ nævnes først blandt Broderens Gods som den betydeligste, saaledes maa man forudsætte, at „Taldorp“ (det nuværende Tallerup), som nævnes først blandt Søsterens Arvelod, har været den betydeligste Del af den Arvelod hun fik. Denne Gaard har da paa den Tid — 1383 — indsluttet i sig tillige de senere fremstaaede Gaarde Baagegaard og Højsholt. Derimod er det højst tvivlsomt om Store Appe (der vel ligger i Tommerup Sogn, men rimeligvis den Gang har været i Forbindelse med Lille Appe i Brylle Sogn) har hørt til dette Gods. De 4 øde Jorder der nævnes i Skiftet, er aabenbart Brændholt, Top, Pejrup og antagelig en nu forsvunden Gaard mellem Frøbjerg og Top (mulig Hestbjerg).

Johannes Absalonsen, død 31. Oktober 1396, efterlod sig næppe Børn, og han maa sikkert før sin Død tillige med Søsteren have solgt det her omhandlede Gods til den bekendte holstenske Adelsmand Bernike Skinkel, der 1397 skrev sig „til Frøbjerg“, og vel saaledes blandt sine mange Ejendomme og Lehn maa have foretrukket denne Plads.

Bernike Skinkel har sikkert forbedret og udvidet det befæstede Slot Frøbjerghus og lagt en Del Jord umiddelbart herunder, saaledes at der blev en Hovedgaard deraf. Det har aabenbart paa hans Tid været en betydelig Besiddelse, hvor han gerne boede, maaske ogsaa fordi Frøbjerg var stærkere befæstet og lettere at forsvare end hans andre store Gaarde, som Ivernæs, Hindsgavl, Rugaard og Langesø m. fl. Stedet i sig selv har jo været meget vanskeligt for en Fjende at angribe med Held.

Bernike Skinkel, der var en Søn af Landsdommer over Fyn, Otto Skinkel, nævnes alt som Hovedsmand paa Hindsgavl, da han 1387 deltog i Hyldingen i Odense, og fik senere en Mængde Ejendomme som Panthaver for 6000 Mark han havde forstrakt Kronen med, saaledes hele Vissenbjerg Sogn, Rugaard med Skovby Herred, Bogense By og Harritslev Birk, altsaa en mægtig Besiddelse, der saa at sige udgjorde hele den nordvestlige Del af Fyn.

Bernike Skinkel nævnes ofte i vigtige Begivenheder. Han har bl. a. beseglet Unionsakten i Calmar 13. August 1397, hvorved Kong Erik toges til alle tre Rigers Konge. Han var da Ridder og havde vel ogsaa Sæde i Rigsraadet, i alle Tilfælde var han en meget betydelig Mand.

Bernike Skinkel var først gift med Hilleborg Christiansdatter Frille, derefter med Karen Jensdatter Kiste. Han døde 1418 og ligger begravet i St. Hans Kirke i Odense. Han efterlod sig mindst to Børn, nemlig Otto Skinkel* († 1450), gift med Cecilie Ludvigsdatter Barsebek, og Cecilie Skinkel, der blev gift med Rigsraad Peder Hogenskild.

Begge disse Børn har arvet Del i Frøbjerg og det Gods, som hørte derunder. Et saadant Fællesskab om Ejendomsretten hertil er der Spor af gennem flere Slægtled, hvis nærmere Udredning jeg dog ikke her skal komme ind paa. Det vilde føre for vidt. Kun skal jeg lige berøre et enkelt Forhold, der tildels kaster Lys over de senere saa indviklede Ejendomsforhold her paa Stedet.

I Dansk Atlas nævnes saaledes Clement Hogenskild som „Ejer af Frøbjerg i Orte Sogn, og ham arvede de svenske

* Hans Underskrift findes paa Opsigelsesbrevet til Kong Erik 23/6 1439.

Bjelker“. Denne Clement Hogenskild var Sønneson af en Arent Hogenskild, der var Fætter til ovennævnte Peder Hogenskild.

Efter ovennævnte Otto Skinkel har dennes Datter, Hilleborg Skinkel († 1494), gift ca. 1430 med den bekendte Stormand Knud Henriksen Gyldenstjerne († 1467), uden Tvivl ogsaa arvet Part i Frøbjerg, thi saaledes bliver det ogsaa mere naturligt,

Efter at den store Arme var gaaet over Brænde Aa stod Slaget ved Øxnebjerg 11. Juni 1536. Her melder Præsten Hans Madsen om Fjendens Bevægelser til Henrik Rantzau.

Efter Maleri i Øxnebjerg Mølle.

at Kong Hans, som vi senere skal se, foretrækker deres Søn som Køber af netop dette Gods.

Mærkeligt nok dukker der paa den Tid (omkring 1472) en anden Mand op, som ogsaa skrev sig „til Frøbjerg“, hvilket vel antagelig vil sige til en Del deraf, eller at han havde Part i hele Godset. Denne Mand var den for sin Stridbarhed saa bekendte Lage Eskesen Brok til Estrup, og mulig har han arvet sin Del efter Moderen Ellen Henriksdatter Gyldenstjerne, der netop døde 1472.

Lage Brok var en Søn af den for sine Bondeplagerier mindre velkendte Rigsraad og Ridder Eske Jensen Brok til Estrup, der faldt i Slaget ved St. Jørgensbjerg 3. Maj 1441, og hvis Lig af Vendelboerne blev hugget i 7 Stykker og derefter et sendt til hvert af Vendsyssels 7 Herreder.

Sønnen, der foruden Frøbjerg ogsaa ejede Estrup og Bregentved samt Vemmetofte, var ogsaa en voldsom og ustyrlig Herre. Han laa i langvarige og vidtløftige Fejder med sine Naboer, og navnlig med Familien Rosenkrantz, ja dræbte end og paa egen Haand, 1486, en rig og anset Borger Niels Paaske i Randers. Iøvrigt var han Ridder og skal have deltaget i Slaget i Ditmarsken, hvorfra han dog er sluppet med Livet, idet vi i 1503 træffer ham skænkende en Gaard til St. Hans Kloster i Odense for sin Sjæls Frelse.

Lage Brok var første Gang gift med Else Laxmand, anden Gang med Kirsten Pedersdatter Høeg, og han havde Børn i begge Ægteskaber. Blandt disse arvede Margrethe Brok en Del af Faderens Part i Frøbjerg med dertil hørende Gods. Men en anden af Lage Broks Børn af første Ægteskab, Anna Brok, der paa den Tid var gift med Axel Brahe til Krogholm i Skaane, maa dog vist ogsaa have faaet Del i denne Arv, thi mange Aar efter, nemlig 31. August 1564, ses i Kancelliets Brevbøger, at Kongen giver deres Søn, Lave Brahe til Krogholm „Forleningsbrev paa de Bielckers Gods paa Fyen, Langeland og Møn“, uden Afgift. Dette er sket paa Foranledning af Lave Brahe, der har berettet for Kongen, at „Kong Erich i Sverrig har bortgivet hans Hustrus Gods der“. Det var jo under Krigen mellem Rigerne. Og da Lave Brok, der døde 5. Marts 1567, ses hans Enke „Giøruel Faddersdatter“ (af de svenske Sparrer) 6. April 1567 at have faaet Forleningsbrev paa de Bielckers Gods i Fyn „uden Afgift“. Dog undtages 4 Gaarde, som Jørgen Gyldenstjernes Datter Karine fik Forleningsbrev paa. Men 21. Oktober 1570 faar Giøruel Faddersdatter Befaling til straks at overlade Henrik Brahe de Bielckers Gods paa Fyn med en klar Jordebog derover, samt saa mange Heste og Harnisker, som hendes Husbond ved sin Overtagelse af Godset fik af Frands Brixen i „Othense“, og 15. Januar 1570 befalede Kongen Eskild Giøe, at han skulde undersøge, om de 400 Bøg og

100 Ege, som skulde benyttes til Møllebygning ved Kolding Slot, kunde faas i Skovene paa de Bielckers Gods paa Fyn. Men da Krigen har Ende, udsteder Kongen 2. April 1571 Følgrebrev for Ture Bielcke, Hogenskildt Bielcke og deres Medarvinger til Bønderne paa det Gods i Danmark, som de havde i Væрге før Fejdens Begyndelse, at Bønderne herefter paa ny

Fuglevig Mølle. En af Brænde Aaens Kilder.

i Henhold til sluttet Fred skulde svare hendes Fuldmægtig Frands Brixen, „Borgmester i Otthense“, og samtidig bliver „de Bielcker“ fri for i Fredstid at stille Svende og Heste til Mønstring, fordi Fogderne ’beregner dem altfor store Omkostninger, da de ikke selv er til Stede.

Den ovenfor nævnte Margrethe Brök, som var Hovedejereren af Frøbjerg med Gods, var gift med den for sin Rigdom og Stolthed bekendte Niels Clausen Sparre til Ellinge i Skaane Søn af Claus Nielsen Sparre (1440 svensk Rigsraad) og Kong Carl Knutsøns Halvsøster Karen Bielcke*, og som forekommer 1474 som Sverrigs Riges Raad og 1481 som Hovedsmand paa Elfsborg.

* Datter af Steen Turesen Bielcke og Margrethe Sparre, der først havde været gift med Knud Bonde. Karen Bielcke var Helsøster til Britha Bielcke, der gift med Gustav Sture blev Moder til Steen Sture den ældre.

Skønt Niels Clausen Sparre paa Faders Side nedstammer af gammel dansk Adel, ser man, at hans svenske Slægtninge paa mødrene Side har haft afgørende Indflydelse paa hans Sympathi med det svenske Selvstændighedsparti, som han hele Tiden var en ivrig Tilhænger af. Ganske vist blev han Ridder ved Kong Hans' Kroning i Sverrig 1497, men det forsonede ham ingenlunde med de nye Forhold, og ved første Lejlighed var han med iblandt Oprørerne.

Som Hovedsmand paa Elfsborg havde Niels Clausen rigtig Lejlighed til at gøre sig bemærket. Saaledes skaffede han sig mange Skibe og drev fra Elfsborg en ret omfattende udenrigs Handel. Og at det ikke var Smaabaade, han havde i Søen, kan man gøre sig en Forestilling om ved at erfare, at et af hans Fartøjer var vurderet til 1500 Gylden, en i de Dage ret anseelig Sum.

Dette blev taget af Englænderne, hvorfor Hr. Niels henvendte sig til den engelske Regering med Begæring om at faa sit Skib løsgivet, og, da dette ikke hjalp, men han kun blev holdt hen med Løfter, udfærdigede han for egen Regning (med sin Regerings Tilladelse) den 25. Marts 1595 en Krigserklæring til Kongen af England og udrustede mange Kapere, som gjorde Englænderne megen Skade.

Ved alle Underhandlinger med Kong Hans om den svenske Krone var Niels Clausen paa Rigsforstanderens Parti. Man husker, at han var kødelig Fætter til Sten Sture og Søstersøn af Carl Knutsøn. 1501 var han som svensk Rigsraad med at underskrive Kapitulationen ved Stockholm Slots Overgivelse. Siden, da han med de andre svenske Rigsraader udeblev fra det berammede Møde i Kalmar 1. August 1505 (skønt han dog maaske havde lovligt Forfald, idet han vist alt var død forinden), dømte Kong Hans ham skyldig i Majestætsfornærmelse og til at have forbrudt Ære, Liv og Gods.

Efter 1505 ser man ikke Niels Clausens Navn nævnt oftere, saa han maa være død ved den Tid. Men dette, at han som dansk Adelsmand og Ridder, og hørende til god, gammel dansk Familie her paa dette for Kongen saa skæbnsvangre Tidspunkt gjorde fælles Sag med Rigets Modstandere, kan man godt forstaa pinte Kongen, og man undres derfor ikke over,

at han inddrog ikke blot Niels Clausens eget Gods, men ogsaa den Arv, der tilfaldt hans Hustru, Fru Margrethe Brok, efter hendes Fader. Og her iblandt var som nævnt Frøbjerg med underliggende Gods.

Hr. Niels Clausen Sparre skal i sit Ægteskab med Margrethe Brok have haft 7 Sønner og lige saa mange Døtre. Af disse har dog kun Karine Nielsdatter Sparre i sit Ægteskab med Hr. Peder Turesen Bielcke, efterladt sig Efterkommere, og som senere fik udvirket hos den danske Konge, at deres tabte Fædrene Gods kom tilbage til Familien igen.

Imidlertid skøder Kong Hans 1. August 1506 Niels Clausens forbudte Gods* til Pantlensmanden paa Rugaard, Henrik Knudsen Gyldenstjerne, Ejer af Ivernæs (Wedellsborg), Restrup i Jylland m. m. og Deltager i den store Kalmardom Aæret i Forvejen. Han var Søn af Knud Henriksen Gyldenstjerne († 1567); hvem den unge Enke efter Kong Christoffer af Bayern, Dronning Dorthe, som bekendt skal have vist sig tilbøjelig til at give sin Haand, forinden der var Tale om at vælge Christian I. til Konge. Hans Moder var Fru Hilleborg Skinkel, og antagelig har han som Arv efter hende ejet en Part i Frøbjerg** forinden han nu af Kongen købte Fru Margrethe Broks forbudte Del. I saa Fald maa han have været stærk Liebhaber, og da han stod i stor Yndest hos Kongen, maa man mulig antage, at han har haft første Bud paa dette sit mødrene Gods.

Henrik Knudsen Gyldenstjerne var paa flere Maader en betydelig Mand, som Regeringen benyttede meget. Saaledes var han med Kongen i Norge 1486, blev Rigsraad og Ridder 1488, ligesom han deltog i alle Togene til Sverrig i den følgende Tid, og her skal have udmærket sig, især i Slaget ved Rødebro 1497. Efterhaanden kom han til at besidde en overmaade stor Godsrigdom. Han døde paa Ivernæs 14. November 1517 og blev begravet i St. Hans Kloster i Odense, hvortil han havde skænket betydeligt Gods.

* „Den Andel og Rettighed, som Hr. Niels Clausen udi Sverrig havde i Frøbjerg Hovedgaard i Orte Sogn, hvilket han for sit Forræderi havde forbrudt.“ Voss: Registrant 10.

** Paa Skiftet 1509 efter Lage Brok møder Henrik Knudsen Gyldenstjerne tillige med Lage Broks Datter Margrethe og flere. Se Voss: Registrant 10.

I sit Ægteskab med Karen Bille († 8. April 1540), Datter af Bent Bille til Søholm og Fru Ernegaard Frille, skal Henrik Gyldenstjerne have haft 22 Børn, hvoraf mange dog døde i en ung Alder.

Aar 1530 foretoges et ejendommeligt Skifte mellem 6 Sønner og en Datter. Det gjaldt en Del af Godset; medens Moderen og Datteren endnu uskiftet beholdt Ivernæs og Bygholm Pantet. Sønnerne trak Lod om den øvrige Del af Godset, og herved fik 3, Christoffer, Mogens og Knud, hver nogle Gaarde i Frøbjerg. I Christoffer Gyldenstjernes endnu bevarede Jordebog for Baag Herred nævnes Orte Sogn først, og deri udelukkende Gods i Frøbjerg.

Nogle Aar senere, nemlig ved Christian III.s Kroning 1536, blev der atter Røre omkring „Frøbjerggodset“. Ved den Lejlighed var nemlig Hr. Niels Pedersen Bielcke nærværende som svensk Afsending, og, maaske ved Kong Gustavs Hjælp, opnaaede han et Løfte fra Kongen om, at hans Bedsteforældres konfiskerede Gods igen skulde blive ham og Arvinger udleveret, og det varede da heller ikke ret længe, før dette virkelig blev indfriet, saaledes som det fremgaar af følgende Dokument i Chr. III.s Cancelli-Registrant:

„²⁴/₁₁ 1540. Vi Christian gøre alle vitterligt, at vi have lovet os ælskelige, ærlige og velbyrdige Mand Niels Bielcke til Dalle, at vi inden førstkommende Paaske ville udlægge ham og Arvinger det Jordegods i Danmark, der er tilfalden ham ved ret Arv efter deres Moder Fru Margrethe, Lage Broks Datter, og som Hr. Henrik Knudsen Gyldenstjerne købte af Kong Hans, og hans Børn nu har i Væрге. Til ydermere Vidnesbyrd have vi ladet hænge vort Indsegl nedenfor dette vort aabne Brev.

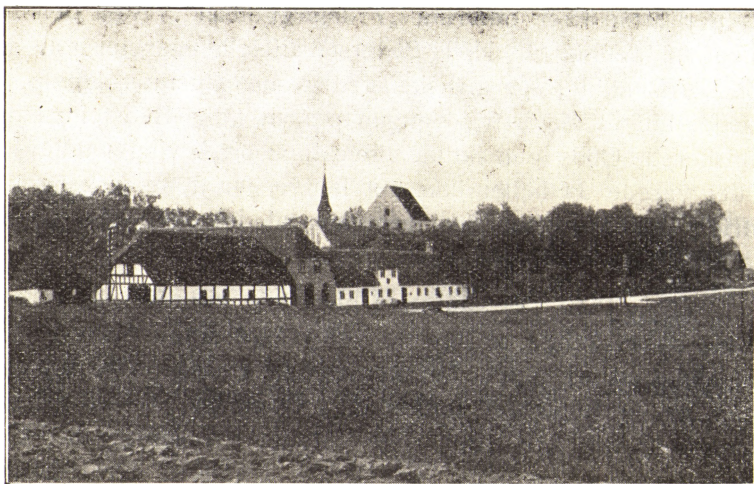
Christian Rex.“

Imellem de kgl. Breve 1541 fra 20. Maj og 17. Oktober findes endvidere et udateret Brev saalydende:

„Vi Christian g. a. v. og kjendes med dette vort aabne Brev, at efterdi os ælskelige Christoffer Gyldenstjerne til Ivernæs, vor Mand og Tjener, nu har udlagt og overanvordet os ælskelige, ærlige og velbyrdige Mand Niels Bielcke og

Arvinger dette efterskrevne Gods i Fyen, som er af det Gods, som Hr. Henrik Knudsen købte af Kong Hans, vor kjære Farbroder, milde Ihukommelse, og vi igjen have undt dem, som er først Femteparten i Risbrogaard og Ejendom item. (her opregnes en Mængde Gods i Vends, Vindinge, Odense og Baag Herreder, hvoriblandt 4 Gaarde i Frøbjerg). Thi have vi nu udlagt foreskrevne Christoffer Gyldenstjerne til Vederlag efterskrevne vort og Kronens Gods (her opregnes en Del Gods) i Vends og Skovby Herreder. Vi forpligter os til at fri hjemle o. s. v. Til ydermere Vidnesbyrd have vi ladet hænge vort Sekret nedenfor dette vort aabne Brev.

Christian Rex.“

Vissenbjerg gamle Kro.

Et omtrent hermed enslydende Brev har Kongen igen 29. September 1546 udstedt til „os elsk. Hr. Mogens Gyldenstjerne, vor Mand, Raad og Embedsmand paa Dragsholm Slot“, hvorved han „udlægger“ ham en Masse Gods i Froste Hеред i Skaane i Stedet for det Gods paa Fyn og Langeland, som Mogens Gyldenstjerne nu har udlagt til Niels Bielcke (her iblandt 2 Gaarde i Frøbjerg og Tallerup hvor Jens Jeipssen boer)..

Den 27. Marts 1547 har Kongen udstedt et Brev til Jørgen Gyldenstjerne, hvori bl. a. Baagaa og Skielhuset nævnes, men denne synes ikke paa den Tid at have ejet Gods i Frøbjerg. Derimod ved vi, at han tidligere ogsaa har haft Ejendom der; thi 1530 faar han af Broderen Gabriel Gyldenstjerne Skøde paa en Gaard i „Frøbiergh, som Niels Knap nu udi boer och skylder halvfjerde Orte Byg.“

Desuden synes Gabriel Gyldenstjerne ogsaa at have ejet en anden Gaard i Frøbjerg, hvor Hans Hansen boede, og som vist i 1544 blev solgt til Niels Bielcke. Og endelig udsteder Kongen 1547 et Brev til „os elsk. Knud Gyldenstjerne til Estrup, vor Mand og Tjener“, og udlægger ham en Del Gods til Vederlag for det til Niels Bielcke udlagte Gods i Fyn, hvorimellem er 2 Gaarde i Frøbjerg.

Mellem alle disse Breve til de 5 Brødre Gyldenstjerne findes mærkeligt nok ikke med et Ord nævnt noget om nogen Hovedgaard i Frøbjerg. Jeg antager, at det forholder sig saaledes, at det befæstede Slot Frøbjerghus slet ikke har været nogen Hovedgaard i den Betydning, som man senere forbandt med Tanken om en Hovedgaard, nemlig en stor Gaard med flere Hundrede Tdr. Land Jord, Skov og Eng, som alt blev dreven under selve Slottet, samtidig med at en Mængde Bøndergods laa til Slottet. Her til Frøbjerghus har aabenbart kun været henlagt en alm. Bondegaard, vel den senere Vestgaard, saaledes at da det befæstede Slot forfaldt, forblev alt det øvrige uforandret, saa meget mere som selve „Slottet“ sikkert kun meget sjældent og i kort Tid af Gangen har været beboet af noget Herskab. Beboerne har vist i Almindelighed kun været en Foged eller Bestyrer af det udstrakte Gods.

Af det her anførte vil man se, at Frøbjerg med det der under liggende Gods nu er kommen tilbage til Niels Clausens (Sparre) Efterkommere, nemlig den ofte nævnte Niels Bielcke, der jo som nævnt var en Søn af Karen Nielsdatter Sparre og Peder Turesen Bielcke, og det er til ham og hans Slægt Danske Atlas hentyder med sin Bemærkning om, at en „Clement Hogenskild ejede Frøbjerg i Orte, og ham arvede de svenske Bielcker.“

Brændholt set fra Øst.

Brændholt set fra Vest.

Clement Hogenskild*) levede omkring Aar 1500 og har selvfølgelig arvet den omtalte Ejendomsret til Frøbjerg gennem Bernike Skinkels Datter Cecilie og hendes Mand Peder Hogenskild.

Clement Hogenskild og Hustru havde en Datter Anna († 1591) der var gift med nysnævnte Niels Bielcke, og de havde 3 Sønner, nemlig Rigsraaderne Hogenskild, Clas og Ture Nielson Bielcke, hvoraf de to blev halshugget og Clas maatte forlade Landet 1605, medens Faderen Niels Bielcke druknede i Braaviken 20. Maj 1550. Hans Arvinger tabte en Sag i September 1557, de havde for Kongens Retterting i Odense mod Jomfru Ane Marstin dersteds om Faurskov Mølle.

Kort efter Niels Bielckes Død synes Frøbjerg med det øvrige Gods dels at være gaaet over til Broderen Ture Pedersen Bielcke og hans Børn, og dels til hans Søster Margrethe Pedersdatter Bielcke og hendes Børn. Hun døde 1557, medens hendes Mand, Axel Nielsen Banér til Djursholm, allerede var død 1554.

Det er med Henblik paa dette Fællesskab om Ejendomsretten til det her omhandlede Gods, at der endnu i Folkemunde tales om de „svenske Bielcker og Banérs Gods paa Fyn“. Før den Tid nævnes „de Bielckers Gods paa Fyn“.

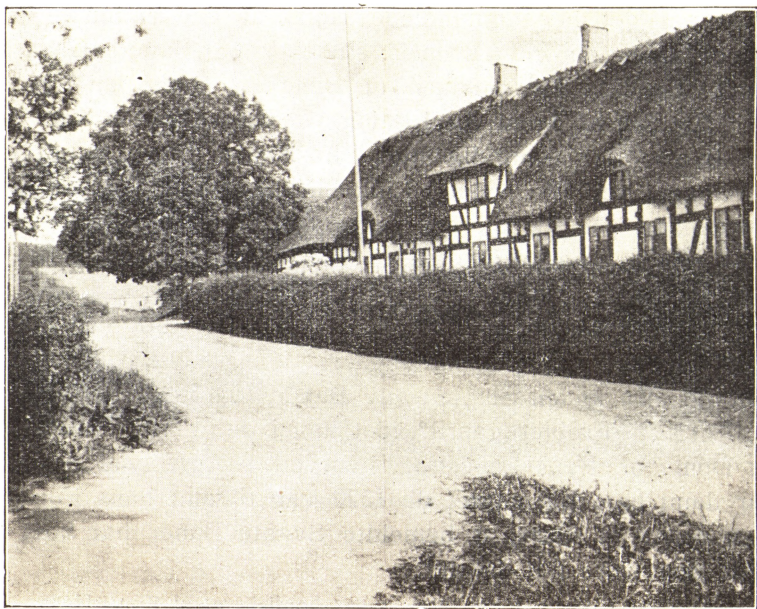
En Søn af denne Axel Banér var Rigsraaden Gustav Axelsen Banér, der (samtidig med sin Broder Steen Banér) blev halshugget ved Blodbadet i Linkøbing Aar 1600, og rimeligvis var den, der paa alle Ejernes Vegne optraadte som den ledende, eftersom der ved en Retstrætte 1573 blev tildømt ham 9 Agre ved Skalbjerger.

Dennes Søn igen, Johan Banér, er fordelagtig bekendt fra Trediveaarskrigen, hvor han udmærkede sig i alle Gustav Adolfs Felttog. En anden Søn, Svante Banér, (f. 1583, † 1628) skrev sig 1613 „til Frøbjerggaard“, idet han i dette Aar indstævnedes en Dom for Fyns Landsting, hvorved 9 Agre ved Skalbjerger var dømt ham fra, uagtet de 1573 var tildømt hans Forældre. Men derfra at slutte, at bemeldte Svante Banér har boet der, vilde dog være lidt dristigt.

*) Hans Gods paa Fyn blev ogsaa konfiskeret af Kong Hans.

Afgrunden ved Fuglevig, en af Brænde Aaens Kilder.

Gammel Gaard i Assenbølle.

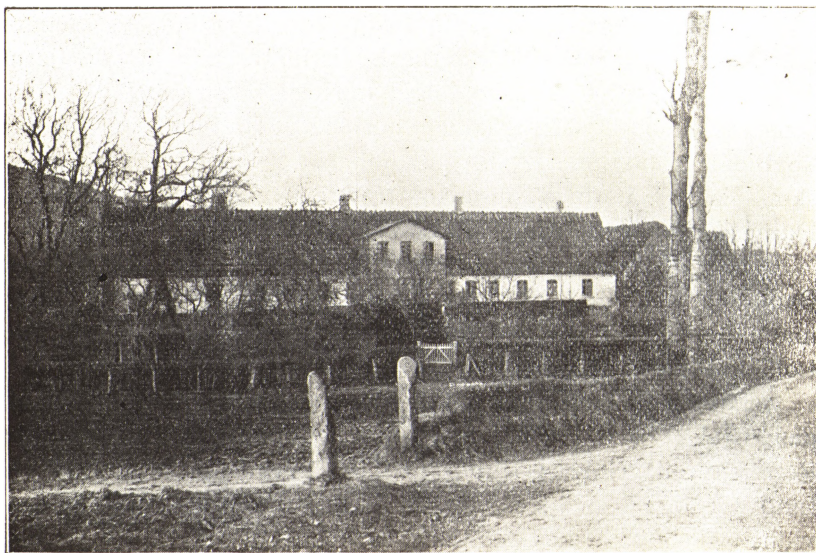
Svante Banér, der ogsaa skrev sig til Djursholm og Tärnø, var nemlig kgl. svensk Hofmarskal og Rigsraad, og senere Guvernør i Riga. Og som yderlig Bevis for, at han levede fjernt fra Frøbjerger, turde maaske følgende Notits i Biskop Jacob Madsens Visitatsbog, Side 360, tjene: „1589. . . Frøbjergergaard hører de Bielcker til i Suerig; ingen Adel paa. . .“ ligesom samme Biskop skriver i sin Visitatsbog 1595 i Skydebjerg: „. . . Knud Daa ind med Frue onder Prædiken.“

I sit Ægteskab med Friherreinde Ebba Grib havde Svante Banér bl. a. en Søn af samme Navn, f. 1624, og som var Kommandant i Nakskov og Inspektør over den svenske Arme paa Lolland-Falster 1658.

Paa dette Tidspunkt havde „de svenske Herrer“ en Foged paa Godset ved Navn Peder Hansen, der 12. Marts 1606 for Retten tiltalte Gabriel Knudsen til Krengerup og Ove Bilde til Lindved, og henholder sig ved denne Lejlighed til et Tingsvidne og „afg. Hr. Lave Broks Jordebog“ og paastod, at „Kjøng Mølle med Dam, Dæmning og Dambund udi sin højeste Flade-maal upaa Kæret i over 45 Aar havde fulgt de Bielcker og Banér i Sverrige.“

Jeg vil her fremføre et efter min Mening gyldigt Bevis for, at der for Frøbjerger Vedkommende, ligesom saa mange andre Steder, har været et Sameje til Stede i flere Græne af Slægten. Der falder nemlig 3. Septbr. 1614 en Dom for Kongens Retterting i Anledning af en Sag om Gaarden „Skovsbo“ i Verninge Sogn (som hørte ind under Frøbjergergodset), hvorved det fastsloges, at „da de Bjelckers og Banérs Gods stod dem udelt imellem, kan ingen af Medejerne uden Fuldmagt fra de andre afhænde noget af Godset . . .“ Og samme Indtryk faar man ved at læse Kong Hans's Overdragelse til Henrik Knudsen Gyldenstjerne over 100 Aar tidligere.

Efter ovennævnte Foged nævnes som „de svenske Herrer“'s Fuldmægtig Laurits Schobbe i Naarup, der 23. April 1627 betaler Skat. Dette og andet kunde tyde paa, at Frøbjergerhus alt nu har været i stærkt Forfald, endog saaledes, at det ikke engang kan tjene som Bolig for Fogden. Rimeligvis har denne til en Tid saa stærke Borg ikke været vel set af Omegnens Beboere under de urolige Forhold med stadige Krige med Sverrige.

Broholm, en af Brænde Aaens Kilder.

Vissenbjerg Kirke og Præstegaard.

Frøbjerghus maa absolut have været Danskerne en Torn i Øjet. Dette, at Svenskerne her i Hjerter af Danmark ejede en stærk Borg, oven i Købet paa et farligt Sted. Det er derfor ogsaa let forklarligt, om Beboerne der omkring selv -- baade i Krigstider og under mere rolige Forhold -- har gjort, hvad de kunde for at ødelægge Frøbjerghus, som Sagnet fortæller. Og det maa siges, at de har gjort dette Stykke Arbejde godt, eftersom der nu over Jorden ikke findes Sten paa Sten tilbage, og næppe kendelige Spor af den gamle Borg. Derimod skal man i Jorden endnu kunne finde betydelige Rester af Grund og Kælder samt Munkesten.

Efter Laurits Schobbe kom der en Ridefoged Predbjørn Hansen, der en Tid havde Bopæl i Langsted, og hans Enke, Johanne Clausdatter, ægtede Præsten Rasmus Olufsen, som var Hjælpepræst eller Kapellan i Vemming. Om denne Foged siges 14. Marts 1644 i Jordebogen over Godset, at han: „af s. Niels Bielcke for sin besuering och løn fri foruend fik „Baagaa“ i Tommerup“.

Omkring 1648 er Predbjørn Hansen død, og hans Eftermand i Embedet blev Laurits Nielsen, der ogsaa boede paa „Bogaae“. Her var han 7. August 1649, da han fik en Søn døbt i Tommerup Kirke, og blandt Fadderne findes forannævnte Præst, Hr. Rasmus Olufsen af Langsted. Denne Præst, som flyttede sin Kone fra Baagegaard til Langsted, flytter atter i 1655 tilbage, idet han bytter Gaard med Ridefogden Laurits Nielsen. Men helt venskabeligt gaar det ikke af, thi 21. August 1660 indstævner Ridefogden „Hr. Ras. Olufsen af Bogaa“ for Restancer for 1655—57 og udlagte Indkvarteringspenge i Krigstiden, hvilket beløb sig til 42 Rdl. 5 Mark, og som Hr. Rasmus skyldte Ridefogden.

Forannævnte Niels Bielcke, f. 1569, † 1640, hvorefter følger Sønnen Steen Nielsen Bielcke, Friherre til Korpo, som Ejer af hele det fynske Gods. Han var bekendt for sin Retsskaffenhed, da han som svensk Gesandt ledede Underhandlingerne med Danmark 1658 og 1660. Han blev Rigsskatmester 1667 og døde 1684. Allerede umiddelbart efter Krigens Afslutning afhændede han imidlertid alt sit Gods paa Fyn i en Byttehandel med andet Gods i Skaane.

Ingersholm^m i Tommerup Sogn, en af Brænde Aaens Kilder.

Ingersholm mod Øst.

Manden, han handlede med, var den danske Rigsadmiral Henrik Bielke, som ved Indberetningen 1662 til den nye Matrikul stod som Ejer, men Skødet er først udstedt $24/10$ 1663 og tinglæst $25/5$ 1664. I Skødet nævnes 12 Gaard- og Husmænd foruden „Niels Jespersen af Frøbjerg Hus“, der bor „til Leje“ og svarer 3 R. Dr., endvidere nævnes Gaardene „Toop og Brændholt, Talderup og Bogøe, Schelhuset og Holmehaug“. Da Rigsadmiralen i 1683 var død fik hans Datter Marie Sovie Bielke Frøbjerg By, medens Datteren Sophie Amalie Bielke fik Tallerup og Bogaa.

Baagegaard.

Denne sidstnævnte Gaard vil vi nu opholde os ved et Øjeblik, thi det er gennem denne Gaards Jorder, at Brændeaa med dens mange Forgreninger flyder og skyder Stikledninger op til de inderste Kilder. Baagegaard, som den nu kaldes, udgjorde oprindelig hele den nordlige Del af Tommerup Sogn og indbefattede tillige de senere udskilte Dele, navnlig Lindholm, Skel-skov, Skelhusene, Vædegaard og Talleruphuset, der tilsammen

dannede et Areal af ca. 500 Tdr. Land, der i Syd var begrænset af Højsholt og Tallerup, i Øst af Brylle Sogn, i Nord af Vissenbjerg og Orte Sogn samt Lilleskov i Tommerup Sogn indtil hvor Grænsen støder til Højsholt.

Baagegaards Bygninger ligger endnu paa samme Plads, hvor de alle Dage har ligget, nemlig paa det eneste Sted, hvor det i gamle Dage var muligt at finde en passabel Overgang over Brændeaa. Her skød sig nemlig et Højdedrag fra Syd lige ud til Aaløbet, ligesom der paa Nordsiden af Aaen lige overfor ogsaa var et lignende Højdedrag, der gik ligeud til selve Aaløbet, der saaledes var meget smalt, medens Aaen til begge Sider af dette, kun faa Alen brede Højdedrag, dannede store Bredninger i „Svanemaen“ mod Øst og i „Sømosen“ mod Vest, hvor der var fuldstændig ufremkommelig. Kun paa det smalle Højdedrag var det muligt at bygge en Bro, som kunde danne Forbindelse mellem Gaardens Jorder Syd og Nord for Brændeaa, der delte Arealet i to omtrent lige store Dele. — Derfor var det jo ret naturligt, ja det eneste rimelige at lægge Bygningerne her paa dette Sted.

Naar Gaarden er bleven en selvstændig Ejendom, kan ikke med Sikkerhed afgøres. Men den har uden al Tvivl oprindelig udgjort en Del af Tallerup, der er ældre og alt nævnes som en betydelig Ejendom 1383, paa det før omtalte Skiftet i Familien Ulfeldt. Men ved denne Lejlighed nævnes Baagegaard ikke, hvilket maaske kan udtydes der hen, at den enten ikke paa den Tid var udskilt fra Tallerup, eller at den maaske kan have været bygget og beboet en Tid, men nu øde og derfor atter kommen tilbage til Tallerup.

Baagegaards oprindelige Navn var „Baagaa“ eller „Bogaa“ og under denne Betegnelse vedblev den at gaa helt op omkring Aar 1700. Navnet er selvfølgelig laant fra „Brændeaa“, der jo som nævnt oprindelig ogsaa hed „Baagaa“ eller „Bogaa“, hvilket skal betegne, at den flyder mellem de høje og buede Bakker, ligesom Baag Herred hentyder til de mange høje Bakker i dette Herred og ligesom Bogø til den eller de høje bøvede Bakker.

Baagegaard nævnes 1533 i et Vidne af Odense Herredssting. —

I Rigsarkivet, Privatark. Kronol. Række 1533 ²⁵/₁₁ Odense H. 17, findes et gammelt Pergament-Brev, et Herredstingsvidne af ²⁵/₁₁ 1533, hvor en Mand, Laurs Kallufhaffue, antagelig Brugeren, Fæsteren af Baagegaard, gav og gjorde „Log paa Logheftid paa visse Aasteder“. Da her ikke blot nævnes en Mængde Personer, men ogsaa flere Stednavne, som endnu kan eftervises, vil jeg gengive hele Dokumentet ordret. Det lyder saaledes:

„Laurs Nielsson i Snekstrup, Herretsfogett i Odense Herret. Knud Pouelsson i Østerløff,¹ Knud Jebsson i Øyby,² Niels greffue i Brylle,³ Silvester Scriffuere vy gjøre vittherligt met thette wortt obne breff, Anno Domini MDXXXIII, tissdagen nest effter vor frue Dag presentacionis var skickett for oss danne flere beskedne Mænd Laurs Kallufhaffue bed om ett tinge Vitne aff VIII Dandemænd, Knud Pouelsson i øster leff, Niels greffue i brylle, Per Tuss (vist Tuesen) ibid., Matz huiddt i Hielmerope, Thomes bonde i brenckill, Nis Jensson i Broholm, Anders Anckermand i Høwm, Henrig Hansson vdi Hwndrop; huilcke VIII Dandemænd alle samdirectelig vitnett paa theris gode troo oc saningen att the soge oc hørde thet forne Laurs Kallufhaffue hafde synne togh Høringe, (Høringe var en Slags Meddommere, Besiddere som var udtaget i hvert Herred blandt de mest vederhæftige Mænd) innen tingg oc hiemlett, som vore Anders Brodt i renword⁴ oc Henrig Hansson i Heste,⁵ Huilcke two Dandemænd, ther saa hiemlett att hand gaff oc gjorde log paa lagheftid paa thiss effther⁶ Aastedher paa bogaa gordt oc bogaa fang oc begynte hoss peropskeel⁶ synden Gressholm⁷ ther nest yrteholm,⁸ saa synden Monchholm⁹ oc i bogaa gjerde¹⁰ thet gierde vdt i gammell stenhaffue,¹¹ aldt sammen oc thet gierde vdt i bogaa Dam¹² till Dallum Closter skeell tagher swor hand badt seg gud hielp oc Helgen selluff,¹³ tolte meth iord eyne

1) En nu nedlagt Landsby mellem Dalumgaard og Sanderum. 2) Øyby maa være Eiby ved Odense. 3) Grevefamilien kan saaledes følges over 400 Aar tilbage i Brylle. 4) Rønder. 5) antagelig Hesbjerg i Ubberud. 6) i Skellet ved Peirupgaard, vel paa det Sted hvor Peirup og Brændholt mødes. 7) findes hvor Vædegaard nu ligger. 8) Vædegaardens Mark op til Talleruplunds Eng. 9) nu til Skelskov. 10) det nuværende Skel mellem Baagegaard, Talleruplund ved Vandgrøften. 11) nu Stenlykken. 12) nu Svanemaen ud til Appe og Broholm, hvor der har været Dæmning. 13) selv.

bønder, att handt kendes inghen atte haffue entthen lodt eller deell inden tisse forne aasteder oc gordt anden end Velbyrduge Mand iørgen gyllenstierne oc melte hans tog høringe hans togheffd vedt macht at bliffue; Att saa var Hiemlett for oss, thet vitner vy met vore Intzegle neden fore thette vordt obne breff.

Ite. vore Nis Jebss i taldrop¹ tingstiffned paa velbyrduge Mand Her mogs vegne oc Her mogens tiill hanss fetterne gordt til Iwerssnes.

Datum anno otsupra (²⁵/₁₁ 1533),“

Man ser af dette Tingsvidne at Ejeren af Baagegaard har forbeholdt sig hele den høje Del (Wæden) som laa vest for den her omtalte Linie, der den Gang helt stod over med Skov. Senere fik Fæsterne af Baagegaard og Tallerup overladt Græsningsen paa dette Areal, der vel var ca. 150 Tdr. Land. Den i Tingvidnet nævnte Grænse gik altsaa umiddelbart op til og langs med Wæden, den høje Del af Gaardens Tilliggende, som man maatte „vade over til“ og derfor benævnes „Bogaagaards Wæde“. Gjerdet staaer der endnu efter 400 Aars Forløb.² Ligeledes nævnes Bogaa 1547, da Jørgen Gyldenstjerne paa Kong Chr. IIIs Befaling udlagde denne Gaard tillige med andet Gods til den svenske Niels Bjelke. Da er Baagaa beboet af Hans Jensen, der skylder $\frac{1}{2}$ Td. Smør og 25 Sk. Gæsteripenge, medens „Skjelhuset“ skylder 1 Fjdr. Smør og 1 Mark Penge. Man ser altsaa heraf at Skjelhuset allerede paa Reformationstiden er fremstaaet som et selvstændigt Brug, om end under samme Ejer som Baagaa. Vi faar her at vide, at Gaarden var „en Skovgaard“ med gode Græsgange, men ringe Agerland, siden der kun svares Smør i Landgilde. Vi har hørt, at „de svenske Herres“ Ridefoged Predbjørn Hansen i 1644 sad frit paa Baagaa, som Løn for sin „besuering“, ligesom hans Eftermand i Embedet, Lauritz Nielsen ogsaa fik Gaarden, som han dog omkring 1655 byttede med Præsten Ras. Olufsen. I hans Tid hedder det ¹⁵/₇ 1662 i et Skovsyn, at „i Bogaas Kohave og Løkke var hugget 2 Bøge og 7 Ege, hvilke sidste berettes at „være hugne til Stykvogne i Ufreden“. --

1) Nis Jepsen i Tallerup var jo Nabo til Baagegaard og Ejeren Mogens Gyldenstjerne var Broder til Ejeren af Baagegaard, Jørgen Gyldenstjerne.

2) Voss. Registrant (General H. I.: Svenske Banér).

Da „de svenske Herrer“ sælger det fynske Gods til Rigsadmiral Henrik Bielke, siges det i Skjødet om Baagaa, at den er en Enestegaard og var beboet af Rasmus Olufsen, der skylder Arbejdsdage $3\frac{1}{2}$, Fodringspenge 8 Rd., Havre 24 Skp., Smør 1 Td. samt Gæs og Høns; Skoven staar for 200 Svins Olden, og Skjelhuset stod for 12 Svins Olden og var beboet af Anders Grelsen.

Rasmus Olufsen var Søn af Præsten i Verninge, Oluf Stephensen, og Svoger til den følgende Præst (fra 1634), Lauritz Bendixen, der var gift med Gjertrud Olufsdatter.

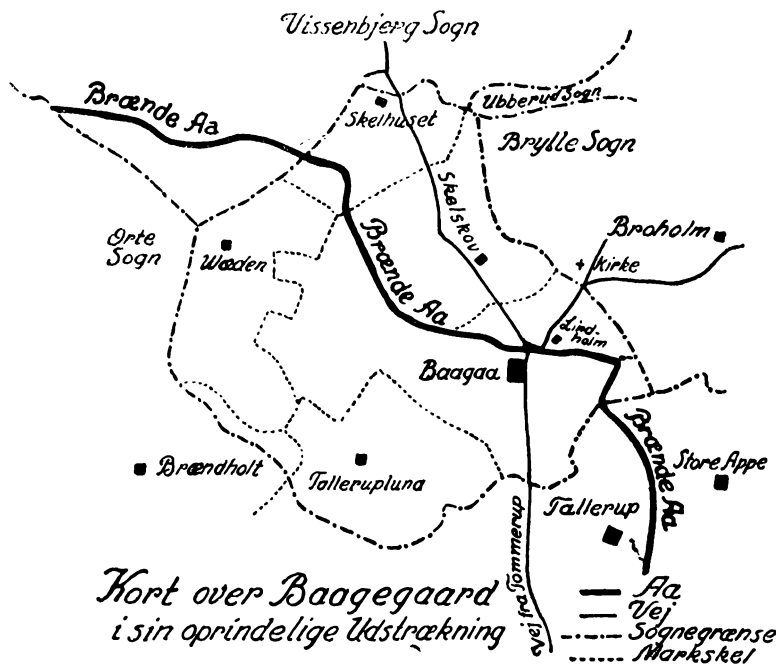
Rasmus Olufsen aflagde $\frac{6}{8}$ 1648 Ed som Medtjener ved Verninge Menighed. Han var f. 1618, og efter sit Giftermaal 1648 blev han tillige Landmand baade paa Baagegaard og i Langsted, men han har næppe haft ret megen Indtægt hverken af sit Medtjener-Embede eller som Landmand, og dette er vel nok den egentlige Grund, at vi saa ofte træffer ham for Retten, som Regel for Restancer. Foruden 1660 blev han ogsaa $\frac{25}{9}$ s. A. stævnet af Mogens Jørgensen i Odense for et Aars Tiende, og $\frac{8}{12}$ 1661 stævnes han atter for Tiende-Restance.

Han indskød sig under gejstlig Ret, og Sagen blev henvist dertil. Endvidere $\frac{16}{11}$ 1661 stævner Lauritz Nielsen i Naarup „Hr. Rasmus, de Bielkers Tjener i Boghaa“ for skyldig Landgilde, og $\frac{12}{2}$ 1662 blev han atter stævnet for 114 $\frac{1}{2}$ Daler og Bøg til en Vogn. Han indskød sig atter her under gejstlig Ret o. s. v.

Hr. Ras. Olufsen, som fra 1649 og senere udførte flere gejstlige Forretninger i de omliggende Sogne, vedblev i mange Aar at være Kapellan og Landmand paa Fyn, men $\frac{4}{1}$ 1662 blev han Sognekapellan til Fredericia Trinitatis og Vejlbys Kirker, hvor han døde 1689. Der er dog flere Ting, som tyder paa, at Ras. Olufsen alt i 1659 er flyttet fra Baagaa, bl. a. viser en Skattemandtalsliste i Rigsarkivet fra 1660, at der i dette Aar paa Baagaa var 2 Personer, nemlig Niels Marcusen og antagelig hans Kone, og i Schel-Huset 3 Personer, nemlig Anders Gregersen og vel hans Kone og Barn. Det er helt forunderligt at tænke paa, at der paa det Areal, hvor der nu lever over 1000 Mennesker, der var der for 270 Aar siden kun 5 Personer.

Da den gl. Matrikul blev grundlagt 1662, hedder det om Bog Øe: Tjener til de Bielker, Hr. Rasmus i Langsted bruger Jorden, er ellers øde: Hartkorn 10 Tdr. 3 Skp. 1 F. 1 Alb. paa Wæden er Skov til 200 Svins Olden, Hartkorn 8 Tdr. 2 Skp. 2 F. 2 Alb.

Skielhuuss: Anders Gregersen $1\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn 12 Svins Olden = $\frac{1}{2}$ Td.

Thalderup: Anders Nielsen, Hartkorn $16\frac{1}{2}$ Td., i Thalderup Lykke er Skov til 60 Svins Olden (og har Græs paa det halve af Wæden).

Da Ras. Olufsen blev Præst i Fredericia afstod han Baagegaard til en Mand ved Navn Peder Andersen, der beholdt Gaarden i over 40 Aar. Han var vistnok en meget fattig Mand, der kom fra Langsted Mølle, som han beboede i 1661, da det hedder: „Slusen ganske brøstfældig; den ene Sten ganske itu og den anden snart udygtig, der tiltrænges 2 nye. Nok Knaghjul, Vandhjul og Knage til den ene Kværn ganske udygtig.“

$\frac{28}{4}$ 1662 kom Herredsfoged Anders Hansen fra Korsebjerg til Langsted Mølle med en Dom for resterende Landgilde for 1657, og der var da intet i Møllen til Udlæg uden en Seng, som Møller Peder Andersens Kvinde laa paa. —

I Peder Andersens Tid, nemlig $\frac{6}{4}$ 1669, var Baagegaards Vædes Græsning vurderet til 70 Stk. Fæhøveders Græsning, 45 paa Landjorden og 25 paa Mosen. Af en Dom, der $\frac{15}{6}$ 1703 blev fældet paa Odense Skovby Herredsting, ser man, at de 2 Søstre, Sophie Amalie og Marie Sophie Bjelke, ikke har faaet delt deres Arv paa rette Maade, idet den sidste Eftermand, General Gersdorf, havde oprettet Lejekontrakt med Sophie Amalie Bjelke om Græsningen paa Væden, men ved Dommen blev den tilkendt Peder Andersen og Niels Pedersen, Tallerup. Det siges, at Kontrakten var af Fruen frafalden, som erhvervet ved vrang Retterting. —

I 1668 angives Gaardens Hartkorn til 8 Tdr., 7 Skp., 1 Fjdk., 1 Alb., samt Skovskyld 230 Svins Olden. Det dyrkede Areal angives til kun at være ca. 32 Tdr. Land, medens det samlede Areal udgjorde ca. 500 Tdr. Land, hvilket noksom illustrere, hvor lavt Kulturen stod blot 250 Aar tilbage i Tiden.

Fæsteren Peder Andersen, der ogsaa kaldtes „Peder Møller“ efter hans Livsstilling, (ligesom Konen, der hed Anne Pedersdatter, benævnes for „Anne, Peder Møllers i Baagaa!“), maa efter alt at dømme, forsaavidt man nu kan skønne derover ca. 300 Aar efter hans Fødsel, have været en flittig og dygtig Mand, og hans Hustru maa have været en god Hustru og Moder, dersom man tør slutte ud fra deres prægtige Børneflokk. De fik nemlig mindst 1 Datter og 6 Sønner af hvilken de 5 yngste var født paa Baagegaard, medens de to ældste var født i Langsted Mølle. Den ældste var sikkert

1. Anders Pedersen, der blev Møller ligesom Faderen og var paa Nyborg Slotsmølle, da han 1704 blev gift med Mølleren Frands Andersens Enke, Dorte Hansdatter, og blev paa den Maade Ejer af Møllen. Men han døde Aaret efter og blev begravet 3. September 1705. I Skiftet (30. Novbr. 1705) nævnes baade Faderen og Broderen „ædle og velvise Hans Pedersen Holmer, Handelsmand og Raadmand i Nyborg“. Men Skiftet siger, at der ingen Børn var.

2. Niels Pedersen var Landmand og blev 13. September 1693

gift med Naboens Datter, Bodil Hansdatter paa Tallerup, som han fik i Fæste 1686 og fik i de følgende Aar flere Børn døbt i Tommerup Kirke.

3. Rasmus Pedersen (Holmer) blev døbt i Tommerup 20. December 1663. Han er sikkert kommen om til Naboens Skriverstue paa Broholm hos den gamle Herredsfoged, Anders Henningsen. Fra denne Gaard har han og Brødrene antagelig hentet sit Tilnavn (om det da ikke hidrører fra Herredsfogedens Svigersøn, Pastor Holm i Vigerslev?).

Jeg troede længe, at denne Søn var identisk med Herredsfogeden i Odense og Skovby Herreder 4. Januar 1695 — 1703, Rasmus Hólmer, der først boede i Naarup indtil efter 8. Marts 1701 og før 23. Marts 1701 i Store Pederstrup. Denne Gaard blev kort efter Herredsfogedens Død overdraget til („Broderen“) Hans Pedersen Holmer, hvilket nok kunde tyde paa, at de var Brødre, især da Herredsfogedens unge Enke endnu levede og vel kunde have beholdt Gaarden. — Men det er dog især Navnet Holmer, som han har tilfælles med de to „Baagegaards-sønner“, som gør, at jeg har antaget Herredsfogeden Rasmus Holmer som Broder til de to Hans Pedersen Holmer og alle Sønnerne af den gl. Peder Andersen. Jeg syntes desuden, at det laa nær, at den gode Fæder søgte at faa anbragt nogle af sine mange Sønner hos Naboen, Herredsfoged Anders Henningsen paa Broholm, hvorfra de da kunde have faaet baade Lærdom og Navnet Holmer. Men da jeg nu har opdaget, at Herredsfoged Rasmus Holmer, som Dommer i en Sag 1703 mellem Peder Andersen, Baage, og Niels Pedersen, Tallerup, paa den ene Side og Herskabet, Fru Sophie Amalie Bjelke, paa den anden Side, har afsagt Dom uden Protest, saa synes jeg, at dette er et klart Vidnesbyrd imod Antagelsen om, at han skulde være Søn af Peder Andersen og Broder til Niels Pedersen, at det kan ikke være Tilfældet. Jeg nødes derved til at opgive min Hypotese om, at Herredsfoged Rasmus Holmer var identisk med den Rasmus Pedersen (Holmer), som blev født paa Baagegaard 20. Decbr. 1663. —

Nærmere kan vi næppe komme Sagen, da alle Arkivalier nægter at udtale sig om Forholdet, ogsaa R. Holmers Ansøgning om Embedet, der er noget af det mest sjuskede og ligegyldigt affattede, jeg har set.

Herredsfoged Rasmus Holmes blev iøvrigt gift 8. Juni 1703 i Stenløse med Christina Maria Dan, en Datter af Præsten Knud Pedersen Dan, og hun blev gift 2den Gang 8. April 1711 med Sognepræst Christen Jørgensen Herrested i Ryslinge.

4. Hans Pedersen Holmer blev døbt i Tommerup 23. September 1666. Han kom til Handlen i Nyborg og har antagelig været i Forretning hos Købmand H. Olsen Viborg, der blev begr. 11. Juni 1690. Hans Enke, Anne Margrethe, (en Datter af Raadmand Niels Jensen Riber og Karen Vandal), f. 1653, blev kort efter gift med Hans Pedersen Holmer, der 1692 allerede var Raadmand. Konen døde og blev begravet 30 Marts 1710, hvorefter Holmer 1722 giftede sig med Frederikke Amalie Caspersdatter Vichmann, der var Enke efter Magistrene Hans Rasch i Nykøbing F. og Johan Ernst Vandal i Nyborg. Holmer blev Borgmester 4. Febr. 1724 og døde 8. Juni 1730. Han omtales som en af de „habileste“ Borgmestre, Nyborg har haft; han spillede en vigtig Rolle i Undersøgelsen mod Præsident Claus Rasch. Enken døde hos Sønnen, J. K. Rasch, paa Rønninge-Søgaard 1739, 71 Aar gammel. En Datter af Holmer, Anna Kathrine Holmer f. 28. Septbr. 1694, † 1733, var gift med ovennævnte J. K. Rasch i Rønninge Søgaard. H. P. Holmers anden Datter, Anna Margrethe Holmer, levede 1720. —

5. Laurs Pedersen bestyrede Baagegaard for Moderen efter Faderens Død 1705. Han blev viet i Tommerup 30. Juli 1704 til Anne Pedersdatter, „de bygge og boe i Baage“. De fik to dødfødte Børn, 31. Juli 1705 og 8. Juli 1706, og 15. Juli 1706 blev Konen begravet, og han viet 2den Gang 18. Febr. 1707 i Tommerup med Karen Hansdatter, som var Datter af Hans Jepsen og Johanne Nielsdatter i Lille Stærmosse, som dog ogsaa døde 20. April 1722 uden Børn, 34 Aar gammel, thi 1723 hedder hans Kone Karen Jørgensdatter, og først da begynder Børnene at komme, saaledes at der i Aarene indtil 1735 kom 6 Sønner og 1 Datter. Han døde 1738, og Enken gifter sig med Christen Lauritzen, en Søn af Lauritz Christensen i Villestofte.

6. Hans Pedersen Holmer døbt 20. April 1671 og benævnes med dette fulde Navn, da han 13. August 1704 vies i Tommerup til Cathrine Johansdatter, og det siges, at „de bygge og boe i Pederstrup i Corup Sogn“, og det ses ogsaa, at han af

Ryttergodset 19. Maj 1704 fik Store Pederstrup i Fæste, som Salig Herredsfoged Rasmus Holmer torud havde i Fæste og fradøde, og Enken godvillig afstod. De efterlod dem 2 Sønner, Peder Hansen f. 1705 og Johan Hansen f. 1710. — Hans P. Holmer døde 1749, og Enken afstod Gaarden 1752 til den yngste Søn og hans Hustru, Anne Hansdatter.

7. Anna Pedersdatter blev døbt 1673 i Tommerup, men om hendes senere Liv vides intet. —

Den gamle Peder Andersen døde paa Baagegaard (begr.) 2. Oktober 1705, og hans Kone, „Sl. Peder Andersens Anne“, begr. 14. August 1710. Og dermed er hele Familien borte fra Baagegaard.

Da Sophie Amalie Bielke var død 16. Juni 1703, blev hendes efterladte Gods solgt 22. April 1704 ved Auktion. Baagegaard tilsløges Handelsmand og Raadmand i Nyborg, Hans Pedersen Holmer, Søn af Peder Andersen og Anne Pedersdatter paa Baagegaard, tilligemed Skjelhuset, (hvor Christen Hansen boer). For det hele blev betalt 2667 Rd. 2 M. 10 Skl. Holmer transporterede kort efter Auktionsskødet mod en Fortjeneste af 40 Rd. til Sigr. Frands Jacobsen Tommerup, f. 7. Oktober 1666, der var Søn af Sognepræsten i Tommerup og Brylle, Jacob Knudsen Fangel og Anna Frandsdatter Maal, der efter Hr. Fangels Død blev gift med Efterranden i Kaldet, Hr. Jørgen Jensen. —

Frands Tommerup lod den 16. April 1711 ved Auktion paa Baagegaard bortsælge Kvæg, Heste, Trævarer, Kobber, Sengklæder og andet Løsøre; men han naaede kun at faa betalt 1417 Rd. 3 M. 10 Sk. af den akkorderede Købesum og forringede Ejendommen ved Skovhugst, hvorfor Hans Holmer faar Arrest i hans Gods 16. Septbr. 1710. Det synes imidlertid, som om Familien har staaet Frands Tommerup bi og navnlig hans Broders Svoger, Hr. Henning Andersen Broholm, der saa til Gengæld fik Auktionsskødet paa Baagegaard overdraget 16. Decbr. 1711 af Holmer. Frands Tommerup vedblev at bo og drev Baagegaard, medens Henning Andersen Broholm var Ejeren; denne Mand var Sognepræst i Ringe og Søn af Fogden i Odense-Skovby Herreder, Anders Henningsen, der tillige var Birke-dommer i Vissenbjerg og Christiansdals Birker.

Anders Henningsen var Ejer af Gaarden Broholm i Brylle Sogn, hvilken Gaard han havde faaet kvit og frit af Jens Larsen til Dalum i Stedet for Løn, for at være Foged i hans Birk. Sønnen Henning Broholm, født 1665, var gift med Ida Margrethe Hjerresdatter Juul, en Datter af den rige Købmand Hjere Jespersen Juul i Odense og Mette Jørgensdatter. Henning Broholm skal have haft 18 Børn og døde 1714, men forinden havde han 4. Maj s. A. skødet Baagegaard og Skelhuset til sin Svigerindes Søn, Mons. Jacob Clausen Tommerup. Det samlede Hartkorn var da 10 Tdr. 1 Skp. 2 Alb. + Skovskyld 5 Skp. 2 Fjdk. 2 Alb. for 50 Rdl. pr. Td. Hartkorn = 540 Rdl. med „al den Jord og Tilliggende, som fra Arilds Tid har hørt til Baagaa“. Her har vi vistnok den laveste Pris, der nogensinde er betalt for Baagegaard.

Jacob Clausen Tommerup var en Søn af Sognepræsten i Tommerup og Brylle, Claus Jacobsen Tommerup og Cathrine Hjerresdatter Juul (en Søster til Broholms Kone). Magister C. J. Tommerup blev sindssyg og døde paa Baagegaard 20. Januar 1731. Han var Broder til Frands Tommerup og til Mag. Knud Jacobsen Tommerup, der var Sognepræst i København og ejede Tommerup og Brylle Kirker fra 1704 til 1712. I 1716 blev Pastor Claus Tommerup Ejer af Kirkerne, og efter ham fik Sønnen paa Baagegaard Jus Patronatus over Kirkerne.

Jacob Tommerup var, da han blev Ejer af Baagaa, kun et Barn (døbt 5. Februar 1695*), hvilket ogsaa stemmer godt med, at Farbroderen vedblev at bebo og styre Gaarden og Godset. Den unge Ejer gik i sine unge Dage til Søs og blev Kaptajn, senere giftede han sig med Else Kirstine Rosenvinge, (en Datter af Præsten i Vissenbjerg Hr. Jens Rosenvinge og Birgithe Catharina Möller). Deres Navne og Vaabner, to korslagte Kanoner paa rød Grund og ovenover en forgyldt Stjerne, samt Rosenvingernes Vaaben med delt Skjold, hvori det ene Felt viste en blaa Rose paa hvid Grund, og det andet en hvid Vinge paa rød Grund tillige med Aarstallet 1741, fandtes paa Prædikestolen og den gamle Altertavle i Brylle Kirke, og i

*) „Viberg“ har Forældrenes Bryllupsdag 2. Juni 1699, det er altsaa fejl. Jacob er døbt af Hr. Jesper Hierresen Juul i Marslev og 6 Slægtninge er Faddere.

Tommerup Kirke lod han Altertavle og Prædikestol „renovere“ og udpynte i 1742.

Kaptajn Tommerup omtales rosende for sine gode Kreaturer og gode Enge paa Baagegaard i „Hofman Bangs Beskrivelse af Odense Amt“. Han købte ogsaa Tallerup af Seneca Hagedorn 21. Marts 1733. Han drev begge disse Gaarde til sin Død; thi i Extraskattelisterne staar 1743: „Captain Tommerup, som bor paa Baagegaard, og Tallerup ligeledes Capt. T. tilhørende, og drives begge af ham selv, men paa Tallerup bor kun en gammel Kone, som faar Føden for at føre Tilsyn med Husene“. Han havde hermed faaet samlet et ret betydeligt Gods paa sin Haand; thi han købte tillige ved Auktion 17. Juni 1733 Wæden med 3 Huse af Skovskyld 5 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. af Professor Luja; men forinden sin Død 15. Februar 1743 skødede han „Bolet Schielhus (Hartkorn 1 Td. 3 Skp.) til sin naturlige Datter Anna Margrethe Jacobsdatter Tommerup, avlet med Gjertrud Hansdatter førend jeg kom i noget Ægteskab“, som blev lyst i Kuld og Køn; hun var gift med Anders Rasmussen i Naarup. Altsaa i Stedet for at lade hende gaa til fælles Arv med hans andre Børn, gav han hende til Arv og Ejendom Skelhus.

Kaptajn Tommerup havde 3 Sønner, nemlig Jens Rosenvinge T., f. 1738, Claus T., f. 1739, og Knud T., f. 1741, og allerede 15. November 1743 døde Kaptajnen, kun 48 Aar gammel, og blev begravet inde i selve Tommerup Kirke ved Alteret, hvor ogsaa hans Svigermoder blev stedet til Hvile 5 Aar senere.

Den 23. Januar 1745 skiftede Enken med sine Børn og udstedte en Obligation paa 4500 Rdl. til dem med Pant i Baagegaard og Gods, og 14 Dage senere, den 9. Februar 1745 ægtede Fruen Premierløjtnant ved det fynske Nationalregiment Jacob Preben Banner von Hey, som derefter opslog sit Kvarter paa Baagegaard, blev Ejer af denne Gaard og Gods samt senere Major. Paa fædrenes Side nedstammede han fra en Jacob Hey fra Halland og hans Oldefader var dansk Kaptajn. Paa mødrene Side nedstammede han fra den ældgamle danske adelige Familie Banner, der udleder deres Ahner fra Them af Sjælland, som skal være bleven nobiliteret af Kong Knud den Store for sine Heltegerninger under denne Konges mange blodige Krige mod Englænderne.

Det danske Banner var i et af Knud den Stores Slag i Kampens Hede bleven nedhugget, og derved kom der Uorden i Rækkerne, men Them greb en Bøgegren, stak den paa et Spyd, og med det Feltskrig, som var brugeligt blandt Knuds Mænd, kaldte han dem tilbage under Bøgebanneret, hvorved Flugten torvandlede til Sejr. Kongen udnævnte ham derefter til sin Bannermester, og Folket gav ham Navnet Banner. Fra ham skal de svenske Banér nedstamme.

Major v. Hey gav sig straks til at opføre en stor og meget herskabelig Hovedbygning paa Tallerup, som blev færdig op imod 1750. Murstenene hertil tog han fra et af ham opført Teglblænderi, som laa for Enden af Gartner Hansens Have-spids ud i Vest, men er nedlagt for mange Aar siden. Leret var saa fint, at det kunde bruges til hollandsk Stentøj (Hofman V. 224). Da den nye Hovedbygning paa Tallerup var færdig, flyttede v. Hey med Familie derhen og bortforpagtede Baagegaard og Wæden for en aarlig Afgift af 400 Rdl. til Mogens Nellemann, og i Følge Skattemandtalisterne fra 1757 boede der ogsaa en Oberstinde Barner paa Baagegaard, som nød Pension af Krigs-Hospitals-Kassen.

Baagegaards Landbrug blev vistnok forbedet en Del under Major v. Heys Besiddelse. bl. a. lod han nogle af Markerne indhegne, saaledes Kohaugen, Svanemaen, Stenlykken, Lindemosen, Bissemosen og nederste Mae, og i 1749 indkøbte han en Del Bøndergods. Forpagter Mogens Nellemann blev den 16. Februar 1753 copuleret i Præstegaarden til Jomfru Anna Mederi Balslev. Major v. Hey havde den 8. Oktober 1758 Strid om Jagt og Brugen af Kirkestolene med Skovridder Claudi af Tommerup. Som Vidner blev afhørt Sognefoged Hans Kam og Skolemester Mons. Jens Hasting, hvilken sidste erklærede, at „han ikke havde haft Ordre til at udvise Madam Claudi af Kirkestolen, ej heller gjort det, han fik med Majoren 2 Børn Plads hos hende . . .“ Sognefogeden Hans Kam forklarede, at han havde hørt i Skovridderens eget Hus ungefær i Juni s. A., af Løjtnant Hey, at denne vilde og kunde forbyde Skovridderen at komme i hans Løkker. Videre blev Vidnet spurgt, om han ikke havde hørt Løjtnanten sige, at han selv vilde og kunde jage i sine Løkker for Skovridderens Næse?

**Tallerup, opført i Aarene 1745–50 af Major Heye.
Billedet viser en Skovgaard med lidt Ager og derfor smaa Ladebygninger, men stor Hovedbygning
til det fine Herskab, der ofte levede af Pensionister.**

Vidnet havde kun hørt Løjtnanten sige, at han kunde skyde i sine Løkker, hvad han vilde, men han var ingen Liebhaber deraf. Om Vidnet ikke er bevidst, at Baagegaard og Tallerups Gaarde, som Løjtnant Hey ejer og bebor, ligger i og inden Hs. Majestæts Vildtbane? Jo! Om Vidnet ikke var bevidst, at Løjtnant Hey havde udvist Skovrideren af en anden Mands Stol i Tommerup Kirke, hvor han nu og i mange Aar, ja, al den Tid han havde været Skovrider her i Distriktet, upaaanket og uforment har gaaet i Kirke, uden at anvise ham nogen anden Plads og Sted i Kirken? Var ham bevidst undtagen Udvisningen.

Skolemester Jens Hassing vidnede, at Løjtnant Hey havde baade en lukket Stol oppe i Koret, saa og tvende andre Stole for sig og sine Folk.

Major v. Hey udførte forskellige Reparationer og Udvidelser ved Tommerup Kirke. Han var aabenbart en baade driftig og i flere Henseender en dygtig Mand, men vistnok upraktisk og for flot i sine Vaner i Forhold til de faa Indtægter de store, men magre og bare Gaarde kunde yde. Ovenstaaende Retssag tyder paa, at der hos den gode Major har været noget skryderagtigt. I Sognene Tommerup og Brylle gik han under Navnet „Patronen“, der hidrørte fra hans Ejendomsret til Kirkerne og dertil hørende Kaldsret. I Bladene og Offentligheden kaldes han: „Herrer til Baagegaard og Tallerup“. Og Hofman Bang roser i „Odense Amts Beskrivelse“ Major v. Hey for hans udmærkede Heste.

Af en Notits i Københavns danske Post-Tidende Nr. 31 faar man et godt Indblik i Major v. Hey i Ejendommens Antal og Størrelse, hvorfor vi vil meddele det her: Den 21. Maj 1759 afholdes i Odense offentlig Auktion over:

1. Tommerup Kirke cum jure Patronatus et vokandi (18 Tdr. Hartkorn.

2. Brylle Kirke do. do. (24 Tdr. Hartk.).

3. Tallerup og Baagegaarder. Tallerup er en ganske ny og anseelig Bygning med gebrocken Tag og teglhængt, med smukke Værelser indrettede, hvoraf nogle betrukne, samt med Kælder under, Hartkorn 9 Tdr. 4 Skp. 1 Alb.

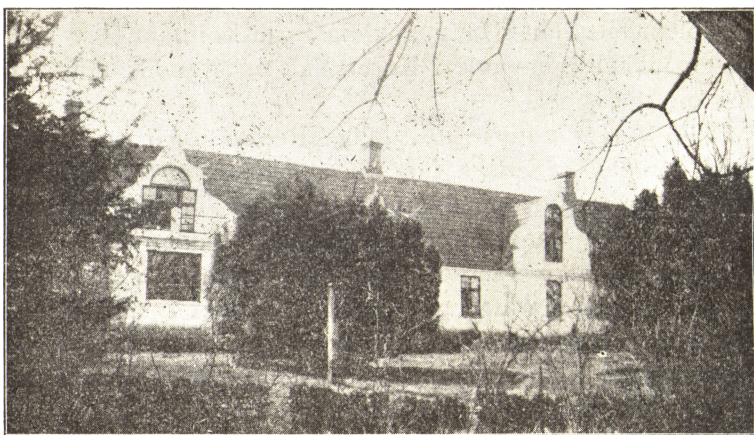
Baagegaard er ligeledes overalt udi ganske god Stand,

saa og med smukke Værelser indrettede. Hartkorn 7 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. Begge disse Gaarde med en Løkke.

„Wæden“ kaldet, der ogsaa sælges og har 5 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, der alt hidtil har været drevet under et.

4. 5 Huse i Tommerup By og 1 Sted af Hartk. 1 Td. 5 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.

5. Et Hus i Gundestrup, 1 Gaard i Brylle af Hartkorn 11 Tdr. 6 Skp. 1 Alb. 1 Sted i Brylle af Hartk. 4 Skp. 1 Fdk. 1 Alb, og et Hus i Brylle.

Baagegaard set fra Haven.

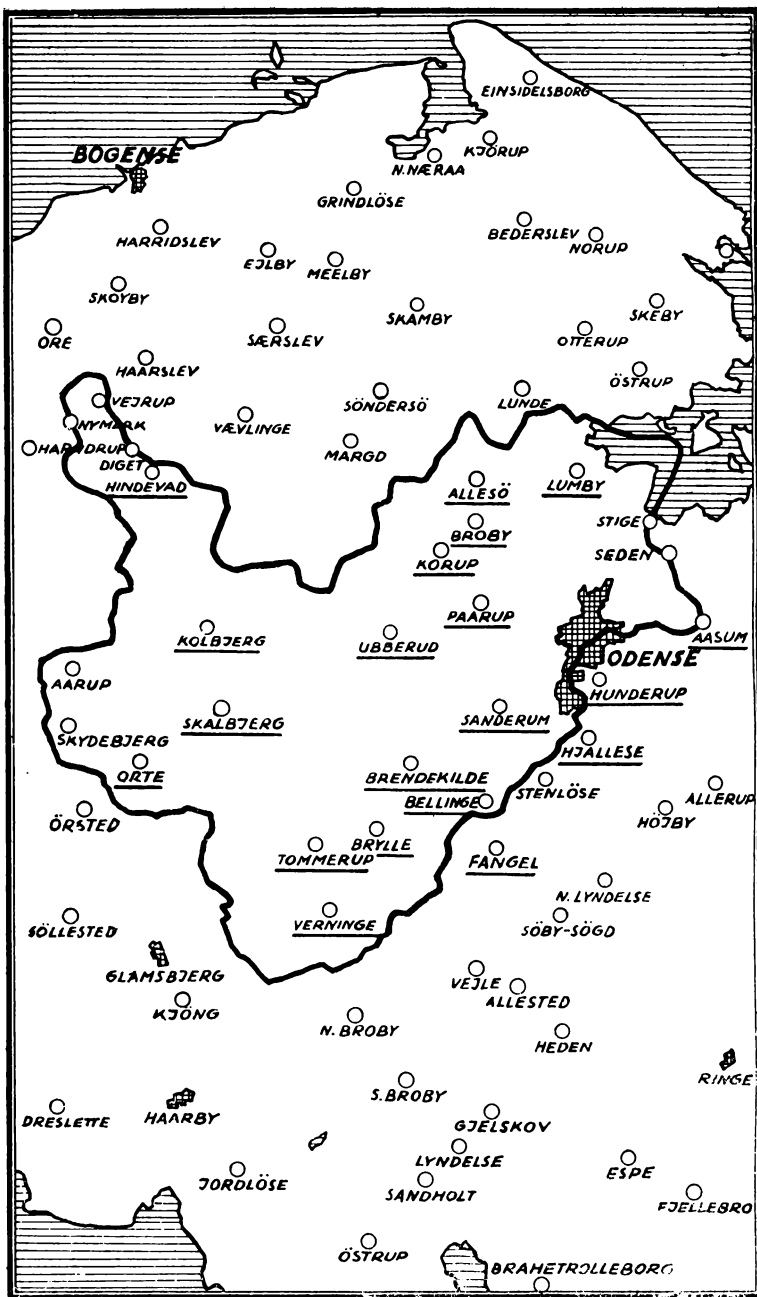
Ved Tallerup og Baagegaard findes 12 Fiskedamme, hvoraf hver for sig er besat med Fisk som Karper, Karuser, Gedder, Aborrer og andre, saa og en Mølle ved Baagegaard og et Teglværk paa Tallerup Grund. Ejeren Major v. Hey paa Tallerup.

Det var altsaa tilsammen en Ejendom paa ca. 80 Tdr. Hartkorn, og alt tyder paa, at det har været holdt i Orden og at han har kostet meget paa disse Ejendomme, rimeligvis mere end han kunde magte. Det fremgaar bl. a. af de mange betydelige Laan han Gang paa Gang maa optage og for hvilke Ejendommene sættes i Pant, men til sidst blev det ham umuligt at klare sig, han maa forsøge at faa solgt noget af det, og ovenstaaende Avertissement er jo et Forsøg, der omsider frugtede.

Major v. Hey foretog en Deling af Wæden, den store høje Skovløkke med onliggende Mose og Eng, der jo laa isoleret og meget vanskelig tilgængelig, idet man ofte maatte vade i Vand et langt Stykke for at komme derover (deraf Navnet). Dette Areal udgjorde det nuværende Talleruplund, Wædegaarden og det høje af Baagegaards Jorder. Det ny Skel blev trukken fra Tallerup Teglværk op over Bakken og fulgte den nuværende Grænse mellem Talleruplund og Baagegaard (med Wædegaarden) indtil Lilleskov.

Endelig den 11. Decbr. 1759 finder Major v. Hey* en Køber til Baagegaard i Møller Hans Jørgen Møller, boende i Ejby Mølle ved Odense, som den Dag faar Skøde paa „Baage“ kaldet med Lindemessen, Svanemaen, Stenløkken, Nederste Mæe, Koehaugen og Bissemosen, Skjelskoven og en Del af Wæden (Hartk. 3 Tdr. 3 Skpr.) (dog undtagen Skjelhuset) og Baage Mølle. Alt for en Pris af 9500 Rdl. Som Kautionist underskriver Køberens Broder Niels Jørgensen Møller, der boede paa Baage og mærkelig var den som drev Gaarden, medens Broderen vedblev at bo i Ejby. De to Brødre var Sønner af Jørgen Madsen, † 1754, og Anna Ibsdatter, † 1760, paa Skovmøllen i Veflinge Sogn. Endelig 11. Juni 1764 skøder Major v. Hey Tallerup med den anden Halvdel af Wæden og Skjelhuset samt begge Kirkerne til Major Ejler Petersen og flyttede til Hæssel i Aalsø Sogn, som han kun ejede i 2 Aar, og døde 1768, og hans Enke døde 16. November 1775, og begravedes i Frue Kirke i Odense, 59 Aar gl., Auktion 26. Marts 1776 over Mobilier og Løsøre i Lejevaaningen skraas overfor Frue Kirke i Odense. (Hun skal have født 15 Børn til Verden, hvoraf de 11 endnu var i Live 1764). Paa Baagegaard og Talleruplund findes endnu en Del gamle stilfulde Døre med brede Gerichter, store Fyldinger og Messinghaandtag, som stammer fra Kaptajn Tommerup og Major v. Heys Tid.

* Naar der boede saa mange Officerer i Egnen, ikke alene paa Baagegaard, Tallerup og Broholm, men ogsaa paa flere andre Gaarde, er dette sikkert ikke helt uden Forbindelse med, at disse Gaarde laa midt i *Rytterdistriktet* og *Kongens Vildtbane*. Dette Distrikts Grænser ses paa hostaende Kort.

Det fynske Ryttergods og Grænsen for Kongens Vildtbane.

Den ny Mand paa Baagegaard blev der kun i 2 Aar, thi allerede 19. Maj 1761 begravedes Niels Jørgensen Møller af Baagegaard 48 Aar gl. inde i Kirken efter at han et halvt Aar tidligere havde mistet en 19 Aar gammel Datter, Anna Cathrine Møller. Hans Enke, Anna Cathrine Madsdatter, flyttede senere til Diget, men maatte dog lade en Prioritet paa 5000 Rdl. indestaa i Baagegaard, da Svogeren 11. December 1764 sælger Gaarden til Premierløjtnant Christian Petersen ved Jyske Cypaseer Regiment for 9500 Rdl. Til Vitterlighed underskriver Mogens Nellemann, som nu er paa Broholm.

Løjtnant Chr. Petersen, der var født i Odense som Søn af en Kancelliraad, synes at have været en initiativrig og velhavende Mand, der stod godt anbefalet i Hæren, af hvilken han udtraadte 1765 ved at sælge sin Bestalling.

Paa Auktionen over det kgl. Ryttergods købte han en Mængde Bøndergods, beliggende i Tommerup, Brylle, Gundestrup, Revsbro og Brændekilde af Hartkorn 101 Tdr., 3 Skp. Ager og Eng plus Skovskyld 1 Skp. samt Tommerup Sogns Kongetiende, alt for en Købesum af 10229 Rdl. 24 Sk. Skødet blev dog først udstedt 25. Februar 1766, og kort efter døde den unge Løjtnant, kun 40 Aar gl., begravet 14. Oktober 1766. Næste Aar 11. Juni 1767 sælger hans Enke, Fru Henninga Andræa Kellinghausen, Baagegaard med Gods, ialt 132 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, til Ritmester Bernt Holmsted v. Westen (døbt i Odense 12. Maj 1732, død 19. Septbr. 1796). Han var af den bekendte Odense Familie, der i 3 Generationer ejede Odense Apotek og til forskellige Tider ejede en Mængde større Gaarde paa Fyn, bl. a. Lammehave, Fraugdegaard, Krumstrup, Løjtved, Sellebjerg, Kragtsbjerg, Vejstrup og Broholm i Brylle Sogn. Hans Fader var Agent Johan Christoffer v. Westen, født 20. Oktober 1701, Apoteker i Odense, død paa Westerborg paa Falster 1774, gift 1ste Gang med Karen Krag Holmsted, død 1747. Bernt v. Westen var gift med Jacobine v. Bergen, født 19. Oktober 1752, død 20. Januar 1825. Ritmester B. v. Westen, der 16. Maj 1769 ogsaa købte Nabogaarden Broholm i Brylle Sogn, anlagde en ny Vej mellem disse to Gaarde, som den Dag i Dag ligger som Minde om denne Mand. 12. Marts 1773 indvilgede han i overfor Etatsraad Baar, Hesbjerg, og Kammer-

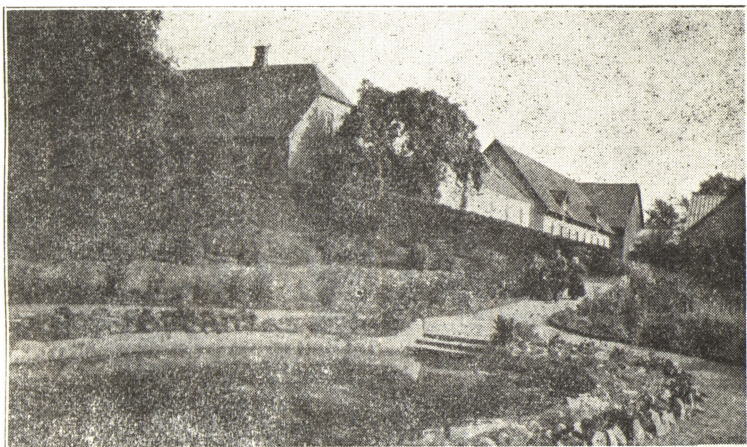
raadinde Eriksen, Baagaa, at Vejen blev offentlig. Forud gik Vejen fra Brylle og Tommerup til Vissenbjerg i hvert sit Sogn, indtil de stødte sammen ved Skjelhuset. Han ejede ogsaa Vejstrupgaard, hvor han boede, men var vist bleven for haardt spændt for med sine mange store Gaarde, og derfor er det vel, at han 22. Juni 1770 skøder Baagegaard med Hartkorn 135 Tdr. 3 Skp. 3 Ædk. for 24,600 Rdl. til sin Søster Fru Charlotte Christine v. Westen (f. 1725, død paa Tallerup, begravet 18. Februar 1801, 76 Aar gl.) Enke efter Kammerraad Eriksen. Hendes Lavværges var Birkedommer Rønnov, der Gang paa Gang maatte medunderskrive ved Fruens mange Laanesager og Pantsættelser. Hun søgte at rette paa sin økonomiske Situation ved at sælge en Del af Bøndergodset, og imidlertid var Fruen kommen i Forbindelse med Major Ejler Petersen paa Tallerup, der var bleven Enkemand 7. April 1776, og hun indlader sig i nyt Ægteskab med denne Nabo 17. Septbr. 1779 i sit 54. Aar, men forinden havde hun solgt Baagegaard med ca. 86 Tdr. Hartkorn for 16,600 Rdl. til Seignore Christian Hansen; men da han kunde tjene ca. 2000 Rdl. paa Gaarden, sælger han det hele igen 17. Marts 1779 til Hr. Jens Kierumgaard fra Lundegaard. Han og Hustru, Anna Kristine Bang, ejede kun Gaarden i et Aar, thi allerede 11. Juni 1780 sælger de det hele til Hr. Jacob Melby; da bestod Bøndergodset væsentlig af følgende Matr. Nr. i Brylle, nemlig:

Nr. 1 Peder Hansen	med	12 $\frac{1}{2}$	Tdr.	Hartk.
- 5 Lars Petersen	—	7 $\frac{1}{2}$	—	—
- 6 Henrik Gormsen	—	6 $\frac{1}{2}$	—	—
- 7 Rasmus Simonsen	—	6	—	—
- 10 Hans Rasmussen	—	9	—	—
- 19 Hans Larsen	-	7 $\frac{1}{2}$	--	--
- 25 Rasmus Rasmussen	—	6 $\frac{1}{2}$	--	--

Hertil kom saa Dannesbogaarden og en Del af Stenlykken, der før var en Del af Broholm, hvortil kom en Del Huse omkring i Sognene. Jacob Melby, der var født 9. April 1748 var Søn af Postmester i Odense Ulrich Chr. Melby (f. 22. April 1715, død 22. Maj 1778) og Birgitte Thorsdatter (f. i Odense 27. September 1721, død 31. Marts 1786).

U. Chr. Melby blev ved Odense Bytings Ret 23. Juni 1777 dømt fra sit Embede for at have beregnet 1 Mark for meget i Porto for et Brev til Roskilde. Jacob Melby, der var Farbroder til den bekendte Præst Mads Melby i Asperup, blev gift 6. November 1789 i Lumby Kirke til Jomfru Inger Pors. Hun var født 19. August 1742 i Lumby, død paa Bramstrup 20. April 1828 uden Børn.

I Odense Amts Arkiv 345 i Cancelliskrivelse 21. Maj 1803 kan man læse om Jacob Melbys grove Omtale af Stiftamtmand Gersdorf. Efter at have solgt Baagegaard ejede han i nogle

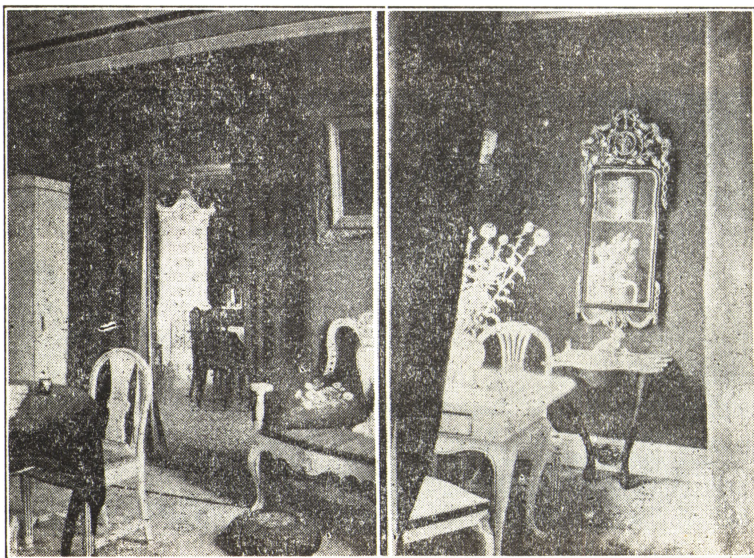

Store Appe, der ligger i Vandskellet mellem Brændeaa og Odense Aa.

Aar først Anderupgaard, og i 1802 var han paa Ingersholm ved St. Appe. men boede 1806 i Ringeby og døde 5. Marts 1815 i Nørre Lyndelse. Han kaldes undertiden „Kapitalist“, men var vist iøvrigt en ret mærkelig Personage.

Jacob Melby solgte det meste af Bøndergodset fra Baagegaard, ligesom han udstykkede og solgte flere Parceller fra selve Gaarden, saaledes en Part af Wæden, hvortil senere lagdes flere Parceller og blev til den nu kendte Vædegaard, og 6. Maj 1783 fik Melby yderlig Udstykningstilladelse paa flere Parceller, bl. a. „Skjælskov-Løkken“, der senere gik under Navn af Skelskovgaard, og „Lindemærskan“, der er den nuværende Lindholmgaard og Bissemosen, som nu har Ejer tilfælles med

Talleruplund, samt „Munkholm“, der nu ligger under Skelskovgaard. Hele denne Gaardslagtningsforretning var vistnok ret indbringende for Hr. Melby, i Særdeleshed da han tillige solgte alle slagbare Træer i Skoven. Sluttelig sælger han selve Baagegaard, hvortil der nu næppe var 300 Tdr. Land, for 12,410 Rdl., altsaa omtrent lige saa meget som han 6 Aar tidligere gav for den store Gaard med alt Bøndergodset, og desuden forbeholdt Jacob Melby sig en hel Del Herligheder, saaledes en Del af

200 Aar gamle Møbler paa Store Appe.

Besætningen, noget Brænde og hele Træer m. v. Den ny Ejer, Rasmus Markussen, fik kun med i Købet 45 Kvæghoveder, 5 Heste og 6 Svin, samt en Del Korn og Inventar. Herefter stod Baagegaard kun for Hartk. Ager og Eng 5 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. $1\frac{2}{3}$ Alb. samt Skovskyld 1 Td. 6 Skp., og da R. Markussen 14 Juni 1788 laaner 6000 Rdl. af Stiftsbefalingsmand H. Bille-Brahe udgjorde Gaardens Areal kun 226 Tdr. Land Ager og Eng og 60 Tdr. Land Skov = 286 Tdr. Land i alt.

I 1787 ved. Folketællingen var der i alt paa Baage 14, Wæden 7 og i Skelhusel 7, altsaa ialt 28 Personer paa hele Grunden.

Rasmus Markussen var gift med Anna Henningsdatter og fik en Datter, Johanne, der blev døbt 1. April 1787. Blandt Fædderne nævnes Major Petersen og Frøken Sundt paa Talle-
rup og Jens Rasmussen i Broholm. R. Markussen bevarede Baagegaard udelt i 7 Aar indtil han 9. Februar 1793 solgte den tillige med en Besætning af 24 Malkekøer og 5 Tyre for 13,500 Rdl. til Kammerherre Ludolph Frederik Baron von Buchvald. Han var født 25. Marts 1752, død 18. Januar 1812, og var Søn af Major Peter Mathias Buchvald til Gudumlund og Ida Jesabe v. Basservitz, og blev først gift 18. November 1777 med Baronesse Charlotte Amalie Brockdorff, født 25. April 1752, død 23. Juni 1811 (en Datter af Kammerherre Baron Schack Brockdorff, Friherre til Schelenborg, og Charlotte Amalie von Lente Adler. Da Baron Schack Brockdorff døde 21. November 1784 uden at efterlade sig Sønner, saa gik Baroniet over til hans ovennævnte Datter og hendes Mand, der kort efter blev optaget i den danske Friherrestand under Navnet Baron Buchwald Brockdorff, og med det friherrelige brockdorffske Vaaben af 12. September 1691, hvortil er føjet Buchwaldernes Hjelm; men endnu før Aarets Udløb blev deres Ægteskab opløst, hvorefter Baronessen 9. Marts 1787 ægtede Vilhelm Theophilus von Stieglitz (f. 1749, død 5. August 1802), der som Baron fik tilføjet Navnet Brockdorff.

Baron Buchwald havde ingen Børn i sit Ægteskab med Baronesse Brockdorff, og efter at være separeret fra hende giftede han sig anden Gang 1. Maj 1788 med Sophie Magdalene Leth, hvilket Ægteskab ogsaa var barnløst. Han var kødelig Broder til Amtmand over Fyns Stift Frederik Buchwald, der hørte til det slesvig-holstenske Ridderskabs gamle Slægt von Buchwald. Det eneste paa Stedet som endnu minder om Baron Buchwalds Tid paa Baagegaard er 4 store gamle Malerier paa Lærred, forestillende Adonis og Venus i deres Kærlighedsforhold. Endvidere bærer den Mark, der ligger Syd for Gaarden mellem Jernbanen og Vejen, „Buchwalds Holm“, som nu næsten helt er bebygget, Navn efter Baron, hvis Navn ogsaa er bevaret i Gaden „Buchwaldsvej“.

Baron Buchwald fik 18. Marts 1795 af Kong Christian VII Bevilling til at indrette et Grubbeværk til Grubbe og Perle

samt anden Grynmalning i Baagegaards Vandmølle. Denne Mølle laa paa det Sted, hvor Tunnellen nu findes. Da Dobbeltsporet og Tunnellen anlagdes i 1909 fandtes bl. a. Stigbor og Stemmeværket til Møllen. Den kgl. Møllerbevilling blev senere stadfæstet af Chr. VIII i 1846 og af Fr. VII i 1853. Og i 1812 tillod Rentekammeret Ejeren af Baagegaard Mølle, at Broen over Vejen fra Sletten og Vends Herred, der mødtes her til Faaborg og Svendborg, maatte blive bygget af Sten for Amtets Regning. Om dette ogsaa forpligter til senere Vedligeholdelse er vel et Spørgsmaal.

Baron Buchwald var, forinden den ny Matrikul kom, ligesom flere andre i Sognet indgaaet i en Tiendeforening af 24. Oktober 1803, der blev af ret betydelig Fordel for Baagegaard, idet Gaarden efter den ny Matrikul fik sit Hartkorn fordoblet ca. 3 Gange.

Baron Buchwald købte Bissemosen tilbage 6. Jan. 1803 for 255 Rdl. af Fru Majorinde Charlotte Petersens Stervboe paa Tallerup, der administreredes af Præsten i Brændekilde Chr. Ulrich v. Westen, som var Broder til afdøde Fru Petersen, død 18. Februar 1801, 76 $\frac{1}{2}$ Aar gl.

Baronen blev efterhaanden ked af Baagegaard og gjorde flere Forsøg paa at sælge, ja ofrede lange Avertissementer i Bladene, før det lykkedes. Som Eksempel kan anføres følgende fra „Fyns Adresseavis“ for 8. Marts 1797, hvor der staar:

„Baagegaard i Fyn med dertil hørende 2 Huse, tilhørende Kammerherre, Baron von Buchwald i Odense, ansat for Hartkorn Ager og Eng 5 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. 1 $\frac{2}{3}$ Alb., samt Skovskyld 1 Td. 6 Skpr., 2 Mil fra Odense, udi en af Fyns smukkeste Egne, overmaade vel bygget og vedligeholdt, at kunde med Fordel af enhver beboes; til samme en af ny bygget privilegeret Grubbeværk Vandmølle, betydelige gode, store Enge, gode Jorder, hvori aarlig saas omtrent 100 Tdr. Korn, at kunde med Fordel bære Hvede og af hvad Slags Korn man forlanger, samt Skov, endogsaa til at sælge; Baagegaards Besætning, 60 Køer og derover, er underhaanden til Købs; Gaarden at kunde tiltrædes naar forlanges, med i Købet at kunde følge Indbo, Meubler og Besætning, og kan forventes en stor Del af Købesummen at kunde blive staaende uopsagt i Baagegaard.

Videre hedder det i Avertissementet, som Baron Buchwald lod indrykke angaaende Baagegaards Salg:

„Dertil erholdt allernaadigst Tilladelse kan af Baagegaards Jorder ogsaa dersom forlanges paa ovennævnte Vilkaar overlades 4 af Baagegaards Løkker, godt drevne og gødet, over 100 Tdr. god Sædeland, indhegnet med 2593 Alen levende Gjærder ud og Mellemhegn, dermed at følge betydelige gode Enge, Skovbesætning, Moseredskaber, Folkesenge med videre, alt efter Fortegnelse, samt nye byggede af Egebindingsværk og murede Vægge, deraf 19 Fag teglhængt, omtrent 35 Fag Hus, Kjørneværk, Svinesti, et paa et halvt Aars Opsigelse bortlejet Bondehus over 30 Køer, den vist gode Afgrøde af 3 Løkker, bekjendt nok det ved Baagegaard avlede overflødige meget Korn. Baagegaards Ejendom foreviser Avlskarlen samme Sted.“

Man faar her at vide, at der endnu omkring Aar 1800 var et ret betydeligt Areal under Baagegaard (ca. 300 Tdr. Land), men det er mod Slutningen af Storheden; thi vi faar ogsaa at høre om, hvorledes Baronen er i Færd med at udskille ca. 100 Tdr. Land, der saa vidt man kan skønne, andrager alt hvad der ligger nord for Brændeaa indtil Skelhusgaarden, som den Gang var betydelig større end nu. Det der nu er Tale om at udstykke er „Skelskoven“, hvoraf da for Størstedelen var ryddet og lavet til Ager og Eng, og heraf senere dannedes „Skel-skovgaard“ og „Lindholmgaarden“ samt flere mindre Parceller. Det syntes at have knebet for Baron v. Buchwald at slippe af med Baagegaard, han maatte døje at sidde med den i 12 Aar; thi først 28. November 1804 fik han solgt Baagegaard og den nyopførte Parcelgaard „Skel-skovgaard“ til en Mand ved Navn Christoffer Jørgensen, en Gaardslagter, der har haft en Mængde Ejendomme paa Haanden, men han havde ikke Kapital nok til alle sine Transaktioner, hvorfor det ogsaa gik galt.

Christoffer Jørgensen havde i nogle Aar forpagtet Baagegaard af Baron Buchwald, men i 1801 var der hverken Ejer eller Forpagter paa Gaarden, der omtales kun 6 Karle og 3 Piger, som Forpagteren har paa Gaarden, der nævnes nu Lærmæskehuset og Skælskovstedet, og tilsammen er der paa hele Gaardens Grund nu 32 Mennesker.

Christoffer Jørgensen skyndte sig imidlertid at faa udparcelleret og afhændet en Del Parceller, ligesom han ogsaa solgte Dele af Bygningerne (til Opførelse paa Parcellerne), der endnu var forholdsvis rigelig store til det langt mindre Areal; men alligevel kunde Christoffer Jørgensen ikke opfylde sine indgaaede Forpligtelser overfor sine Kreditorer. Hovedkreditor, Gehejmekonferentsraadinde Bille Brahe gjorde Udlæg i Baagegaard og stillede den samlede Ejendom til Auktion, som affholdtes 13. August 1806, ved hvilken Justitsraad H. J. Hansen til Bramstrup, ogsaa en noksom kendt Gaarslagter, blev højstbydende med 8710 Rdl.; men da Christoffer Jørgensens Kautionister, Selvejer Hans Nielsen, Sjødgaarden i Gamtofte, og hans Svigerson Sognefoged Mads Andersen i Bukkerup i Søllested Sogn, kort efter skaffede de nødvendige Penge til Veje, fik disse to Mænd Auktionsskødet paa Baagegaard ved Hjælp af Forvalter Roedsted paa Brahesborg, som kautionerede for dem, og Handelen om de solgte Parceller blev ved Magt, hvorefter Gaarden endnu stod for Hartkorn 5 Tdr. 1 Skp. 2 Fdk. $1\frac{2}{3}$ Alb., og Skovskyld 1 Td. 6 Skp.; men, som nævnt, havde Christoffer Jørgensen forinden afhændet Stumper og Stykker, som foreløbig var i Besiddelse af hans Svigersønner, Hans Christensen og Knud Larsen, ligesom hans Søn, Hans Christoffersen, ogsaa optraadte som en Slags Ejer af en Del af Gaarden. Hele det Virvar i Ejendomsforholdene var de nye Købere selvfølgelig med til at bringe i Rigtighed, og derved opstod som nævnt ikke alene Skelskovgaard og Lindholm — eller Lindemærskan, som den oprindelig hed —, men ogsaa Vædegaarden, der oprindelig kun var paa ca. $1\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn, men blev senere tillagt flere af de udstykkede Parceller.

Da Hans Nielsen og Mads Andersen 26. Februar 1807 (Skøde 18. Juni 1807) sælger Baagegaard til Niels Rasmussen af Borrebygaard i Bellinge Sogn, var Hartkornet svunden ind til 3 Tdr. 1 Fdk. $2\frac{1}{2}$ Alb. plus Skovskyld 1 Td. 1 Skp. $2\frac{1}{2}$ Alb. Niels Rasmussen var født i Haarby 1759 og var gift med Ane Margrete Madsdatter, født i Brylle 1747. De synes at have været velhavende Folk, at dømme efter deres Dispositioner overfor Arvingerne.

Niels Rasmussen døde 12. Marts 1818 og Konen 12. Februar 1826; men forinden havde de overdraget Baagegaard til Datteren Ane Kirstine Nielsdatter. Hendes eneste Søster var først bestemt til at blive Ejer af Baagegaard, men da hun forlovede sig med et „Verdensmenneske“ — en Søn fra Stærmosegaard —, medens man paa Baagegaard var mere pietistiske, saa maatte disse to unge drage bort fra begge deres Fædrenehjem og danne deres eget Hjem et andet Sted; men deres Slægt lever paa Egnen endnu som respektable Folk, saa det har vel ikke været saa slemt med de unge.

Ane Kirstine Nielsdatters Ægteemand, Erik Hansen, fik Skøde 7. Marts 1816 for 4000 Rdl. Han syntes ret ofte at have haft økonomiske Vanskeligheder, skønt han fik Gaarden saa billigt, og efter 11 Aars Forløb solgte han Baagegaard 5. August 1827 til en Seminarist Mathias Hansen (f. 1799*) fra Nybøllegaard, med en Besætning af 31 Stk. Kvæg og 6 Heste for 11,700 Rdl. Da var Hartk. 3 Tdr. 1 Skp. 2 Alb. samt 1 Td. 1 Skp. 2½ Alb. Skovskyld. Seminarist Hansen omtales her paa Egnen endnu i 1890erne som en duelig Landmand, navnlig roses han for sin ypperlige Kartoffeldyrkning. Han solgte imidlertid Gaarden 13. Marts 1834 til Fritz Conrad Andersen Theil fra Svendborg for 12,000 Rdl.

Da Theil ankom til Baagegaard og havde faaet sig ordnet lidt, siges der, lagde han begge Arme i Vindueskarmen og udbrød: „Nu er jeg da kommen i Paradis!“ Men desværre varede det kun saa kort med Herligheden. Hvad enten det nu var Evne eller Villien, der fattedes ham, saa fik han aldrig andet end Købekontrakt paa Baagegaard, og allerede efter et Aars Forløb fik han ordnet det saaledes med Seminarist Hansen, at denne skødede Gaarden til Forpagter Marten Carl Preisler (f. 1790) fra Tidselholt den 9. April 1835 for 12,600 Rdl.

Saa vel de nærmest foregaaende Ejere som navnlig Preisler havde meget store Prioriteter at forrente, idet han kun ud-

* Konen hed Maren Møller, f. 1805, og de havde 1834 en Søn Hans Hansen, 6 Aar gl., 5 Karle og 4 Piger. — Af nye Stednavne er kommen til: Lindholmstedet, Langelykkehus, Ny Skelhus, Vædehus og Vædeholms- hus, de to sidste eksisterer ikke mere. Paa hele Gaardens Grund var der 62 Mennesker i 1834.

betalte omkring et Par Tusinde Rigsdaler. Tiderne blev imidlertid nu snart bedre, og ved Hjælp af Mærgling og Jordarbejder og paa anden Maade forbedrede Preisler Baagegaard ganske betydeligt, saaledes at Avlen blev god. Hertil kom de stadig stigende Priser paa Produkterne, der bidrog til at han fik Raad til at foretage endnu flere Forbedringer, saasom Køb af Tærsk- og Rensemaskiner samt andre Maskiner og Redskaber.

Der staar følg. i „Fyns Stifts Adresse Avis“ Tirsdag 17/, 1839:

„Baagegaard i Tommerup Sogn, der ejes af Hr. Preisler, har i disse Dage været udsat for Afbrændelse. I Søndags Morges opdagedes Ild i Taget over Bagporten, men lykkeligvis blev den straks slukket, da en af Gaardens Karle blev Ilden vaer, førend den endnu ret var kommen til Udbrud. At den ikke er foranlediget af Uagtsomhed, skal efter Omstændighederne være utvivlsomt, medens en i høj Grad af vis Formodning er for, at Ilden er paasat af onskabsfulde Mennesker, og en 17 Aars Dreng, som mistænkt for Deltagelse i Brandstiftelsen, skal være arresteret. Saa meget glædeligere er det, at Branden ikke kom til Udbrud, som Gaardens Besidder, den stræbsomme og retskafne Hr. Preisler, med sin talrige Familie for faa Aar siden, som Forpagter af Hovedgaarden Tidselholt, ved dens Brand led et betydeligt Tab, og nu, om han atter skulde have fristet en lignende Skæbne, næppe vilde have haft Kraft og Evne til at bære saa følelig og ødelæggende Tab.“

Ved Folketællingen 1840 var der paa hele den gl. Baagegaards Grund i alt 89 Personer, hvoraf de 20 var paa selve Gaarden.

Preisler blev efterhaanden svagelig og maatte bortforpagte Gaarden til sin Broder August Preisler, medens det dog i de senere Aar væsentlig var Ejerens Søn Peter Preisler, der stod for Driften af Gaarden. Denne Mand blev flere Aar senere Købmand og Byraadsmedlem i Odense og oprettede efter Jernbanens Anlæg 1865 en stor Købmandshandel og Restauration paa Baagegaards Grund, lige uden for Porten og lige over for Stationsbygningen.

I Preislers Tid blev man færdig med den ny Matrikul, hvorved Baagegaard kom til at staa for 12 Tdr. 3 Skp. 1 Fdk. 1 $\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn. uden Skovskyld, men en Gammelskat paa 25 Rdl. 21 Sk.

M. C. Preisler solgte Baagegaard 9. December 1858 til Forpagter Jens Jensen fra Vejstrupgaard for 35.000 Rdl. uden Besætning. Dette var saaledes en Forøgelse af Prisen paa det tredobbelte i de 23 Aar, der var forløbet siden den sidste Handel. Men det maa erindres, at alle Priser var i vældig Opgang og meget forandret; men det skulde snart vise sig, at Gaarden ikke var for dyr, tværtimod!

Den ny Ejer var gift med en Datter af Godsejer Møller paa Vejstrupgaard, og saaledes Svoger til Naboen Proprietær Waidtlow paa Talleruplund. Jensen var en dygtig og erfaren Landmand, der snart arbejdede sig frem til at være en velstaaende Mand, og havde kun en mindre Prioritet at forrente, ligesom Tider og Konjunkturer var ham gunstige. Han lod opføre et stort *Teglværk* paa Gaardens Grund, som dog i flere Aar var bortforpagtet til Købmand Schnakenborg i Odense. Allerede det første Aar Jensen ejede Baagegaard opførte han en stor Staldlænge paa 60 Alen lang og 20 Alen bred, ligesom Stuehuset blev repareret; Siden mod Gaarden opførtes af Grundmur og Tegltaget erstattedes med Straa, endvidere opførtes en prægtig Tærskelade i 1870 paa 70 Alens Længde og 20 Alens Bredde. Hertil kom, at flere af de Gaarden nærmeste Marker blev drænet, dels med Sten-Faskiner og dels med Tegl-rør. Denne Dræning svarer selvfølgelig ikke til de Fordringer, som Nutiden forlanger. Jensen ryddede ogsaa en Del Skovkrat, og Mosehuller opfyldtes og lavedes til Agerjord. Saaledes var det alt i alt meget betydelige Forbedringer denne Ejer foretog.

I Aaret 1865 kom Statsbanen tværs over Baagegaards Grund og *Tommerup Station* blev lagt lige uden for Gaardens Port. Dette var selvfølgelig en stor Behagelighed og hævede Ejendommens Værdi i Handel og Vandel. Men der var ogsaa Ulemper af forskellig Art, som fulgte med dette, og da blandt andet, at Vandmøllen nu maatte nedlægges, idet Jernbanen kom til at gaa tværs hen over Bygningernes Plads og Mølle-dammen blev delvis opfyldt, saaledes at alle Betingelserne

toges bort. Ved Salget af Jorden til Jernbaneanlægget forbeholdt Jensen sig Retten til en lang Række store gamle Piletræer nordøst for Gaarden, langs Vejen til Vandmøllen, som nu kom til at staa i Forstanderens Have til Læ for Gaardens Bygninger, og hvor de stod lige til efter Aar 1900, da den daværende Ejer gav Tilladelse til, at de maatte fjernes, da anden Læ i Mellemtiden var vokset op.

Jens Jensen døde 1874, og hans ældste Søn, Jens Peter Christian Jensen, overtog Gaarden for 120,000 Kr. Denne Købesum kunde vel nok med Rette kaldes billig, efter som der kort efter blev budt den unge Jensen 130,000 Kr., men da han forlangte 140,000, kom Handelen ikke i Stand.

J. P. C. Jensen lod de høje og lerede Marker dræne i 1875 efter alle Kunstens Regler, og Kortene derover findes endnu paa Gaarden, endvidere planerede han de store Engarealer, som derefter anses for noget af det bedste i sit Slags. Tiderne for Landbruget begyndte imidlertid at gaa tilbage, og det blev mere og mere vanskeligt at forrente de høje Prioriteter, som Ejeren havde paadraget sig ved Udbetaling af hans Søskenes Arveparter, hvorfor Jensen mente at se sin Fordel i at bortforpagte Gaarden til Jens Hansen fra Tostrup, der fra 1879 til 1889 svarede en Afgift af over 50 Kr. pr. Td. Land, hvilket almindeligt ansaas for en meget høj Betaling, men han klarede det, om end det maa bemærkes, at det gik ud over baade Bygninger og Jorder i en uhyggelig Grad.

Da Assens-Tommerup Banen i Aaret 1885 blev anlagt, blev Tommerup Station betydelig udvidet og delvis forlagt længere mod Øst og Stationspladsen betydelig større. Dette havde til Følge, at man købte en Del Jord fra Baagegaard, ligesom Ejeren solgte 3 Tdr. Land for 6000 Kr. til Købmand Preisler, som udparcellerede det til Byggegrunde, uden at det dog blev bebygget ud over et enkelt Hus. Dermed svandt Baagegaard, ind til kun at have ca. 120 Tdr. Land med $11\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn.

I August 1888 solgte Proprietær Jensen Gaarden til Forpagter K. Eskesen fra Ravnholt for en Pris af 88,500 Kr. Der efter flyttede Forpagter Hansen i 1889 til Lundegaard i Veflinge Sogn og Eskesen overtog da selv hele Driften og forbedrede Baagegaard betydeligt i den korte Tid han ejede den.

Disse Forbedringer, som Forpagter K. Eskesen foretog paa Baagegaard bestod dels i en udstrakt Anvendelse af Kunstgødning, og dels ved Anskaffelse af nye Maskiner og Redskaber, ligesom han indsatte en aldeles fortrinlig Besætning, navnlig af Malkekvæg. Ogsaa Bygningerne blev forbedret. Derimod forfaldt Teglværket, som i de sidste 10 Aar ikke havde været i Brug, og var nu aldeles uden Betydning.

Proprietær K. Eskesen solgte allerede Baagegaard den 13. Februar 1891 for 82,000 Kr. til Forvalter Frederik Hjort fra Sjælland, der 1. April 1894 tillige købte 2 Parceller paa

Tørveskær i Baagegaards Mose under Verdenskrigen.

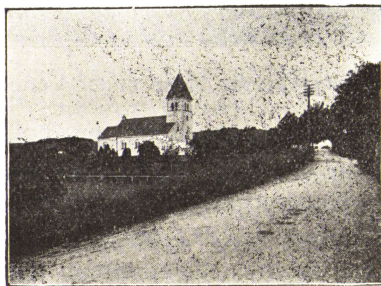
ialt 10 Tdr. Land, samt 6. Maj 1895 en hollandsk Kornvindmølle (Skelskov Mølle), saaledes at Arealet da var ca. 130 Tdr. Land med $12\frac{1}{2}$ Td Hartkorn foruden 2 Huse med 4 Arbejderboliger, som blev opført i 1892 og 93, ligesom den østlige gamle Længe, hvori fandtes Egetømmer med over 150 Aar-ringe, en Sulelade, der sikkert var 2 a 300 Aar gammel, blev opført af ny fra Grunden i en Længde af 64 Alen og i 12 Alens Bredde, ligeledes opførtes et nyt Svinehus i 1891. Senere blev „Baagegaard Tørvefabrik“ indrettet, hvor der i nogle Aar arbejdede ca. 20 Mand i Sommertiden.

Men i Slutningen af det gamle Aarhundrede tog det Fart med Byggeriet omkring Stationen, og det har ført med sig, at

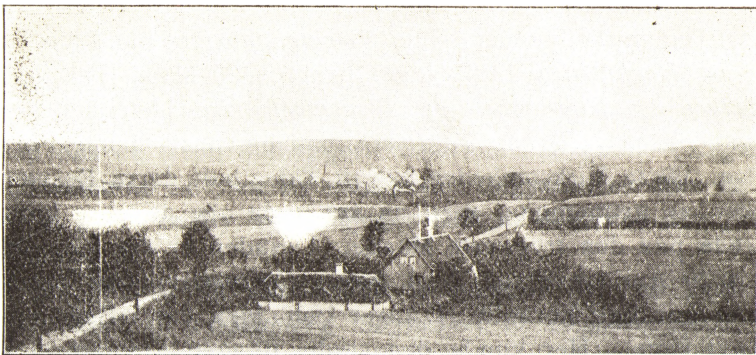
store Arealer er frasolgt Baagegaard. Navnlige har Teglværket og Udvidelsen af Stationspladsen ved Dobbeltsporets Anlæg krævet megen Jord, men ogsaa de mange andre Nybygninger har taget et dybt Hul i Gaardens Areal, saaledes at der nu kun er nogle og halvfjers Tdr. Land tilbage under Baagegaard af de oprindelige 500. Her, hvor der, som vi har set, for 2 a 300 Aar siden kun boede 1 Familie paa 2 a 3 Mennesker, som levede under kummerlige og fattige Forhold, lever nu ca. 1000 Mennesker under særdeles lykkelige økonomiske Vilkaar. Og medens der her til Baagegaard i gamle Dage kun førte en tarvelig og vanskelig fremkommelig Vej fra Kirkebyen gennem Højsholt Skov, fører nu flere stærkt befærdede Veje til Gaarden, og over 50 Jernbanetog løber i Døgnet forbi Hjørnet af dens Have og standser paa Gaardens Grund.

Det vil saaledes heraf skønnes, at der paa det gamle „*Bogaa*“ under dens sidste ca. 40 Ejere er foregaaet store Forandringer i de forløbne ca. 600 Aar siden *Slægten Urne* ejede Stedet og de nærmeste Omgivelser.

15. Marts 1917 bortforpagtede Hjort Baagegaard med Ager og Eng til sin Søn Andreas Hjort, medens Ejeren forbeholdt sig Skov og Mose.

Broholm Kirke

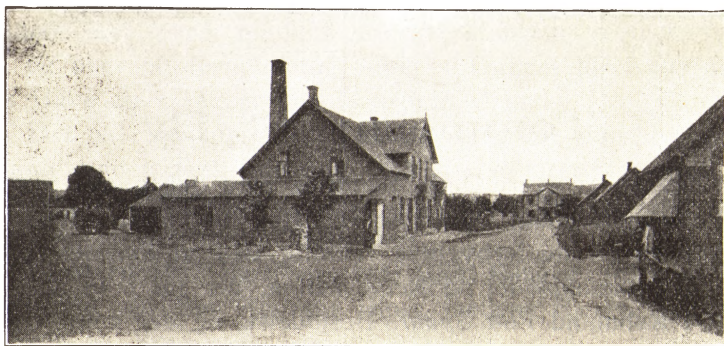

Tommerup St. By før den blev bebygget nord for Banen.

Tommerup St. By

er et Begreb af nyere Dato. Samtidig med den gamle Stations (nu Funktionærbolig) Opførelse ved Banens Anlæg i 1864 kom der kun en eneste Nybygning, nemlig den af Preisler grundlagte Købmandshandel og Restauration, der nu i 45 Aar har været i Købmand *Vilh Spøhrs* Besiddelse, og der kom — mærkeligt nok — heller ikke flere i de første 20 Aar, skønt der var en vældig Trafik til denne Station baade fra Nord og Syd. Da *Assensbanen* saa kom i 1884 og den ny Station blev anlagt med ny Adgangsvej, saa begyndte det saa smaat med et enkelt Hus i „Ny og Næ“, af hvilke vi kun skal nævne *Forsamlingshuset* og *Andelsmejeriet*, der begge blev opført i 1889. Mejeriet maatte endog hente Mælk i 7 Sogne for at det kunde stables paa Benene, og Forsamlingshuset havde ogsaa store Vanskeligheder i Begyndelsen, men er senere ombygget og udvidet flere Gange. Først i Slutningen af det gamle og i Begyndelsen af det ny Aarhundrede kom der rigtig Gang i Byggeriet i Byen; der opstod flere *Købmandsforretninger* og der kom flere *Haandværkere* af forskellig Slags, ligesom der efterhaanden kom den ene Fabrik efter den anden, som giver Arbejde til mange og er en Støtte baade for Handel og Haandværk. Saaledes har *Teglværket* undertiden kunnet beskæftiget op til 70 Mand, der dog desværre maa gaa ledige om Vinteren,

naar Teglværket holder stille. *Værktøjsfabriken* paa Lille Tallerup og *Hørfabriken* beskæftiger hver ca. 20 Mand. *Traadvævsfabriken* og *Havemøbel- og Remskivefabriken* hver en 6 a 8 Mand, ogsaa *Lilleskov Teglværk* maa nævnes i denne Forbindelse. Disse Virksomheder har til Tider haft deres Besværligheder at gennemgaa, men nu synes de alle at være konsoliderede paa den tryggeste Maade. Desuden er der i de sidste 10 a 20 Aar opvokset 3-4 pæne *Gartnerier*, som arbejder under gunstige Forhold. I Aaret 1907 blev der i Byen opført et nyt Hotel. Her kunde den stadig tiltagende Strøm af Rej-

Tallerup Mejeri med Stationen og Baagegaard

sende nu bo. Forud havde disse maattet tage til Takke med at logere i Laden paa Baagegaard. Der var altid god Plads og som Regel rigeligt med Halm; om end Lejet ikke var videre komfortabelt, saa var det billigt. Imidlertid har Søgneraadet i Foraaret 1929 vedtaget, uden Motivering og for lukkede Døre, at Hotellet skal nedlægges. Dette skete imod 825 Skatteborgeres Ønske, medens kun 20 nægtede at underskrive Andragende om at beholde Hotellet. Denne Bestemmelse er selvsagt til Skade for Byen og foranlediget af Formanden og Næstformanden, medens Portør Lundvald og Malermester Andersen støttede Ønsket om Hotellets Opretholdelse.

I 1910 fik Byen Elektricitetsværk. Endvidere er der opstaaet flere nye Veje, der alt er delvis tilbyggede, bl. a. syd for Banen nævnes *Stationsvejen*, *Buchwaldsvej*, *Bjelkevej* og *Ban'er vej* samt *Signalvejen*. Nord for Banen *Lindealleen*, *Svanevejen* og *Østerbro*.

Byen har i de senere Aar endog faaet to Læger og en Jordemoder, men et Apotek og Dyrlæge savnes haardt.

Saaledes er her nu i forunderlig kort Tid vokset en stor By op paa ca. 1000 Indbyggere omkring det gamle „*Bogaa*“ og „*Tommerup St.*“, en By som man i Begyndelsen ikke turde vove at kalde en By, men nøjedes med at benævne den „Ved Tommerup St.“

Nu er alle de gamle Veje bebyggede helt ud gennem „*Skelhusene*“ til *Vissensbjerg Sogneskel*, til *Broholm Skov*, til *Store Appe Skov* og til *Højsholt Skov*.

Det er en meget spredt beliggende By, men den er usædvanlig og sjældent smukt plasseret i Dalen mellem de mange skovbevoksede Højder. Fra hvilken Vej man end kommer til Byen, tager den sig glimrende ud paa Afstand, hvad enten det er Sommer eller Vinter, Foraar eller Efteraar, saa er der noget saa ubeskriveligt tillokkende ved dens Udseende og dens henrivende Beliggenhed i det kouperede Terræn. Derfor trækker Byen og Stedet ogsaa mange Rentier og Pensionister til sig, som her tillige kan profitere af den gode Jernbaneforbindelse til 3 Sider, ud fra Centrum i Landet.

De mange gode Virksomheder i denne ny By skaffer ikke alene Arbejde til Byens egne Folk, men den beskæftiger tillige ikke saa faa Arbejdere fra Omegnen. Om Vinteren findes ogsaa godt Arbejde i de umiddelbart til Byen grænsende Skove, og om Sommeren i Tørvemoserne. Funktionærer og Arbejdere ved Jernbane og Postvæsen, der oprindeligt var meget faatallig, der var saaledes indtil helt ind i Halvtsemserne foruden Forstanderen, 1 Assistent, 3 Portører og en 7 a 8 Arbejdere og 2 Postbude, er i den nyere Tid forøget betydeligt, vel hen imod det tredobbelte.

Tommerup St. By har lige fra Forsamlingshusets Opførelse kunnet samle de unge fra Byen og Omegnen til Gymnastik og Sløjd, dog er Gymnastikken i de senere Aar i nogen Maade bleven afløst af Kælke, Ski og Skøjteløbning. Under Trafik-assistent *Jacobsens* Ledelse har de unge samlet sig i en *Vintersportsforening*, der virker overordentligt heldigt, og denne Sport kan under gode Betingelser til Tider samle Tusinder af Mennesker, som med Iver og megen Interesse farter op og ned af

de Byen omgivende mange prægtige Bakker, der ikke helt med Urette er bleven kaldt for „*det fynske St. Moritz*“.

Det vil af ovenstaaende skønnes, at Byen ikke alene har haft og endnu befinder sig i en sjælden sund og rask Udvikling i Størrelse og Folkemængde, samt at der her hersker stor Driftighed og smuk økonomisk Fremgang.

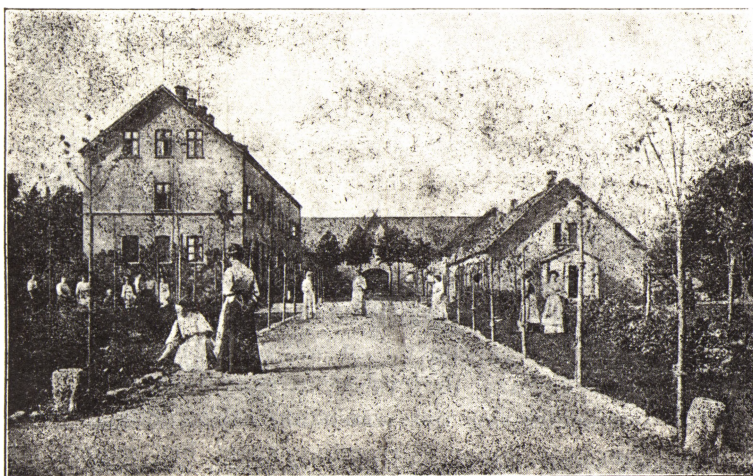
Fugleskydningsforeningens Procession.

I denne Forbindelse vil det ogsaa have sin Interesse at se lidt paa den almene *folkelige Oplysning* i Tommerup St. By og dens nærmeste Omegn. Forudskikkes maa da den Bemærkning, at selve Byens Indbyggere udelukkende bestaar af Mennesker, som er indvandret hertil fra det øvrige Fyn og de andre Landsdele. Derimod er der i den nærmeste Omegn endnu en Del Efterkommere af Egnens oprindelige Befolkning.

Det er selvfølgelig meget vanskeligt at udtale nogen bestemt Opfattelse af denne højst forskelligartede Befolknings Oplysning og Udvikling, der kan kun fremføres enkelte spredte Fakta. I Byen findes kun en alm. *Folkeskole* med 6 Klasser, hvori underviser 2 Lærere og 1 Lærerinde.

Undertiden har der i Skolen været givet Undervisning for den konfirmerede Ungdom i Aftenskole- og Haandværkerskole, som ikke er uden Betydning. Enkelte har ogsaa sendt deres Børn til Skole i Odense; men mærkeligt faa har sendt deres Sønner og Døtre til den saa velrenomerede Høj- og Landbrugs-skole i selve Sognet, hvilket dog skulde synes at ligge saare nær.

I flere Aar har Byen ejet et ret godt *Bibliotek*, der dog i nogle Aar førte en hensygnende Tilværelse, men nu i de senere Aar er baade bleven stærkt fornyet og benyttet flinkt.

Tommerup Højskole.

Men undres man over, at dette Bibliotek aldrig har ejet en Bibel. Biblen er jo ikke alene Verdens ældste Bog, men ogsaa den vigtigste, den billigste og mest udbredte overalt i Verden, og dog synes man at kunne undvære den i Tommerup. Grunden til Savnet af denne Bøgers Bog i Biblioteket, kunde maaske forklares derhen, at de Ledende kunde mene, at enhver, eller dog hver Familie, ejede Biblen selv, og derfor er der ingen til at laane denne Bog fra Biblioteket. Men denne Antagelse holder vist langt fra Stik; thi da jeg forleden spurgte en Mand, som absolut er inde i disse Forhold, om hvor mange af Broholm Kirkedistrikt — ca. 1400 Mennesker — han mente

der havde læst Biblen, svarede han: „*Ikke ti!* dog nogle flere, naar der kun var Tale om *ny Testamente*, og endnu flere havde læst „*lidt hist og her.*“ Jeg blev næsten stum af Forbavselse over denne Dom; thi den aabnede for et uhyggeligt Indblik i Menneskenes Ulyst og Ugidelighed til at beskæftige sig med Livets aller vigtigste Ting. Og det er dog af Biblen vi faar den højeste Oplysning; thi hvad er den Oplysning vi faar af andre Bøger, ved Siden af Guds Ord?

To Gange med Aars Mellemlum har Tommerup haft sin egen Avis, og fra April 1927 synes der at være kommen Stabilitet over Byens og Omegnens Blad, der udgaar en Gang hver Uge med Redaktør Albertsen som Udgiver. Baade Aand og Tone er stadig god.

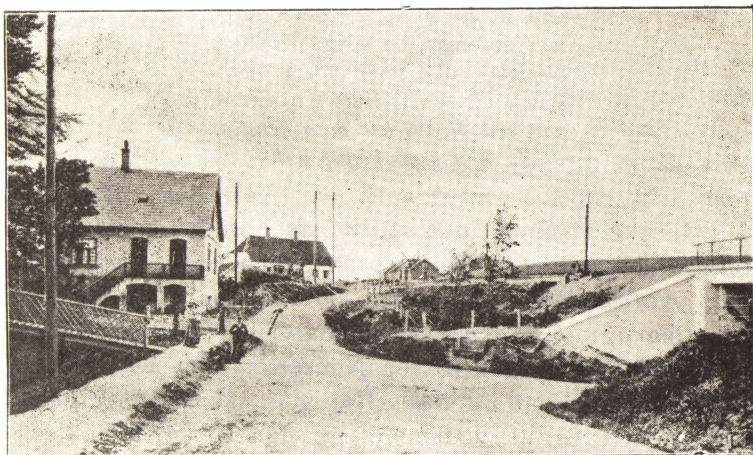
Her har ogsaa i flere Aar virket en *Haandværker- og Industriforening*, en *Tommerupforening* og flere andre Foreninger, der vel ikke altid har bragt den Gavn, man kunde ønske. Lige siden 1890 har her tillige i *Forsamlingshuset* været afholdt en Del Møder med økonomiske og oplysende Foredrag, hvilket jo ogsaa var en Del af Forsamlingshusets oprindelige Bestemmelse, men man kan ikke være blind for, at Livet inden disse Døre mere og mere er gaaet i en helt anden Retning, saaledes at mange nu vil have Indtryk af, at man hellere vil benytte Huset til Fornøjelse, og det som staar i Forbindelse dermed. Paa dette Omraade ligner Forsamlingshuset her mange andre Forsamlingshuse, de blev ikke den Løfttestang man havde tænkt sig og ventet som Hjælp i Folkeoplysningens og Kristendommens Tjeneste.

Ved en Omtale af disse Forhold ledes Tankerne let hen paa, hvor vidt der i ovennævnte Foreteelse er nogen Forbindelse med Befolkningens *aandelige Udvikling* og *Modenhed!*

Naar vi nu derfor et Øjeblik vil se paa det aandelige Liv her, som det har artet sig, saa maa man først have i Erindring, at Byen og Omegnens Indbyggere er af saa overmaade forskellig Oprindelse og Tænkemaade, og hele Tiden har staaet skarpt delt i flere kirkelige Retninger; men iøvrigt er det ganske overordentlig vanskeligt at komme til nogen sikker Afgørelse af, hvorledes den aandelige Udvikling rettest bør karakteriseres.

Sagen er, at naar Talen strejfer ind paa det religiøse og kristelige Omraade, saa bliver de fleste Mennesker usædvanlig tilknappede, og man faar Indtrykket af, at de hellere vil „tale om noget andet“, man kan ikke komme dem ind paa Livet. Ingen kommer den enkelte nær paa dette Omraade, saaledes som naar Talen er om Politik eller økonomiske og andre timelige Ting.

Underligt er det, at de fleste Mennesker saa nødtigt vil tale om det kristelige og evige Liv, det vigtigste af alt. Mulig-

Broen over Brænde Aa til Baagegaards Have ud for Tunnellen.
Her var den oprindelige Overgang over Aaen, som ogsaa omtales 1770.

vis er det fordi de synes, at dette er alt for helligt til, at man kan tale derom med andre Mennesker, de føler maaske lige som en hellig, aandelig Blufærdighed. Men i saa Tilfælde kommer man let til at tænke paa de manende Jesu Ord i Matth. 10, 32 -33: „Enhver, som vedkender sig mig for Menneskene, ham vil ogsaa jeg vedkende mig for min Fader, som er i Himlene. Men den, som fornægter mig for Menneskene, ham vil ogsaa jeg fornægte for min Fader, som er i Himlene.“ Og i Mark. 8, 38: „Den, som skammer sig ved mig og mine Ord i denne utro og syndige Slægt, ved ham skal ogsaa Menneskesønnen skamme sig, naar han kommer i sin Faders Herlighed

med de hellige Engle.“ Dette er Ord, der staar fast. Det er ogsaa med Henblik herpaa, at vor gamle Nabopræst, *Chr. Richardt* i Ørsted, skriver i en af sine herlige aandelige Sange:

Du som Vejen er og Livet,
dig vi har vort Haandslag givet,
Jesus, dig paa hvem vi tror;
mellem alle Verdens Røster,
din er ene den som trøster,
led os i dit Hyrdespor!

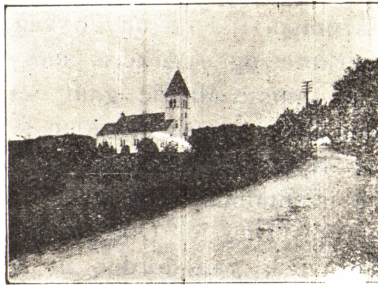
Giv, at dig vi følge efter,
nær de smaa, de svage Kræfter,
bøj vor Vilje, smelt vor Trods!
Lad dit Navn i Hjertet brændes,
saa ved dig vi her maa kendes,
at du hist maa kende os!

Ganske vist maa det indrømmes, at der kan komme den Stund, hvor der skal Mod til at bekende sin Tro, fordi man staar overfor Mennesker, som er helt uden Tro, og som ser med Ringeagt paa den, der kun har Tillid til det, de forlængst har stemplet som Overtro og Nonsens. Men her gælder det om ikke at gaa paa Akkord. Har man ikke Mod til aabenlyst, naar det kræves, at vedkende sig den Herre, man tjener, da staar det for Alvor daarligt til! Vær vis paa, at det rette Trosmod her ikke vil være uden Virkning, selv blandt dem, der intet tror. Der er en egen Magt over den, der tror! Ikke at man tager den af sig selv; men Gud skænker den til hver den, som hører ham til, og ikke mindst i et saadant Øjeblik, hvor man staar alene mellem anderledes tænkende. Men den, der af Fejghed fornægter sin Tro, vil til syvende og sidst møde Foragt, ikke blot blandt sine Omgivelser, men ogsaa i sin egen Sjæl. Man skal have Mod til at staa fast, og det gaar saa meget lettere, som vi ved, at vi ikke er ene, thi den Almægtige selv kæmper med os, han slipper aldrig i Evighed sine Børn. Skulde vi da ikke have Mod til at tone rent Flag og ærligt vise, hvem vi hører til og tjener!

Ligesom det gaar os i vort praktiske Arbejde, det Lem vi ikke bruger skrumper ind og bliver svagt, medens det man bruger, bliver stærkere og stærkere, som vi kender det fra Smedens Arm. Paa samme Maade gaar det med Kristendommen! Bruger vi den ikke, saa sygner den snart hen, og vi har ingen Glæde eller Nytte af den gennem vor Tilværelse her. Men anvender vi Kristendommen, og lever i den, saa lyser den op, udvikles og styrkes Dag for Dag, og man vil snart opleve dette, at af alt praktisk paa Jorden er Kristendommen det ypperste, fordi den kan benyttes næsten i alle Tilfælde, hvor den personlige Indsats spiller ind.

Fra gammel Tid har Beboerne her ved Brænde Aaens inderste Kilder Ord for, at de gerne vilde høre noget godt, og især en god Prædiken. Det er da ogsaa i god Samklang hermed, at man altid, saa langt Historien gaar tilbage paa disse Egne, hver Helligdag har kunnet være sikker paa at finde Kirkerne fulde af en lyttende Menighed. Man kan efter dette ikke være i Tvivl om, at Befolkningen her i Almindelighed er flinke „Ordets Hørere“, men om de er ligesaa flittige „Ordets Gørere“, tør jeg ikke dømme om. (Jacob 1,22).

Om det religiøse Liv her maa man derfor slutte ud fra, hvad enhver kan høre og se, og Resultatet bliver da unægtelig Kamp og Strid. Befolkningen i Tommerup St. By og Omegn er, som de fleste andre Steder, som nævnt delt i flere forskellige kirkelige Retninger, der er i høj Grad uenige. Men i mange Aar, lige til 1905, blev der dog i Købmand Spøhrs Sal hver Vinter en Gang om Ugen holdt Bibellæsning af Sognepræsten, og de fandt stor Tilslutning, og alle var glade og taknemlige derfor; men i de sidste 25 Aar har der slet ikke været afholdt Bibellæsning. Hvorledes dette Faktum rettest bør udlægges, maa andre skønne over. Det skal siges til Menighedens uvisnelige Ros, at den trods megen Uenighed, dog alle som een Mand kunde enes om i Fordragelighed og god Forstaaelse at bygge Broholm Kirke.

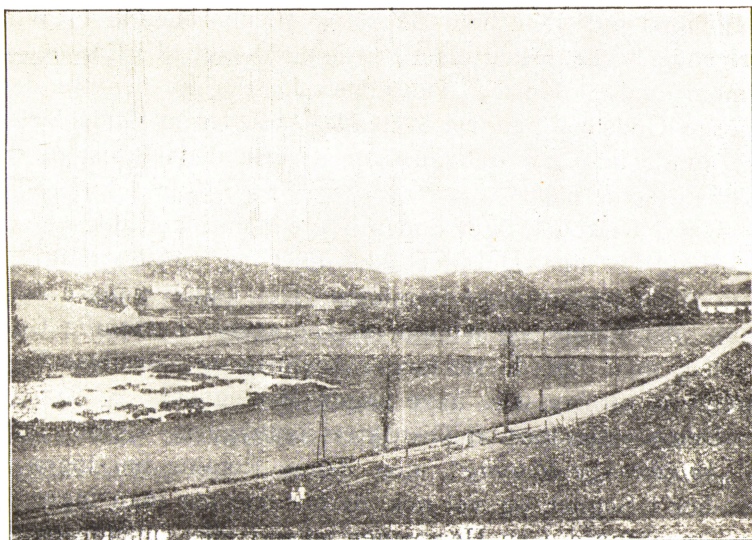

Broholm Kirke.

Hele den nordlige Del af *Tommerup* Sogn har alle Dage, ligesom de tilstødende Dele af *Brylle*, *Ubberud* og *Vissenbjerg*, haft meget langt til de respektive Sognekirker, nemlig lige fra $\frac{1}{2}$ a $\frac{3}{4}$, ja op til 1 Mil. Derfor intet Under, at Beboerne efterhaanden som deres Tal forøgedes, kunde ønske at faa en Kirke. Omkring Aarhundredskiftet begyndte man for Alvor at tænke og tale om, hvorledes man kunde arrangere sig, og det endte med, at der i Begyndelsen af 1902 blev nedsat en Komite bestaaende af 2 Mænd fra hver af de ovennævnte fire Sogne, der i Forening med Sognepræsten i Tommerup skulde søge at løse hele Spørgsmaalet paa bedste Maade. Foruden Pastor *Schmidt-Phiseldeck* bestod Komiteen for Tommerup Sogn af Landpostbud *Niels Jacobsen* og Proprietær *Frederik Hjort*, fra Brylle Sogn af Maltgører *Lars Hansen* og Gaardejer og Mejeriformand *J. Christensen*, Fredensborg, for Ubberud Sogn af Amdsraadsmedlem *Lars Christensen*, Store Ernebjerg, og Proprietær *Møller*, Store Dyred, og for Vissenbjerg Sogn af Teglbærnder *Johan Knudsen*, Koberg, og Gaardejer *Chr. Nielsen*, Skalbjergr Mark. Disse 9 Mænd fik i Løbet af nogle faa Aar lagt det hele tilrette, saaledes at man kunde paabegynde Bygningen af selve Kirken. Der blev indsendt Forslag til alle Autoriteterne med Hensyn til Grænserne for det nye Kirkedistrikt, som omfattede de nærmeste Dele af de ovennævnte 4 Sogne, og dette Forslag blev godkendt af alle, ligesom Ønsket om den ny Kirkes Navn, Broholm Kirke, og dens Betjening af Præsten i Tommerup som Anneks, og af Læreren ved Tallerup Skole som Kirkesanger, og om Midlernes Tilvejebringelse

til Kirkens Renholdelse og Vedligeholdelse m. v. Alt dette gik saare let, men det tog dog nogen Tid, særlig frem og tilbage med det megen Skriveri og Pengenes Tilvejebringelse, hvoraf Staten gav 18,500 Kr., medens Omegnens Befolkning frivillig tegnede sig for mellem 8 og 9000 Kr., samlet ind blandt alle i hele Distriktet, hver gav sin Skærv efter Evne, lige fra den fattigste til den rige, kun en eneste Mand nægtede at give noget som helst Bidrag.

I Foraaret 1906 begyndte Komiteen at opføre Kirken, som er den 6te Kirke, der i Løbet af ca. 30 Aar er opført i en

Udsigt til Broholm Kirke.

Kreds uden om Vissenbjerg Sogn, midt i den gamle, store Røverskov, der i gamle Dage strakte sig fra Kattegat i Nord til Køng og Vemmingdal i Syd og fra Odense til hin Side Gelsted.

Byggearbejdet blev under kgl. Bygningsinspektør *Petersens* Ledelse overdraget til Murermester *M. U. Sørensen*, Assenbølle, og Tømrermester *Eriksen*, Odense. I Foraaret 1907 var Kirken færdig og blev indviet af Biskop *Balslev* d. 2. Juni i en Mængde Menneskers Overværelse, hvor iblandt Stiftamtmand *de Jonquieres* og mange af Omegnens Præstet og andre

indbudte tilligemed alle Bidragydere. Før Kirkens Fuldtørelse var Pastor Schmidt-Phiseldeck bleven forflyttet til Odense, og i hans Sted blev kaldet Pastor *Th. J. Petersen* fra København, der siden (i 23 Aar) har været Præst i Broholm Kirkedistrikt som Annex til Tommerup Kirke.

I Broholm Kirkes Skib blev ved Indvielsen ophængt en pragtfuld Sølvkrans, der til Pastor Schmidt-Phiseldecks Begravelse blev lagt paa hans Baare af Tommerup Sogns og Broholms Kirkedistrikts Beboere.

Broholm Kirke, der fik sit Navn efter Gaarden, paa hvis Grund den er opført, er smuk baade ind- og udvendig, og dens Beliggenhed paa den høje Bakke op til den smukke Skov, er henrivende herlig. Maatte nu Præst og Menighed i Enighed og Harmoni under Bøn og Taksigelse forstaa at benytte dette prægtige Gudshus paa rette Maade, saaledes at Guds Velsignelse kunde faa Lov at hvile over Kirken, dens Præst og Menighed til sene Tider.

Her i Kirkedistriktet findes nogle Mennesker, dog vel nok en forholdsvis lille Del, der ikke føler sig særligt dragne til nogen af de tre kirkelige Retninger. Der findes maaske ogsaa enkelte, der holder sig udenfor al Deltagelse i offentlig Gudsdyrkelse, men om de derfor er bevidste og aabenlyse Gudsfor nægttere, tør jeg ikke have nogen Mening om.

Den største Part af Distriktets Indbyggere slutter sig til den „*højkirkelige Retning*“, men denne Retning har ingen Ledelse her i Sognet, og vel nok derfor mærker man ingen Initiativ, men snarere en Hensygnen, eller i alle Tilfælde en Stilstand, der er uheldig. Denne Retning afholder dog hver St. Hansdag kirkelige Møder i Kirken eller i Broholm Skov med gode Talere, dog uden stor Tilslutning.

Den „*grundtvigske Retning*“ har aldrig været videre talrig, men derimod særdeles virksom og ivrig efter at skaffe Tilslutning for sin Opfattelse, og har i mange Aar holdt deres egen Præst, Pastor *Ingerslev* fra Odense. De holder ofte Møder indbyrdes og er stærke i Sammenhold, ogsaa udad til i økonomiske, politiske og kommunale Sager, hvori de har deres Styrke, men hvor de tillige kan søge deres Svaghed. Der findes hos denne Retning en følelig Mangel paa Alvor.

Indre Missions Retning havde lige til hen imod Aarhundredskiftet kun en ganske enkelt Familie her i Stationsbyen og dens nærmeste Omegn, men efterhaanden som Byen er vokset, har flere og flere sluttet sig til denne kirkelige Retning. Navnlig siden Missionær *Rafn* blev ansat her i 1924 er der kommen et udmærket maalbevidst Arbejde i Gang paa mange Maader. Byens og Egnens Børn samles i Søndagsskolen, de unge samles til Ynglinge- og Pigemøder en Gang eller to hver Uge, ligesom de ældre ligeledes holder Møde mindst een Gang om Ugen, foruden mange store Møder med fremmede Talere. Indre Mission søger ogsaa ved Husbesøg at henlede Folks Opmærksomhed paa „det ene fornødne“, ligesom der ugentlig bliver gratis uddelt et lille Blad: »Et Ord med paa Vejen“ i hvert eneste Hjem. Alt sker paa en stille og taktfuld Maade, men med Alvor og Kærlighed.

I 1926 blev der bygget et nyt smukt *Missionshus* og en ny Bolig til Missionæren. Indremissionen har haft en god Støtte i *Tommerup Højskole*, hvor der gennem mange Aar har været afholdt en Mængde overmaade vel besøgte Møder, der ikke har været uden heldig Indflydelse paa „Samfundet“ her i Kirke-distriktet. Om dette gode Arbejde kan fortsættes efter at Missionær *Rafn* er fraflyttet Egnen, skal Tiden vise.

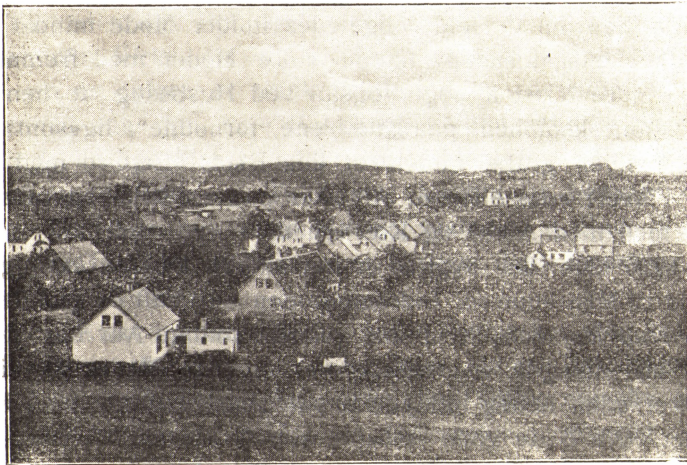
Under de givne Forhold maa man undres over, at Indremissionen ikke har vunden langt større Tilslutning fra selve Byens Befolkning, end sket er.

Vi ser jo daglig, hvorledes det klare, friske Vand springer frem af *Kilderne* højt oppe paa Siderne af de mange høje Bakker, i Syd og Nord, der omgiver Tommerup Stationsby, og i stride Strømme gennem Grøfter og Bække haster ned mellem de lavere Højder, indtil de samles i *Brænde Aa*, der sagte flyder gennem Byen, og videre ved sit Løb mod Havet stadig bliver bredere og dybere, indtil den udtømmer sit store Indhold i Lille Bælt.

Paa lignende Maade tænker jeg mig, at alle de alvorlige og troende Mennesker fra de forskellige kirkelige Retninger, der bøjer Knæ for Jesus, vil samles paa Vandringsen ad den snævre Vej, som gaar gennem ham, der selv er Vejen, Sandheden

og Livet, og fører til Faderhuset med de mange Boliger, som Kristus har beredt for sine.

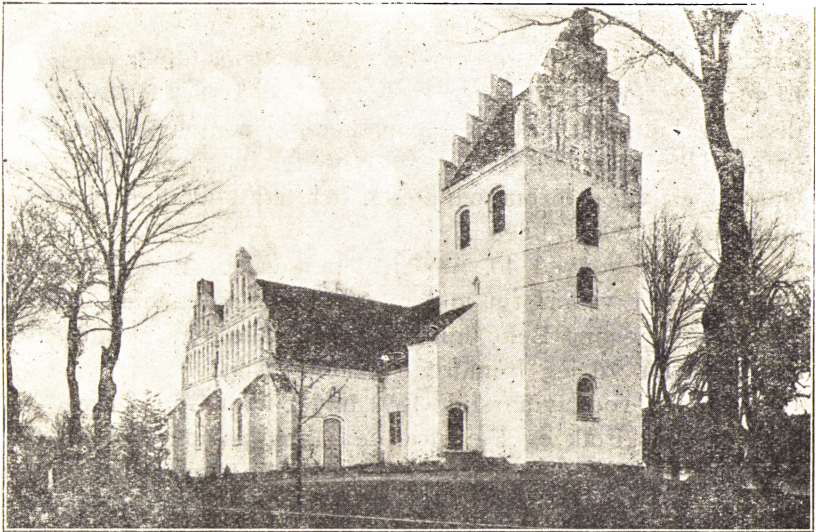
Naar vi nu til Slutning et Øjeblik ser tilbage paa den lange Tid, som er forløbet siden Stedet og Omegnen her for henved 600 Aar siden træder frem i Historiens Lys, saa maa det indrømmes, at meget er forandret, noget endog i meget høj Grad, og især er det glædeligt at erfare, hvor udmærket

Udsigt fra Broholm Kirke over Stationsbyen.

de mange Mennesker nu her under heldige Forhold kan leve og arbejde. Ja, tænk paa den lange Tid! Tiden selv er jo som et Spejl, der gengiver Menneskeheden som den er. Det viser dens Fejl og Mangler saavel som dens Fortrin og gode Sider. Ogsaa vort Liv vil i Tidens Løb afspejle sig saadan, at vi selv og andre kan se, hvad vi faar ud deraf. Ethvert alvorligt Menneske har dette Spejl for Øje og ved, at det gælder om at benytte Tiden vel, for der kommer en Nat, hvor ingen kan arbejde, som der staar i Skriften. Tiden er til for den levende Slægt. Naar Menneskene er døde, har de ikke Brug for Tiden mere. Timeglasset er udrundet, nu begynder det næste Afsnit, hvor den jordiske Tidsregning ikke mere eksisterer. De fleste Mennesker føler dog vist med dem selv, at der er en Evigheds-gnist inderst inde i deres Sjæl, som higer og tørster efter det højeste Livet kan skænke.

De har en uforklarlig Bevidsthed om, at der findes noget saadant, der kan blive dem skænket, og som de selv kan værne, udvikle og bevare frem gennem Tiderne, saaledes at deres Liv faar Indhold af blivende Værdi. Og saaledes er det ogsaa; thi Gud virker paa alle, som her i Livet ved sig i Samfund med ham.

Tommerup Kirke efter Restaureringen 1920.

Mennesker jeg traf

og

Begivenheder jeg oplevede.

Meget af det vi Mennesker ser og oplever forsvinder hastigt igen af vor Hukommelse, men en Del bliver tilbage og fremtræder for Erindringen ved given Lejlighed. Grunden til disse „Erindringer“ kan være forskellige; men hvad enten den er glædelig eller bedrøvelig, saa vil der vist som Regel med Oplevelsen være forbunden noget, der har eller kan faa Betydning paa en eller anden Maade.

I de nu henved 40 Aar jeg har været her paa Baagegaard, er der vederfaret mig meget, som endnu huskes, og et og andet af denne Beholdning kan maaske ogsaa interessere andre, derfor vil jeg fremdrage enkelte Ting.

Da jeg ved Nytaarstide 1891 havde købt Gaarden og overtaget baade „Folk og Fæ“ fra den foregaaende Ejer, var der baade et og andet, som i nogen Maade forbausede mig. Bl. a. var der paa Gaarden en gammel og meget affældig Røgter.

Anders Røgter var paa Grund af sin Alder og Skrøbelighed ude af Stand til at passe Besætningen, hvorfor han havde en Datter til Hjælp, som paa uretmæssig Maade havde faaet sig en lille Pige. Disse tre passede Kreaturerne. De boede til Leje i et gammelt faldefærdigt Hus, som laa ude i Sømosen paa et lille Højdedrag. Huset er faldet ned og Haven ryddet, saa der findes ikke Sten paa Sten af det nu. Familien var imidlertid aldrig i deres Hjem, de opholdt sig altid i Baagegaards Kostald baade Dag og Nat. I en tom Baas havde de redt en Søsterseng, hvor de laa alle tre. Det var primitivt, men de var glade og tilfreds dermed, og mit Forsøg paa at gennemføre en Forandring til det bedre mislykkedes, da det blev opfattet som et Indgreb i Familiens privilegerede Rettigheder.

Jeg nævner dette som en Rest fra Fortiden, der næppe kunde tænkes praktiseret i vore Dage.

En anden mærkelig Fremtoning, som ogsaa havde haft Tilhold paa Gaarden i mange Aar var *Trine Saras*. Hun havde en Søster Christiane, der ligeledes gik paa Gaarden imellem. Deres Moder hed Sara og var nær de 90 Aar, men levede endnu, derimod var Faderen, Sara-Smeden død. De boede alle tre i et meget gammelt og meget lille Hus, der laa i Haven, og som nu ejes af Politiasistenten. Trine var et midaldrende Kvindfolk, som ikke holdt sig for god til at hjælpe til med alt groft — og helst Karlearbejde, hvorimod hun ikke rigtig passede til det huslige og egentlige Kvindearbejde; men hvor hun blev sat i Marken eller Laden skulde hun nok udfylde sin Plads, og ingen Karl kunde gøre hende til Skamme.

Imidlertid var der en Ungersvend, *Hans Dillew Løve*, hos Skovfoged Bang, der havde forelsket sig i Trine, og de blev enige om at holde Bryllup paa en nærmere aftalt Dag, som ogsaa var aftalt med Pastor *Barfoed*. Men da Dagen kom, vilde Trine ikke gaa til Brudeskammen, thi Vejret var alt for godt til det og hun vilde ikke spille Tiden dermed, da hun havde travlt med Hakningen af Roer paa Baagegaard. Brylluppet maa saa opsættes til en anden Dag, da det bedre passede hende. Den Dag kom; thi hun vilde nok have Løve, der var en lille og medgørlig Mand. Brylluppet stod under Kirkeklokernes Klang, hvilket sidste Trine dog mente kunde være sparet. De levede mærkeligt lykkeligt sammen i henved 30 Aar.

Farver-Hans. Han var Ungkarl og noget oppe i Aarene. Hans Navn stammer fra Faderen, der var Farversvend og da død. Moderen, *Farverenken*, levede og boede i et gammelt Hus, der laa lige over for Ban'ervej. Farver-Hans havde lært Handelen, men var aldrig naaet videre end til at blive Handelskommis; men han lavede for mange grove Løjer, saaledes at han til sidst ikke kunde faa Plads. Naar han saa var ved at sulte ihjel og Tøjet slidt af ham, saa kom han hjem til Moderen, men han holdt sig inde i Stuen. saaledes at ingen saa ham, sær og skamfuld, som han var. Efter nogle Dages Forløb kom hen paa Gaarden og fik Arbejde, til hvilket han var baade flink og snild, og iøvrigt et godt Hoved. Naar han saa efter en Tids Forløb havde tjent sig nogle Penge, saa forsvandt han

lige saa stille og ubemærket, som han var kommen. Farver-Hans tog saa til København, der var hans Eldorado, derinde slog han nogle vældige Slag. I Forening med nogle Soldebrødre kørte han rundt fra den ene til den anden Beværtning, og undertiden havnede han i Arresten for kortere eller længere Tid. Naar han saa kom ud paa fri Fod travede han hjem til Moderen osv. Saadan gik det i flere Aar; men en Morgen fandt Moderen ham staaende paa Hovedet i hendes Brønd, medens de tomme Træsko stod ovenfor. Hans var død.

„*Maure Jørgen*“. Det var en forunderlig Personage. Han havde tidligere ejet Gaarden Lille Broholm i Brylle Sogn, nu havde ogsaa han paa en Maade Tilhold paa Baagegaard. Hans Navn i Folkemunde stammede fra, at han var usædvanlig mager, og da han tillige var temmelig høj, blev Magerheden særlig fremtrædende. Han arbejdede ikke paa Gaarden, men ude i Bakkerne havde Maure Jørgen udgravet sig en Hule, der var dækket med Klude og Grene, og her eksperimenterede han i nogle Aar med forskellige Maskindele i Haab om at faa fremstillet et Perpetuum Mobile, hvilket selvfølgelig ikke lykkedes; men naar jeg foreholdt ham det umulige i Arbejdet og sagde, at det var spildt, saa udtalte han sin fuldstændige Overbevisning om, at det nok skulde lykkes ham, blot han kunde faa lidt Penge til Hjælp. Efter en Tids Forløb forsvandt Maure Jørgen, hvor hen ved jeg ikke.

Tre Hjulmænd, der alle var Veteraner fra Krigen 1848—50. Der er mange Ting vi ikke forstaar, og der gives ogsaa Spørgsmaal, vi ingen Svar faar paa. Saaledes undrer det mig, at der i den store Tommerup St.-By nu ikke findes en eneste Hjulmand eller Karetmager, da der aabenbart vilde være gode Chancer for en saadan Bedrifts Fremtid. Men endnu mere forunderligt var det, at her i 1880—90'erne, da her slet ingen By var, saa var her dog ikke mindre end tre Hjulmandsforretninger, der alle synes at have godt Arbejde, men de var ogsaa billige med deres Arbejde, og dog sad de lunt og godt inden Døre, skønt de havde Konkurrenter baade i Skrattelaugset, Knarreborg og Skalbjergh.

De tre gode Mænd var, *Niels Jensen*, der boede lige bag Baagegaards Have, *Frederik Hjulmand* i Skelhusene og *Lars Hansen Hjulmand* ved Tallerup Skole. Nu er de alle døde, og ingen tog Gerningen op efter dem.

Landpost Niels Jacobsen. Denne Mand havde arbejdet sig op fra alm. Tjenestekarl, med Flid og Trofasthed, til at komme i Postvæsenets Tjeneste Stillingen som Postbud varetog han med stor Samvittighedsfuldhed og Akkuratesse og endte da ogsaa med baade at faa Hæderstegnet og blive Dannebrogsmænd. Oprindeligt strakte hans Poststrætte sig lige til *Rommerhus* paa Grænsen af Kjøl og Vemminge Sogn, det blev til mange Mil han gik hver Dag i de nogle og fyrretyve Aar, han gik Post. Til hans Hæder skal siges, at uagtet sine mange og levende Interesser, glemte han aldrig Hovedsagen, nemlig at passe sit Embede. I de 34 Aar, han daglig gik ud og ind hos mig paa Baagegaard, har han aldrig glemt at aflevere, hvad han skulde og ikke heller lagt noget, som tilkom andre. Jacobsen sad i den Komite, som opførte Broholm Kirke. Nu er han død og hviler ved den Kirke, han havde lagt Grunden til og var Værge for.

* *

*

Blandt Naboer.

En af mine nærmeste Naboer i de tørste Aar paa Baagegaard var *Stationsforstander Ingerslev* eller „*Forvaltren*“. som han den Gang kaldtes.

Ingerslev havde været Forvalter her fra 1875, og var da jeg kom hertil, en gammel Mand. Som ung havde han været Landmand, men det gik ikke godt, og saa fik han Pladsen her i Tommerup, hvor han klarede sig upaaklageligt ved Hjælp af en Assistent og 3 Portører, samt 2 Postbude. Forvalter Ingerslev blev ufrivillig Aarsag til, at jeg en Gang fik en lille Kontravers med Herredsfogeden. Jeg havde solgt en Kalv til en Mand paa Samsø. Kalven skulde med Banen til Odense og derfra med Skib til Samsø.

Jeg spurgte derfor Ingerslev om, hvorledes Reglementet var for Afsendelse af et saadant Dyr; hertil svarede han: „Giv den et Reb om Halsen, saa sætter vi den ind i Pakvognen!“ Det skete, men paa Vejen fra Jernbanen til Havnen i Odense, hvor Dyret kørtes paa en Fragtvogn, havde Herredsfogden tilfældig mødt Dyret og noteret Afsenderen for Dyrplageri. Jeg blev stævnet til at give Møde for Retten hos *Kømand Spøhr* i Tommerup, hvilket jo iøvrigt var yderst hensynsfuldt, da det var lige udenfor min Port, saa mere kunde jeg jo ikke forlange. Jeg undrede mig iøvrigt over denne uvante Opmærksomhed, som jeg snart skulde faa en Forklaring paa. Alle vidste Besked med, at *Herredsfoged A. Jørgensen* var paa Kant med Amtet, der ikke vilde betale den mægtige Sum, han forlangte i „Kørepenge i Herredet“, og derfor maatte Herredsfogeden indsende Regning over de virkelig udgivne Beløb. For at faa dette Beløb op i Nærheden af den svimlende Sum, han forlangte, var Aug. Jørgensen nød til at benytte enhver Lejlighed til at køre i Vogn, da Jernbanen var for billig. Og for at faa Regningen rigtig op kørte han selv i en Vogn, Fuldmægtig og Skriver i en anden, Politiasistenten i en tredie, og kunde man paa Vejen attrapere en eller anden Forbryder eller blot Landstryger, blev han anholdt og lejede en fjerde Vogn til denne. Det var ikke ualmindeligt at se Herredsfogeden møde frem i et saadant Optog. Det gjaldt nemlig om at faa mange saadanne Ture, derfor rodede han op i alle Forhold, særlig Haandværkernes Næringsbeviser og andre Uregelmæssigheder, hvor der var den mindste Grund til at diktere større eller mindre Bøder. Det gav Penge i Politikassen og store og mange Regninger til Amtet og en skrækindjagende Frygt hos alle Herredets Beboere.

Da jeg, som ovenfor bemærket, ogsaa kom i Herredsfogdens Klør, ser jeg, at jeg ikke var den eneste „Forbryder“, thi jeg traf der de fleste af mine Naboer, der alle var mer eller mindre skrækslagne, men det nøjedes dog med at gaa ud over Pengepungen, og jeg fik dikteret en Bøde paa 20 Kr., hvilket omtrent var Kalvens Pris, og derfor henstillede jeg til Aug. Jørgensen at lade mig slippe med en Advarsel, da jeg aldrig før havde været i Konflikt med Loven.

Men nej! Der var ingen Naade at faa hos hans Stormægtighed. Det var nemlig Pengene, det gjaldt om at faa fat paa, og saa til Side med alt andet.

Man undres over en slig Dommer som Guds Stedfortræder paa Jorden til at gøre Ret og Skel!

Skælskov-Baronen!

Paa Skælskovgaard boede i de første Aar en Mand, hvis virkelige Navn var *Anders Nielsen*, men som altid gik under Navnet „*Baronen*“, hvilket han ogsaa satte Pris paa. Han havde tidligere spekuleret en Del med Byggeforetagender i Odense, dette havde vist nok givet ham en Del Penge, hvilket i Forbindelse med hans noget bondeagtige Flothed, havde bragt det flotte Navn af „Baron“ i Tilgift.

Imidlertid var han nu paa Retur baade i legemlig, aandelig og økonomisk Henseende. Som Brandfoged kom jeg en Gang ind til ham; Baronen var da syg og laa i Sengen med en opslaaet Paraply over Hovedet. Paa mit Spørgsmaal om hvad det gavnede, svarede han: „Saa kan jeg bedre samle mine Tanker“! Imidlertid kunde jeg se, at Paraplyen ogsaa gjorde Gavn paa anden Maade. Der var nemlig kun yderst daarligt Tag paa Bygningen, og Loftet var endnu daarligere; derfor regnede det ned i Sengen til ham, og derfor kunde Paraplyen nok være paa sin Plads til Afledning af de stadige Dryp.

Ogsaa denne mærkelige Personage af en „Baron“ er død for mange Aar siden.

En Veteran fra 1864.

Paa den lille Fæstegaard, Mørkenborg ved Indgangen til Højsholt Skov, boede endnu i 1890erne to gamle Brødre, af hvilke den ene *Morten Andersen*, der alle Dage var Ungkarl, havde været med ved Isted 1850, nu Medhjælper hos Broderen, der havde Fæstet paa Gaarden og hed *Rasmus Andersen*. Han stod som Soldat ved 8de Brigade under *Oberst Scharffenberg* og gjorde hele Felttoget med i 1864, og som alle ved var det 8de Brigade, der fik det ærefulde Hverv at *opholde Fjenden*, koste hvad det skulde saa længe indtil hele den øvrige danske Arme var kommen over Alssund til Sønderborg. Denne Opgave

for Brigaden var ærefuld, men det var jo den visse Død for en meget stor Del baade af Officerer og Mandskab. Her paa denne sande Uriaspost var Rasmus altsaa med, og i de faa Timer denne blodige Kamp stod paa, havde han 11 Rodekammerater, hvoraf de 10 faldt i Kampen, medens Rasmus mærkeligt nok fik Lov at beholde Livet. Men hver Gang en af Rodekammeraterne faldt, tænkte Rasmus; Næste Gang maa det vist være min Tur. Men underligt nok fik han Lov at gaa fuldstændig uskadt ud af Kampen. Han blev dog frygtelig rystet over at være Vidne til, at hans 10 Sidemænd maatte blegne i Døden. Hver Gang en var falden paa Valen rykkede en ny op paa Siden af Rasmus for nogle Minutter efter ogsaa at styrte til Jorden. Disse frygtelige Begivenheder prægede ham hele hans Liv, og ved given Lejlighed tog Rasmus gerne ned til Dybbøl for at mindes de enkelte Steder, hvor de mange Kammerater faldt for Fjendehaand. Hans Kone var født i Mørkenborg, med hende fik han Fæstet paa Gaarden.

Iøvrigt hørte Mørkenborg-Manden til den „gamle Skole“, ligesom Broderen og hele Hjemmet i Mørkenborg har Præg deraf. Det var ikke „alle og enhver“, man indlod sig med eller viste Gæstfrihed. Men kom der en god Bekendt indenfor Døren, skulde han ikke nøjes med at blive staaende op, han blev budt at sidde ned og drikke en Gang gammelt Øl af Ølkanden, der altid stod paa Bordet. Og var den fremmede velset, kunde han ogsaa blive budt en frisk Skraa. Saadan var hans Tid i et fattigt Hjem, paa mager Egn, med karrig Jord. Der var ikke noget at rutte med. Men Rasmus havde staaet for Skud, som Dækning, sammen med sine stolte Kammerater, imedens hele den danske Arme reddede Livet over paa Als.

Tallerup-Smeden.

Hans Pedersen var hans Navn og hørte naturligt ogsaa den gamle Tid til, eftersom han var født 1814 og havde været i Tallerupsmedien siden 1827. Men han var en langt mere intelligent Mand og bar Præg af, at han gennem Livet havde bevæget sig mellem mange forskellige Mennesker. Den gamle Tallerup-Smed var ikke alene en usædvanlig dygtig Smed, han var tillige yderst samvittighedsfuld og kulant med sit Arbejde.

Smeden var billig med sit Arbejde, og dette var vel nok Grunden til, at han havde meget at gøre i Bedriften, ja hele Fyn var paa en Maade hans Kundekreds, idet næsten alle fynske Møllere søgte ham med deres Arbejde, da de ingen Steder kunde blive betjent som hos Hans Pedersen, og at de værdsatte dette viste sig paa slaaende Maade, da Tallerup Smeden 14. Maj 1891 havde været Mester i 50 Aar. Da var hele Forsamlingshuset fyldt med taknemlige Kunder, der i Ord og ved Gaver priste den gamle Smed.

Ligesom Hans Pedersen nød almindelig Tillid overalt, saaledes ogsaa hans Broder, der var Smed paa Hesbjerg. Det skete medens han var Smed der, at Gaarden skulde skifte Ejer, men man kunde ikke rigtig komme tilrette om Prisen, og for at blive klar over Gaardens virkelige Værdi, bad Køberen, Boghandler Milo i Odense, Smeden om at gaa ud i Skoven (det var da, som nu, en stor Skovgaard paa flere hundrede Tdr. Land) og tælle alle de store Træer, som indeholdt over $\frac{1}{2}$ Favns Træ. Da Smeden kom tilbage med Tallet paa de store Træer viste det sig, at alene Halvdelen af Træerne var nok til at betale den Pris, som Roulund forlangte for Gaarden. Saa turde Milo købe, og Roulund vidste ikke selv hvad han ejede og nu solgte.

Gamle Lærer Bramming.

Han havde været Lærer i Tallerup Skole siden 1861 og virket til stor Tilfredshed hos alle. Derfor var det ganske naturligt, at hele Egnens Befolkning, baade unge og gamle ønskede at vise den gamle afholdte Lærer en Opmærksomhed, da han 2. Februar 1904 kunde fejre sit 50 Aars Jubilæum som Lærer. Paa et Møde om dette Emne blev der nedsat et Udvalg paa 3 Mænd til at arrangere det nødvendige til Ønskets Opfyldelse. Udvalget kom til at bestaa af Sognefoged *Peder Kildeberg* paa Lilleskov, Landpost *N. Jacobsen*, Tommerup, og Proprietær *Hjort*, Baagegaard. Dette Udvalg fik samlet en forholdsvis stor Sum Penge ind, hvorfor der blev købt Gaver, bl. a. et ægte Sølvdrkkehorn, som paa Festdagen blev overbragt Jubilaren tillige med en Adresse med en Mængde Underskrifter. End-

videre blev Sognepræsten, Pastor *Schmidt-Phiseldeck*, anmodet om at indstille den saa veltjente Lærer til at udnævnes til Dannebrogsmænd. Den Gang var det ikke almindeligt, at Skolelærerne fik andet eller mere end Sølvkorset, senere er der jo sket en stor Omvæltning paa dette Omraade. Præsten var overmaade villig til at foretage denne Indstilling, men mente dog, som jo var rimeligt, at han først burde spørge Lærer Bramming, om han havde noget imod, at Præsten foretog dette Skridt. Hertil svarede den gamle Lærer: „Kære Hr. Pastor jeg har alle Dage følt, at jeg savnede saare meget for tilfulde at kunde udfylde min Stilling her i Livet, saa godt som jeg gerne vilde, men paa den anden Side er jeg ogsaa ked af at faa et haandgribeligt Tegn paa, at jeg er blandt de aller laveste, og det vilde Sølvkorset jo være for mig. Jeg takker for den gode Villie, men jeg maa bede om at blive fri for Korset.“

Den gamle Mand fik selvfølgelig Lov at være fri, og i Stedet søgte vi om at faa hans yngste Søn, Alfred Bramming, til hans Efterfølger, og dette Ønske blev opfyldt til stor Glæde for den gamle. Snart efter døde Lærer Bramming, i Maj 1904, og Sønnen var kun Lærer i faa Aar, indtil han døde i 1908.

Proprietær P. Rasmussen Kamgaard.

Da jeg som ung og fremmed Mand kom her til Egnen, var jeg bleven anbefalet at henvende mig til denne Mand for at søge gode Raad. Han var alt den Gang en ældre Mand, men kraftig og sund baade paa Sjæl og Legeme. Skønt han var født i det mindste Hus i Tommerup Sogn, og af yderst fattige Forældre, ligesom han kun nød en jævn og tarvelig Undervisning i Almueskolen, saa forstod han dog ved Læsning og Selvstudium at erhverve sig en Mængde gode Kundskaber, som bragte ham op i Intelligens og Dannelse, der aabnede alle Døre for ham. Bl. a. aabnedes ogsaa Døren ind til den rigeste og mest ansete Ungmø i Tommerup Sogn, nemlig Frøken *Kam*, der var eneste Barn og ejede den største Gaard i Sognet, nemlig Kamgaard paa 18 Tdr. Hartkorn. Hun sagde Ja til P. Rasmussens Frieri, og de levede et lykkeligt Liv sammen i ca. 50 Aar.

„Kammanden“, som han kaldtes i Folkemunde, nød stor Anseelse og Agtelse overalt i Sognet og var gennem mange Aar Formand i Sogneraadet. Han var en god Mand mod de fattige og glemte aldrig, at han selv var kommen fra et fattigt Hjem. Som den oprigtige kristne Mand han var, gik han i Kirke hver Søndag, og der undlod han aldrig at lægge en 2 Krone i Blokken til de fattige, hvilket er bleven mig meddelt af en Mand, der var med at tømme Blokken, og som kunde regne ud, at 2 Kronen stammede fra Rasmussen. Og som Bevis for, at Antagelsen var rigtig, fik man i Hænde da gl. Rasmussen var død, saa kom der ikke flere 2 Kroner i Blokken.

Gaardejer H. Hansen, Fredskovsminde.

Han var en Mand i sin bedste Alder, da jeg kom til Egnen, han var velbegavet og kundskabsrig, med mange Ideer. Hansen havde ikke altid Held til at faa dem realiseret, skønt han var flittig og arbejdsom. Foruden Fredskovsminde oprettede og drev han ogsaa Naarup Savværk, og han opdragede sine Børn til flittige, flinke og dygtige Mennesker. Hansen var i Sogneraadet og var særlig interesseret og ivrig ved Oprettelsen af *Agrarforeningen* og *Agrardagbladet*. Paa dette Omraade faldt vore Interesser sammen og derfor havde jeg ofte Glæde af hans Besøg.

Sidste Gang jeg talte med Hansen, var kort før han blev syg og døde, og da kom han med en Udtale, som der glædede mig meget. Ordene faldt omtrent saaledes: „Det gaar saa forunderligt her i Verden; saaledes har det ofte undret mig, at jeg altid skulde møde saa megen Modgang, især paa det økonomiske og samfundsmæssige Omraade, medens min Broder (Amtsraadsmedlem og Rigsdagsmand C. Hansen i Solevad) altid har haft en saa vidunderlig Lykke med sig paa de Gebeter. Men nu, jeg er bleven gammel, kan jeg indse, at netop denne Modgang for mig har været den største Lykke og en Guds Tilskikkelse; thi havde jeg haft saadan Medbør som min Broder, det vilde jeg slet ikke kunde taale, saa var jeg gaaet fortabt! Alle Genvordighederne har derimod for mig bidraget sit til, at min Sjæl nu er frelst fra Fortabelse“. Nu har Hansen udstridt.

Sognepræst Th. Barfoed.

Havde i sin Ungdom været „Anholdt“, som han udtrykte sig, han mente dermed, at han havde været Sognepræst paa Anholt!

Pastor Barfoed var Sognepræst her i Tommerup fra 1886 til sin Død 1896. Han hørte til den bekendte Barfoed Slægt, der har frembragt saa mange dygtige og ansete Mennesker her hjemme. Pastor Barfoed var den yngste af Faderens 9 Sønner i tre Ægteskaber, og i det mellemste af disse Ægteskaber mødte Konen, en Enke efter *Degnen la Cour* i Odder, med 5 Sønner, der saaledes blev „sammenbragte Børn“ paa ialt 14 Sønner i det Hjem, i hvilke Pastor Barfoed var den yngste. I det hele var hans Familieforhold yderst udviklede, saa man skulde høre godt efter for at følge med, naar han fortalte derom. En af Pastor Barfoeds mange Slægtninge havde været Præst i Jordløse (Thomas Barfoed, * 1780, † 1845), han fik en Gang et Brev med følgende Udskrift: „Til Præsten uden Strømper, i Byen uden Jord“. — Alle Pastor Barfoeds Forfædre har været Præster siden 1593. — En Gang Kongen Chr. IX kørte gennem Fyn, og der var Tale om, at han skulde gøre Ophold her ved Stationen, kom den gamle Præst ind paa Baa-gegaard for at faa sine Heste paa Stald. Men da han led af Gigt i Fødderne, havde han kun et Par bløde Morgensko paa, og med Henblik paa ovennævnte Slægtninge sagde han i Spøg: „Jeg skal jo svare til Navnet!“ nemlig være barfodet. Gamle Pastor T. Barfoed var en meget mild og frisindet Mand; men han var ingen stor Prædikant. Derimod var han et sjælden ydmygt Menneske, der kendeligt gav sig Udslag paa Prædikestolen. Denne sande Ydmyghed blev den bedste Prædiken for Menigheden, som Søndag efter Søndag fyldte Kirken for at deltage i Gudstjenesten med den gamle, gode Præst. Han var i Embedet lige til sin Død 4. Marts 1896. —

Sognepræst V. Schmidt-Phiseldeck.

Pastor Schmidt-Phiseldeck var Præst i Tommerup fra Barfoeds Død til 1905. Han var af en helt anden Støbning end sin Formand. Schmidt-Phiseldeck var et meget fint og gennemdan-
net Menneske, hvortil kom, at han ved Siden af at han var en varm Christen tillige var en stor Theolog, der har udgivet fle-
re religiøse Skrifter, der alle vidner om stor Grundighed og Ind-
sigt. Særlig er hans Bog: „Troen og Guds Hellighed“, der er
et religiøst Studie, og vidner paa den smukkeste Maade om,
hvem og hvad vor Sognepræst var.

Som Theolog og Præst var han gennem sine Skrifter kendt langt udover Sognets Grænser, og derfor fik han mange Opfor-
dringer om at holde Foredrag og Prædikener i andre Sogne;
men saa godt som alle fik det samme Svar: „Jeg er kaldet
til at være Sognepræst i Tommerup, og dette Sogns Befolk-
ning er det min Pligt først og fremmest at betjene, og foreløbig
kan jeg ikke love mig længere ud!“ -- Pastor Schmidt-Phisel-
deck var en sjælden samvittighedsfuld Sjælesørger. Han kunde
trøste og vejlede sine Sognebørn som faa. Han var altid ban-
ge for at glemme og forbigaa eller støde nogen af sin Menig-
hed. Han søgte altid at mildne Sorger og Bekymringer, hvor
han stødte paa saadan, ligesom han med Tilfredshed deltog i
Sognets og dets enkelte Beboeres Glæde og Lykke. Hvad en-
ten han stod paa Prædikestolen, ved Begravelser eller Bryllup-
per, maatte det staa klart for Tilhørerne, at Præsten mødte
godt forberedt og med Talen samvittighedsfuldt tilrettelagt.
Daglig kunde man møde Præsten, Sommer og Vinter paa Vej-
en rundt omkring i Sognet for at finde de Familier og Perso-
ner, som trængte mest til hans Nærværelse. —

Pastor Schmidt-Phiseldeck blev enstemmig valgt til at indtræ-
de i Komiteen for Opførelse af den nye Kirke i Tommerup
St.-By; et Valg der baade glædede og interesserede ham me-
get, og han blev en god Mand for Komiteen til paa god og
fredelig Maade at klare og udrede alle de mange yderst van-
skelige Spørgsmaal, som er forbunden med at udskille Dele af
4 Sogne og faa lagt dem sammen til et nyt. Men takket være
Præstens fine, noble og taktfulde Personlighed lykkedes dette

vanskelige Arbejde over al Maade. Til hans Baare i 1905 skænkede Sognets Befolkning en smuk Sølvkrans, som nu hænger i den Kirke, Pastor Schmidt-Phiseldack var med at grundlægge.

Træk fra Forarbejderne til Broholm Kirke.

Der er vist kun faa, som gør sig noget Begreb om, hvilke Mængder af Arbejde, Forhandlinger og Bryderier der er forbunden med at faa dannet og fastlagt et nyt Sogn (eller Kirke-distrikt), især som i Tilfældet her ved Broholm Kirke, hvortil der er lagt Dele fra 4 sammenstødende Sogne. At det er saaledes, er jo ganske naturligt, da Sogneinddelingen her i Landet jo vel er en snart 1000 Aar gl. Indretning, der i Tidens Løb er bleven meget fast indgroet i Befolkningens Bevidsthed. Sognet har jo paa flere Maader udgjort en Enhed, noget for sig selv, der ofte var ret fremmed for selv de nærmeste Nabo Sogne. Det var saaledes ikke at undres over, at her var noget at betænke for den Del af Sognene, som i kirkelig Henseende skulde skilles fra de 1000 Aar gamle Forbindelser. Men Adskillelsen gik dog meget lettere her, end man skulde have ment. Sagen var, at de Sognedele, som der her var Tale om, havde meget lange og trange Veje til de gamle Kirker, og derfor var der et enstemmigt Ønske om en Forbedring, men hvorledes man kunde finde en fremkommelig Vej til Maalet stod selvfølgelig ikke klart i Begyndelsen. Her blev holdt mange, baade mindre og større Møder paa Egnen for at drøfte de forskellige Ønsker og Muligheder, før man endelig i Aar 1902 naaede til en nogenlunde samlet Opfattelse af, hvad der var Udsigt til at gennemføre, og Komiteen endelig blev nedsat og fik lagt Sagen i sin Haand og Bemyndigelse til at varetage Beboernes Interesse. Man gik nu i Gang med Arbejdet. Et af disse Arbejder var at faa Grænsen for det nye Distrikt fastlagt, og da jeg efter Udvalgets Mening var best lokalkendt, blev det overdraget mig at fremkomme med Forslag i saa Henseende, et Arbejde jeg havde megen Glæde af. Forslaget godkendtes af Komiteen og ligeledes af Autoriteterne for Ubberud og Tommerup Sognes Vedkommende, derimod satte Præsterne i Brylle og Vissenbjerg sig imod en Del af Ønskerne, saaledes at den nye Grænse blev

fjernet noget mere fra *Skalbjerg* og *Magtenbølle* Byer end oprindelig ønsket; ligesom *St. Skræppenborg* og en Del af *Lille Appe* forblev ved *Brylle* Kirke.

Meget vanskeligere end Forhandlingerne herom blev Meningsudvekslingen om, hvorledes Udgiften til den nye Kirkes Renholdelse, Ringning og Graveløn m. v. skulde fordeles paa de respektive 4 Sognes Kommunekasser. Sagen var jo den, at ikke alene var de Arealer, som de 4 Sogne skulde afgive, meget forskellige i Størrelse, men de var navnlig i høj Grad forskellig i Folketal og med højst ulige Udsigter for Fremtiden. Disse Forhold stod alle klart. Endelig kom man til en sidste Forhandling mellem Kirke-Komiteen og Repræsentanter for de 4 Sogneraad. Denne store Forsamling mødte vistnok alle med den bedste Villie til at holde paa de enkelte Sognes Pengekasse, og derfor blev denne Drøftelse absolut den mest usmægtelige af alle Forhandlingerne. Under Hensyn til det kirkelige og kristelige Øjemed, hvortil Pengene skulde bevilges, kunde man have Lov til at vente, at nogle af de „gæve Sognefædre“ havde stillet sig mere kulant og ikke i den Grad været karrig paa de faa Kroner der var Tale om. I deres ubændige Stædighed drev man det til at trække Forhandlingerne ud i 12 Timer til Kl. 2 Nat, Hvor mange Kr. de mest paastaaelige Sognemænd tjente erindrer jeg ikke, men vandt de noget, satte de meget mere til paa anden Maade.

Endnu før vi var færdig med alle Forarbejderne til Kirken blev Pastor Schmidt-Phiseldeck forflyttet til Odense og Embedet opslaaet ledigt. Da der derefter meldte sig nye Ansøgere til Embedet forhandlede Kirkekomiteen med Menighedsraadet i Tommerup om de nye Præsteemner og blandt Ansøgerne var en Pastor *Bang* i Faaborg, hans Chancer var ret gode, og et Udvalg blev sendt derned en Søndag før at høre Præsten og tale med ham o. s. v. Saavidt vi erindrer, var vi 4 Mand paa den Tur, men ingen af os havde nogensinde været i Faaborg før, og var altsaa ukendt med denne Bys lokale Forhold. Men da vi kunde se Kirketaarnet, fandt vi ingen Grund til at spørge om Vej til Kirke. Vi styrede derfor lige løs paa Kirketaarnet da Tiden var inde til Gudstjenestens Begyndelse. Vor Forbavelse var stor, da vi kom til Kirketaarnet og saa,

at der ingen Kirke var. Tillige betog os en vis Flovhed, da vi som Fynboere jo burde vide bedre Besked; vi var derfor kede af at spørge om Vej til Kirken og derved aabenbare vor Dumhed. Nu kom Tilfældet os til Hjælp, idet vi opdagede den ene gamle Kone efter den anden komme gaaende med Salmebog i Haanden; vi saa til hinanden, og stiltiende var vi blevne enige om at følge de gamle Koner, der meget rigtig snart naaede Kirken, der laa i Udkanten af Byen og mærkeligt nok *ingen Taarn* havde.

Vi gik stille ind i Kirken og satte os paa en af de nederste Bænke til venstre, saaledes at vi kunde se baade Alter, Prædikestol og Døbefond. Vi var ene om vor Bænk og paa Bænken foran os var kun en eneste, en ældre høj, klein, graasprængt Herre, som vi antog for Manufakturhandler. Han var lige ud for os, men hans spinkle Skikkelse hindrede os ikke i at se og høre alt. Efterhaanden som Pastor Bang nu skred frem med Gudstjenesten, med Messe og Prædiken, talte vi stille sammen om vor Opfattelse af Præstens Kvalifikationer, uden at tage Hensyn til den fremmede Herre der sad lige foran os, og tillige uden at tænke paa, at vi talte lige bag ind i Ørene paa ham, saaledes at han umuligt kunde undgaa at høre hvert eneste Ord vi sagde, selv om det var en sagte Hvisken. Da Gudstjenesten var forbi alene med Undtagelse af 2 a 3 Barnedaab, vender den fremmede Herre sig om til mig og siger til min og alles store Forbavselse: „Tør jeg spørge, er DHrr. ikke Udsendinge fra et Menighedsraad,“ hvortil jeg svarer ja, og den fremmede fortsætter: „Og de Herrer er fra Tommerup kan jeg høre. Jeg er Sognepræsten her paa Stedet, Pastor Helms, maa jeg faa Lov at præsentere Dem for Pastor Bang.“ Vi var alle i høj Grad bestyrtet over hele den Vending. men før vi fik Tid at sunde os paa Overraskelsen tog den venlige og ivrige gamle et Par af os under Armen og travede op til Døbefonden ved Alteret, hvor Pastor Bang var i Færd med at døbe de smaa Børn. Under dette Optrin vender hele Menigheden, der ellers var paa Vej ud af Kirken, sig om for at se det mærkelige Optog, som fulgte den gamle Pastor Helms op ad Kirkegulvet. Pastor Bang blev ligesaa bestyrtet som vi, idet Pastor Helms umiddelbart efter de to Børns Daab præsenterede os for den fungerende Præst.

Imidlertid indbød Pastor Bang os til at gaa med ham hjem, hvor vi ligesom i Kirken fik det mest tilfredsstillende Indtryk af baade ham og Familie. Disse Indtryk lod vi gaa videre til Menighedsraad og Kirkebestyrelse, men forinden der fra Tommerup var taget Bestemmelse i Sagen var *Pastor Bang* kaldet til *Skellerup* og *Ellinge* Pastorat, saaledes kom der ikke noget ud af vor mærkelige Faaborgrejse. Pastor Bang har været i Skellerup lige til i dette Foraar, da han tog sin Afsked.

Skønt Kristendommen nu er over 1000 Aar gammel i Danmark, saa støder man dog endnu ofte paa en stærk indgroet og udbredt *Overtro*. Derfor kan man heller ikke undre over de mange Fortællinger om *Overtro* fra de gamle danske Kirkers Opførelse i det 11. og 12. Aarhundrede, men mærkeligere er det, at vi endnu i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede, just under Opførelsen af Broholm Kirke, ogsaa støder paa et Eksempel paa en gammel bekendt *Overtro*, der ejendommeligt nok gik i Opfyldelse.

Det er jo ret almindeligt bekendt, at der endnu lever mange Mennesker, som nærer en sand Rædsel for at have noget med Tallet 13 at gøre, fordi de tror, at det vil bringe Ulykke af forskellig Art med sig. Bl. a. vil mange meget nødig være med til Bords hvor der er 13, da man saa nærer den *Overtro*, at en af de 13 maa dø før Aaret er omme o. s. v. — Under et af de mange Møder, som Komiteen for Opførelsen af Broholm Kirke maatte afholde, skete der et mærkeligt Intermezzo. Det var efter et af de sidste Møder efter at Kirken var indviet i 1907, at Medlemmerne tillige med nogle andre Herrer, der havde deltaget i Forhandlingerne, samledes i Købmand Spøhrs Restaurant til en Kop Kaffe. Alle havde sat sig til Bords med Undtagelse af Landpost *Niels Jacobsen*, der var Medlem af Kirkekomiteen. Han blev ved at gaa rundt om Bordet og trippede frem og tilbage i stor Betænkelighed. Jeg forstod ikke, hvad der gik af Manden, og da vi to repræsenterede Tommerup Sogn, var hans Plads ved Siden af mig, og der stod ogsaa en tom Stol og ventede paa *Niels Jacobsen*. Da vi alt var kommen noget hen i at nyde Maaltidet, henvender jeg en beskeden Forespørgsel til den urolige Mand, som netop befandt sig bag min Stol.

Paa min Forespørgsel om hvorfor han ikke indtog sin Plads, svarer Niels Jacobsen: „Der er 12 ved Bordet og sætter jeg mig ned bliver der 13, og det holder jeg ikke al!“ — Men som han havde udtalt dette, sætter han sig alligevel modvilligt ved Bordet uden at der blev talt eller tænkt mere over den Sag den Gang. Paa Landpostens modsatte Side var Proprietær *Møller* fra *Store Dyred*.

Nogen Tid efter var nævnte Proprietær Møller i Aarup for at besøge nogle Bekendte, og da han sent om Aftenen ved Nytaarstide 1908 gik hjem, valgte han at gaa ad Jernbanelinien, og paa denne Tur blev han indhentet bagfrå af et Exprestog fra Jylland, der kørte Møller ned mellem Aarup og Tommerup, saaledes at han maa være død paa Stedet.

Da Meddelelsen om denne sørgelige Begivenhed, der gjorde stort Indtryk paa alle, rygtedes, kom Landposten til mig op paa Dagen og spørger om jeg kunde huske, at vi var 13 til Bords hos Købm. Spøhr. Jeg maatte jo indrømme, at den gamle Overtro her i dette Tilfælde mærkeligt var gaaet i Opfyldelse Men paa mig gjorde det ikke nær det Indtryk, som paa Niels Jacobsen; thi lige fra min tidligste Barndom har baade min Fader og Moder modarbejdet enhver Tanke om Overtro, som vi Børn stødte paa, og det virkede godt paa mig. Men ikke desto mindre maa jeg dog indrømme, at jeg ikke kunde andet end studse ved Tanken om det passerede, særlig ogsaa fordi det ikke var første Gang, jeg havde oplevet noget lignende. Ja! Proprietær Møller var den første af de 9 Komite-medlemmer der gik bort, nu er ogsaa alle de andre borte som var med fra Begyndelsen, og jeg staar ene tilbage! —

I de 4 a 5 Aar Arbejdet stod paa med Grundlæggelsen og Opførelsen af Broholm Kirke, maatte Kirkekomiteen ofte have Forhandlinger med Biskoppen angaaende de mange Spørgsmaal, som denne Sag fremkaldte. Biskoppen var en sjælden forekommende, velvillig og jævn Mand i hele sin Færd, saaledes at det blev en let og glædelig Sag at arbejde sammen med ham. I de Aar Forhandlingerne stod paa var *Biskop Balslev* flere Gange i Tommerup, saaledes bl. a. ved Grundstenens Nedlæggelse til Kirken og ved dennes Indvielse. Ved den sidste Begivenhed indtraf der en pudsig Episode, jeg vil

nævne her. Efter Kirkeindvielsen var alle Deltagerne ude paa Baagegaard, og ved Afrejsen om Aftenen fulgte jeg et Par af de gejstlige over til Jernbanen. Da vi vel var kommen ud af Baagegaards Port og nær ved Købmand Spøhrs Restauration siger Fruen henvendt til Manden: „Hør Fatter, jeg skylder for en Bajer inde paa Kroen, vil Du ikke gaa ind og betale den.“ Manden bliver helt altereret over denne Oplysning, der kom helt bag paa ham og svarer: „Hvad for noget, skylder Du for en Bajer?“ „Ja! for jeg blev saa tørstig i Eftermiddags i det varme Vejr, og saa vidste jeg ikke anden Maade at faa slukket min Tørst paa end at gaa derind, og da jeg ingen Penge havde hos mig, saa lovede jeg, at Du skulde komme ind at betale Øllet.“ Hertil svarer Manden: „Ja, ved Du hvad Mutter, det er for tarveligt, jeg er dog gejstlig og er ikke meget for at gaa ind paa Kroen for at betale en Bajer.“ — Jeg, der i Stilhed havde været Vidne til denne lille Kontravers mellem Ægteparret tillod mig nu at blande mig i Sagen, idet jeg spurgte Ægteparret, om jeg ikke maatte have den Glæde at gaa ind paa Kroen og betale Øllet. Dette Forslag blev de gamle, rare Mennesker lykkelige over og takkede mig for; og paa Tilbagevejen betalte jeg, hvad den høje gejstlige Dame var skyldig. Dette lille Træk viser, hvor jævne og naturlige de gode Folk var.

Fabrikant Brandt i Verninge.

Jeg var i mange Aar Formand for Vandsynsmændene her i Tommerup Sogn. I denne Egenskab kom jeg mindst 2 Gange om Aaret paa Vandsyn over „*Holmehavebakken*,“ der danner Sogneskel mellem Tommerup og Verninge. Paa disse Ture trat jeg altid sammen med Limfabrikant *Brandt* fra Verninge, der i en lang Aarrække havde været Formand for dette Sogns Vandsyn.

Enkelte Gange fungerede jeg ogsaa som Formand for Vandsyn i selve Verninge Sogn for Fabrikant Brandt, naar han var interesseret eller paa anden Maade forhindret. Efter disse Vandsyn spiste vi altid nogle Stykker Smørrebrød og drak Kaffe paa Verninge Kro.

Brandt var allerede den Gang en ældre Mand, men kraftig spænstig og stærk. Han var tillige en klog Mand, der besad stor Dygtighed i sin Bedrift, ligesom han var Herre baade over Ordet og Pennen. Et af hans kæreste Emner var at fortælle om sine mange Konflikter med Herredsfoged Aug. Jørgensen i Odense. Disse havde iøvrigt kostet Brandt baade megen Tid, Ulejlighed og mange Penge, men han gik ud af Striden med Ære, hvilket just ikke kan siges om Herredsfogden.

Begyndelsen til Kævlerierne kom over, at der var indgivet Klage til Politiet over, at Sneen ikke i rette Tid var bleven kastet paa Landevejene, der passerer Verninge Sogn. Men dette Sogn har netop usædvanlig lange Vejstrækninger, idet de to Veje, som findes, gaar paa de to længste Leder, og derfor tager det Tid at kaste al den Sne, saaledes at Brandt, der var Snefoged, i nogen Maade var undskyldt. Men alligevel blev han tilsagt til at møde i Politiretten, som var sat paa Verninge Kro efter Herredsfogdens sædvanlige Praksis.

Fabrikant Brandt var tilsagt til at give Møde Kl. 9 Fmd.; og da han kom var Kroen fuld af Folk, som skulde for i Retten. Brandt ventede og ventede, men hans Tur kom først Kl. 4 om Eftermiddagen, hvorover han selvfølgelig var vred, men værre blev det, da han blev modtaget i Retten; men her vil jeg give Ordet til Hr. Brandt, som har meddelt mig, hvorledes det hele gik til:

„Straks jeg kom ind blev vi modtaget af Herredsfoged Aug. Jørgensen, der sad paa Dommersædet, med følgende Udtalelse: „Er det Fabrikant Brandt?“ „Ja, det er mig!“ Ja, jeg vil sige Dem, fortsatte Aug. Jørgensen, jeg kender Dem som en Mand der altid ypper Kiv og Strid uden Grund.“ Hvertil jeg svarede: »Naal gør De det Hr. Dommer? og den Beskyldning mod mig sidder De paa Dommersædet og udslynger mod mig.“ „Ja, for det er jo Sandhed.“ „Kan Dommeren bevise det? Det ønsker jeg nemlig og forlanger, at Dommerens Udtalelser føres til

Protokols.“ Dette nægtede Dommeren, idet han hævdede at være Herre over, hvad der kom i Protokollen. Saa førte Brandt den anførte Forhandling ind i sin Lommebog og forlangte Retsvidnerne til at skrive under som Vidner, hvilket Dommeren ogsaa protesterede imod, men da Brandt erklærede, at de sad der som Vidner, saa maatte Aug. Jørgensen bøje sig paa dette Punkt. Hele dette Intermezzo udviklede sig til en lang Række Avisartikler fra begge Sider med efterfølgende Forhør og Rettergang baade ved Under-, Over- og Højesteret, hvilket blev en meget brydsom og dyr Omgang for Brandt, men han gik paa med Humør. Og skønt han ved de forskellige Retter mødte megen Besvær og Modgang, saa endte det dog med, at han forlod Valpladsen med Ære. Det eneste Punkt hvori han ikke fik Medhold var den Beskyldning mod Aug. Jørgensen, at han „havde afsagt en Dom imod bedre Vidende.“ Men da Brandt ikke kunde bevise denne Paastand, kunde han selvfølgelig heller ikke faa Medhold. Men kort efter at Højesterets Dom var falden fik Aug. Jørgensen sin Afsked, og det blev af alle og maatte efter Stridens Heflighed opfattes som en Oprejsning for Brandt og et meget fælt Nederlag for Herredsfogeden. Og Brandt selv opfattede Resultatet som en stor Sejr, der gottede ham. Men høre ham fortælle om al den Modgang og alle de Bryderier som Sammenholdet mellem Juristerne havde forvoldt ham, det var Penge værd. Havde Brandt ikke været det „gode Hoved“ han var, og havde han ikke haft sin Tegnebog saa godt beslaaet som den var, saa var Resultatet sikkert bleven et andet.

Højsholt-Møderne.

Gennem mange Aar afholdt Indremission ved Midsommertide et meget stort Møde i Højsholt Skov, hvortil der kom Folk fra alle Egne af Fyn, og maaske ogsaa fra andre Landsdele; der var i alle Tilfælde mange Mennesker. Det ene Ekstratog kom efter det andet og udlæssede Strømme af Folk, der vandrede ad Skoven til, saaledes at Vejen derop var fuldt besat af en uafbrudt Strøm, der undertiden maatte ind paa Marken for at faa Plads. Desuden kom der jo en Mængde Vogne, som vanskelig kunde finde Plads i og ved Skoven.

Skoven led jo nok en Del derunder og derfor blev Mødet et enkelt Aar forlagt til Broholm Skov, ligesom det ogsaa et Aar under et forfærdeligt Regn- og Tordenvejr blev afholdt i Baagegaards Lade og Stald, som var fuldstændig besat baade paa Slyde og Loft. Kendere vil mene, at der aarlig var op mod 10,000 Mennesker til disse Møder.

En af Grundene til, at Møderne Gang paa Gang kunde samle saa mange Mennesker var selvfølgelig de udmærkede Ordførere. Særlig vilde Folk gerne høre *Vilh. Beck*, der ganske naturligt var den bedste. Han mødte altid med en ejendommelig Djærvhed og en uopslidelig Friskhed, der fængslede Tilhørerne. Der er vel heller ingen Præst, der som V. Beck har arbejdet med Ordets Forkyndelse og for de store Massers Vækkelse og kun faa have set saa rige Frugter af deres Virksomhed, som han. Man vilde dog ogsaa gerne høre Lensgreve *Holsten-Holstenborg*, der ogsaa kom imellem og talte, bl. andet det Aar Mødet var i Laden paa Baagegaard. Der var altid stor Interesse for disse ogsaa blandt Egnens Befolkning, og Tilstrømningen var overvældende. Man maa derfor antage, at disse Møder, der jo ikke alene virkede gennem de kristelige Ordførere, men maaske lige saa meget ved Tilhørernes indbyrdes Drøftelse af det foredragne, har haft blivende Betydning for en stor Del af Deltagernes senere Liv.

Bøllerne!

Da de danske Statsbaner i 1909 begyndte at anlægge Dobbeltsporet gennem Fyn, var det ret naturligt, at man valgte Tommerup til Hovedcentret for hele Arbejdet. Denne Station ligger jo nogenlunde midt i Fyn, med 6 Mil til Nyborg og 5½ Mil til Strib. Her blev Hovedoplagspladsen for Materialerne, her indlogeredes Ingeniører, Montører, Entreprenører og Formænd m. v. Her var Standplads for Maskiner og Køretøjer og her blev Arbejderne antagne og dirigerede til de øvrige Pladser. Hele dette store Arbejde varede en 3 a 4 Aar og gav store Fortjenester til mange; ikke alene direkte til Arbejderne, men ogsaa indirekte til Byens og Omegnens Handlenle og Haandværkere. Der blev sat en mægtig Sum Penge i Omløb,

derfor intet Under at en Masse Mennesker i de Aar søgte her-til, som til et andet Klondyke, for at finde Lykken Men ikke alle dem, der optraadte som Aspiranter til Lykken, tænkte paa at det gjaldt om at være forberedt paa at modtage en saa sjælden Gæst som Lykken er, den stiller bl. a. den Fordring til Værten, hvor den byder sig til Huse, at den bliver modtaget godt i alle Maader.

Blandt de mange som søgte Lykken, og mente at kunde finde den her i Tommerup, var ogsaa 35 Københavnerne af den Slags, som, naar de ikke er til Huse paa Ladegaardene eller i Straffe- og Tugthusene, holder til paa Fællederne og ved Lersøen. Da de aldrig havde Arbejde, var disse Mennesker en Plage baade for Kommunen og Fagforeningerne, der jo maatte underholde dem Derfor blev Billetten til Tommerup betalt for de 35 og der gaves dem Anvisning paa Arbejde her. De blev ogsaa antaget alle, men før der var gaaet $\frac{1}{4}$ Dag var de atter afskediget, idet Entreprenørerne snart opdagede, at de hverken kunde eller vilde arbejde Da denne Invasion, som Tommerup her var blevet forøget med, ikke havde Returbillet og heller ikke havde Penge eller Føde (det sidste brugte de ikke meget af, men saa meget mere Brændevin) saa begav de sig ud i Omegnens Landsbyer, hvor de røvede og stjal indtil de af Byernes Befolkning blev jaget ud af Byerne med de primitive Vaaben man havde ved Haanden. Det endte med, at Bøllerne søgte til Tommerup igen. Her var Byens Befolkning alt andet end glade for denne Forøgelse i Indbyggerantallet og de blev derfor afvist med Kulde overalt. Dette havde tilfølge at hele Sværmen uden mit Vidende og Villie tog Baagegaards Tærskelade i Besiddelse, hvorefter de i afvekslende Hold paa 5 a 6 Mand optraadte som meget paagaende Tiggere, under saadanne Former og med saadan Forlangende, at det var umuligt for mig og min Familie at bjerge os, især da deres Husbesøg skete saavel ved Nat som Dag. Hertil kom, at jeg en Dag blev presenteret en blank Kniv for Brystet, da jeg paa høfligste Maade bad dem om at søge sig et andet Logi. I min Vaande bad jeg Politimesteren om Hjælp til at befri min Ejendom for denne Inkvartering. Jeg fik det Svar, at Politiet ikke havde Tid, og føjedes til, at jeg kunde lukke mine Døre og

Porte, samt at enhver jo var Politi paa sit eget, alt noget jeg vidste i Forvejen. Da det saaledes syntes umuligt at faa Hjælp til Befrielse af disse selvbudne Gæster, besluttede jeg mig til at indgaa en Akkord med Bøllerne, idet jeg tilbød dem, at de frit og uantastet maatte bebo de tre østligste Ladegulve i min Lade, alt imod at de holdt dem borte fra den øvrige Del af Laden, Stalden og den øvrige Gaard og ikke tiggede hos mig. Dette Tilbud gik de med Glæde ind paa — og hvad mere var, de holdt „som Mænd“ de indgaaede Forpligtelser, og var for Eftertiden høflige som andre Gentlemen mod mig og min Familie. Denne faste Fæstning, som Bøllerne havde funden i Laden, spurgtes snart viden om, saaledes at flere løse Eksistenser søgte hertil efter Anvisning af „Bøllemærker“ i Form af Pæle og Pinde, der paa forskellig talende Maade var anbragt paa Ladeporten og langt ud af alle Vejene, og paa denne Maade tjente som Vejvisere for Kollegerne, der søgte billigt og lunt Logi. Efterhaanden blev der en hel anseelig Flok, der jo skulde have noget til Livets Ophold, og da de havde fraskrevet sig at røve hos mig, gik det saa meget des mere ud over andre, navnlig de nærmest boende. Af den Grund blev der klaget til Øvrigheden, som sendte en Betjent til mig med Paabud om, at jeg skulde jage Bøllerne ud og lukke mine Døre og Porte for dem. Hertil svarede jeg, at Politiet jo havde nægtet at hjælpe mig af med dem og sagt, at enhver jo var Politi paa sit eget. Jeg vilde forbeholde mig Ret til at lukke mine Porte og Døre op og i, som det passede mig. Men i øvrigt saa jeg med Glæde, om Politiet vilde fri mig for Bøllerne, da jeg selvfølgelig ikke satte Pris paa den Besætning, selv om jeg maatte indrømme, at de nu var yderst elskværdige overfor mig. Betjenten lovede, at de skulde komme mandstærke og vel bevæbnede for at drive Bøllerne over Gaden til en Jernbanevogn, og derfra køre dem til deres Hjem i København. Men hvem der blev borte var Politiet, og vi fik Lov at beholde Bisserne. Daglig sad og stod de i Porten og udbredte Skræk og Rædsel blandt alle forbipasserende.

Man husker, at de alle henhørte til Landets værste Udsud, hvorimellem var baade Mordere og Mordbrændere, hvorfor det var nødvendigt altid at være vaagen og paa Post.

En Søndag Eftermiddag lige før Høst havde min Hustru og jeg sammen med vor Søn og Datter, der endnu var Børn, været ovre i Marken bag Jernbanen for at se paa nogle Forsøgsafgrøder. Da vi kom tilbage og gik over Jernbanen forbi Købmand Spøhrs Restauration, ser vi Formanden med alle Bisserne komme trækkende fra Laden til Restaurationen, og et Øjeblik efter ser vi en Regn af Bajersflasker komme susende gennem Døre og Vinduer inde fra Restaurationen. Sagen var at nogle af Bøllerne var bleven uenige med en tysk Smedesvend fra Frøbjerg, og nu, da Smeden ikke vilde makke ret, saa tog Bølleformanden Offensiven og gik paa med hele Armeen. Bøllerne troede, at Masserne kunde gøre det, men den tyske Smed havde et Middel i Baghaanden, som virkede helt overraskende. Da Skænkepigerne var bleven klar over, hvor farligt Skænderiet var mellem Smeden og Formanden, og da især denne truede med at ville hente Forstærkning for at straffe Smeden, saa bad de Smeden om at forlade Restaurationen, men forinden denne Forhandling var ført til Ende, viste der sig ca. 20 Bøller foran Indgangen i stærk ophidset Tilstand. Da Smeden nu blev klar over, at det var Alvor med Bøllernes Trusel, saa flygtede han om bag Disken, der stod i det modsatte Hjørne af Restaurationen, længst fra Gadeindgangen. Her bag Disken stod flere Kasser fyldte med Øl. Efterhaanden som Bøllerne nu myldrede ind af Døren, fyrede Smeden med de fyldte Ølflasker imod de talrige Fjender, og det skete med en saadan Fart og Energi, og med en saadan Kraft og Træfsikkerhed, at Virkningen var forbløffende. Smeden, der vidste, at det gjaldt Livet, valgte at sigte efter de indtrængendes Ansigt, og i Løbet af nogle faa Minutter havde han tømt tre Kasser Øl og opnaaede dermed, at alle Bøllerne ved dette Skyts blev i den Grad skamferede, at de var aldeles ukampdygtige og led et frygteligt Blodbad og deres med saa megen Bravør foretagne Offensiv aldeles brød sammen, saaledes at de alle som Invalider maatte trække sig tilbage til deres Fæstning i Laden medens Smeden beholdt Valpladsen. Dette var et saa alvorligt Nederlag for Bøllerne, som nu for lang Tid var kendelige af Saarene. Tilmed var de vidende om, at Politiet nu for Alvor var alarmeret.

Saa holdt de i Begyndelsen af Natten lange Forhandlinger paa Laden om, hvad der nu var at gøre. Det endte med, at ca. 50 af dem endnu før Dag forlod Laden og spredte sig for alle Vinde for at optræde som i en Gorillakrig. Kun nogle ganske faa, der var for medtagne af Kampen, blev tilbage i Laden, og dem tog Politiet sig af, da de næste Dag indfandt sig for at holde Forhør over det passerede. Kun to Nonkombatanter fik jeg Lov til at beholde. De havde været for daarlige til at deltage i Kampen, og da de efter nogle Dages Forløb havde rettet sig saa meget, at de kunde taale at flyttes, blev jeg paa Politiets Foranledning tilsagt til at køre disse to til Fattiggaarden i Verninge. Dermed var jeg atter Herre paa Baagegaard.

I den nærmeste Tid derefter kom der vel af og til mindre Flokke af min gamle Garde tilbage, men det var altid for meget kort Tid, nærmest kun for at benytte det gode og billige Nattelogi, saa forsvandt de straks igen lige saa stille, som de var kommen. Deres Besøg blev sjældnere og sjældnere, og tilsidst var der kun en enkelt tilbage af „den store Arme“. Men der gik dog flere Aar inden de helt forsvandt, og naar de viste sig var de altid Høfligheden selv over for mig og mine. De hilste altid, som om vi var gamle Skolekammerater. De glemte aldrig, at de paa Baagegaard var bleven modtaget godt. Jeg var lidt mellemfornøjet med Gensynet, da min Oplørsel jo var dikteret af den Svaghed, jeg stod i som ene overfor de mange. Men ogsaa at Omgangen med denne paatvungne Hob af dybt sunkne Mennesker, der vel var saa dybt nede, som man kan tænke sig, kunde man lære noget. Bl. a. blev jeg klar over, at hvor langt de end var ude paa Syndens og Skammens Veje, saa var der dog noget godt tilbage paa Bunden af dem. Vel var de næsten altid og alle døddrukne to Gange i Døgnet. De bestilte ikke andet end at drikke og sove. Men en Dag fik jeg dog en nogenlunde fornuftig Samtale med en af Bøllerne, en Mand paa mellem 55 - 60 Aar, der hed *Ludvig Hansen*. Jeg foreholdt ham det forfærdelige Liv, han og de øvrige førte, og han indrømmede, at det var rigtigt, hvad jeg sagde, men han erklærede, at det var ham ganske umuligt at vende sig bort fra det frygtelige Liv, som han nu havde gjort sig fortrolig

med og mente, at der intet var at stille op imod den uhyggelige Fart ned ad Skraaplanet, men føjede han til: „Det eneste jeg er ked af, er at min Søn, der ogsaa hedder Ludvig Hansen, er ligesom mig til at drikke, og det gør mig ondt.“ Denne Udtalelse gav mig Indtryk af, at der dog maaske alligevel vilde være en Vej frem til Redning af saadanne faldne Mennesker, om man blot kunne finde den rette Maade.

Vel klarede jeg mig ud af denne lange Bøllekrig uden videre Men, men jeg og alle mine levede og hele Tiden i Følelsen af, at vi levede paa en Vulkan, og det varede længe, før Dønninger lagde sig.

Efter Verdenskrigen.

Jeg er født under Frederik den Syvendes Regering, men var kun ganske lille i Krigen i 1864, men i de nærmeste Aar derefter gik al Tale ved Sammenkomster mellem Naboerne ud paa Forholdene under denne Krig. Dette havde til Følge, at jeg blev stærkt nationalt interesseret og har alle Dage omfattet alt, hvad der vedrørte Sønderjylland, med varm Kærlighed og saaledes vaagen for alt dernede. Bl. a. var jeg ogsaa med i de sønderjydske Foreninger, og da Verdenskrigen var endt, og der var Udsigt til, at vi kunde faa en Del af Sønderjylland tilbage, tog jeg med stor Interesse Del i al Bevægelse for at støtte Bestræbelserne i det danske Folk paa dette Omraade. I Løbet af Aaret 1919 udviklede der sig overalt i Landet og ikke mindst her paa Fyn en meget stærk Stemning imod Ministeriet Zahle navnlig for dets sønderjydske Politik. Især blev man vrede over, at Ministeriet ikke alene ikke fik hindret, at 3. Zone blev unddraget en Afstemning om, hvorvidt Befolkningen ønskede at komme tilbage til Danmark eller ikke, men tillige undlod Ministeriet at sørge for at 3. Zone blev rømmet for tyske Embedsmænd og Militær, indtil Afstemningen i 2. Zone var foretaget. I den Anledning blev der afholdt en Mængde Møder om hele dette Spørgsmaal, og tillige for at støtte Underskriften af en Rønningsadresse, som cirkulerede rundt i hele Landet, der gik ud paa en indtrængende Opfordring til Ministeriet og Rigsdagen for at formaa Regeringen til at søge en Rømning af Tyskerne i 3. Zone.

Denne Adresse opnaaede i alt 315,455 Underskrifter, og blev den største Adresse, der nogensinde er præsteret i Danmark. Rønningsadressen blev overrakt Ministeriet og Rigsdagen af et Forretningsudvalg bestaaende af:

Overretssagfører Conrad Holm, København,
 Redaktør Hans Jensen, Stege,
 Forlagsboghandler Fergo, København,
 Driftsbestyrer Stensballe, Horsens,
 Proprietær Hjort, Baagegaard,
 Fabrikant Petersen, København.

Udvalget blev modtaget af Statsminister *Zahle* i Ministerialbygningen, han svarede, at han *intet vilde foretage sig i denne Sag*.

Vi gik derefter op paa Christiansborg, hvor vi blev modtaget af Rigsdagens to Formænd, *Petersen Nyskov* og *Thomsen*, der begge tog yderst velvilligt baade imod Udvalget og imod Adressen, og udtalte, at de gerne saa saa mange Sønderjyder som muligt kom tilbage til Danmark, og ansaa den store Adresse som et enigt Udtryk for det danske Folks Villie, og Formændene lovede at forelægge Adressen i baade Landsting og Folketing, men Formændene beklagede, at Ministeriet havde forspildt det belejlige Øjeblik overfor Stormagterne.

Den mægtige store Egetræskiste, der vejede saa meget, at fire stærke Mænd kun med Besvær kunde bære den op paa Christiansborg, hvor den blev opstillet i Rigsdagens Vestibule i Nærheden af Sølvskrinet, hvori Grundloven hviler.

Jeg var lykkelig over at være med i hele dette Arbejde, og det interesserede mig i høj Grad at være paa nært Hold af disse vigtige Forhandlinger, der jo i de Dage, som baade før og senere var og bliver Danmarks Hjerteranliggender.

Men hvor gjorde det ondt at træffe saa kolde Hjerter og Hjerner hos de Ledende for Landets mest betydende Sag. Jeg kunde og vilde ikke have troet det, om jeg ikke ved den Lejlighed havde faaet Troen i Hænderne.

Hos Kong Christian den X.

Omstaaende Henvendelse til Regering og Rigsdag angaaende det sønderjyske Spørgsmaal blev der aldeles ingen Notits taget af i Regeringen, der lod som om ingen Ting var passeret. Det havde til Følge, at det nationale Røre overalt i Landet fortsattes med endnu mere Kraft, og flere og flere af Regeringens Tilhængere, baade Radikale og Socialdemokrater faldt fra og sluttede sig til Kravet om nyt Valg paa det sønderjyske Spørgsmaal. I Købstæderne var Røret og Kravet stærkest, men snart kom Landbefolkningen ogsaa med efterhaanden som Agitationen i Byerne tog Fart. *Dansk Landmandsforening* var særlig virksom. Sammen med gode Mænd fra alle Byer og alle Egne i Amtet blev der indbudt til et stort Møde i Odense den 16. December 1919. En mægtig Forsamling var til Stede Fyns Forsamlingshus, og under stor Begejstring valgtes fire Mænd fra Byerne og fire fra Landet til at tiltræde en Deputation fra hele Landet, der skulde gaa til Kongen og Rigsdagen og meddele, at Folket kræver det Valg Regeringen har lovet, naar Verdenskrigen var ophørt. Paa Mødet protesteredes enstemmigt mod Ministeriet Zahles sønderjyske Politik.

Den 20. December 1919 samledes 70 Deputerede fra alle Egne af Landet i Studenterforeningens Lokaler, hvor vi enedes om en Henvendelse til „Regering og Rigsdag“, som i bestemte Udtryk krævede det lovede Valg, idet man pointerede, at Ministeriet ikke anerkendtes at have nogen Ret til at træffe Afgørelse i den sønderjyske Sag, da Ministeriet Zahle ikke ved noget Valg havde faaet Mandat til at løse dette vigtige Spørgsmaal. Det blev vedtaget, at man først skulde henvende sig til Kongen, derefter til Statsministeren og endelig til Folketing og Landsting. Som Ordfører hos Kongen valgtes *Rektor Larsen* ved Marselisborg Skole i Aarhus, og som Ordfører hos Zahle valgtes en tidligere Socialdemokrat, Husmand *K. E. Jensen* fra Brandstrup ved Rødkærbro. Der blev dernæst forespurgt begge Steder, om man vilde modtage os. Hos Zahle maatte vi komme an alle 70, men Kongen kunde kun modtage 12 Mand som det højeste Antal. Saa maatte Mødet optages paa ny for at faa udvalgt de 12 Mand, og det blev en meget lang Debat.

Blandt de tolv husker jeg foruden mig selv, Hansen, Axelholt, fhv. Folketingsmand P. Bjerre, Gdr. Jørgensen, Juelsbjerg, N. P. Christoffersen, Fredensborg, Pastor Kallenbach Petersen, Nyborg, Cyklehandler Rasmussen, Odense, Rektor Larsen, Aarhus, Hmd. K. E. Jensen, Kaptejn Schøler, København.

Før Audiensen spurgte Kabinetssekretæren, hvad vi ønskede at tale med Kongen om, hvilket Kongen vel ganske naturligt ønskede at vide, før at kunde forberede Svaret.

Kabinetssekretæren gjorde os da opmærksom paa, at vi maatte erindre, at Kongen „*var Konge for alle i Danmark*“, hvilket han bad Ordføreren og os alle at huske. Kort før vi skulde ind til Kongen og vore Navne blev noteret op, viste det sig, at der var bleven 13 i Tallet, skønt vi kun maatte 12, men vi fik dog Lov at komme ind alle 13.

Døren blev nu lukket op ind til et stort Lokale, hvor Kongen stod omtrent midt i. En for en blev vi præsenteret for Majestæten af Kabinetssekretæren og en Adjutant førte enhver af os hen paa den Plads vi skulde indtage i en Halvkreds rundt om Kongen (altsaa ikke 11, men 13 om Kongen!) Da alle var paa Plads, traadte Rektor Larsen to Skridt frem for Geledet, og Kongen gik hen til ham og lod ham forstaa, at han maatte fremsætte vort Ærinde, hvorefter Rektoren indledede med en kort Tale, læste Adressen op og afsluttede ligeledes med et Par Ord. Rektoren udførte sit Hverv ganske udmærket, alt med stor Alvor, Kraft og Inderlighed, og vi bemærkede, at Kongen gentagende fik Taarer i Øjnene. Da Rektoren var færdig, tog Kongen Ordet og holdt en gribende Tale til os, i hvilken han bl. a. sagde: Det er mig en Glæde saaledes at faa et synligt Bevis paa danske Mænds nationale Sindelag . . . Kongen gik derefter hele Rækken igennem og underholdt sig lidt med hver enkelt af de 13 Deputerede, og spurgte bl. a. om de enkeltes Bopæl og Hjemegn osv. Det hele varede $\frac{3}{4}$ Time.

Hos Statsminister Zahle.

Umiddelbart efter Audiensen paa Amalienborg samledes alle de 70 Deputerede i Justitsministeriet, og straks efter viste Hr. Zahle sig, hvorefter Hmd. K. E. Jensen oplæste Resolutionen,

hvortil Statsministeren svarede: „Ønsket om Valg snarest muligt deler Regeringen, og Ministeriet har forelagt Forslag til Ændringer i Grundloven og Valgloven for Rigsdagen samt opfordret denne til at fremme disse Forslag uden nogen unødvendig Opsættelse, saa at der kan tilvejebringes Grundlag for et Valg, hvorved Vælgernes sande Mening kan blive tilkendegivet. Nu kender Dhrr. mit Svar, og jeg kender deres Resolution.“ Derefter bukkede han let for Forsamlingen og forsvandt. Havde han ventet et Øjeblik vilde han have faaet at vide, at det ikke var Valg „snarest muligt“, men derimod *Valg nu*, man ønskede. Imidlertid varede det kun ganske kort, saa væltede hans egne Folk Zahle ned af Piedestalen, idet den radikale Gaardejer Moesgaard Kjeldsen og Socialdemokraten Marott meldte sig som Modstandere af Ministeriet; herved blev det tvungen til at forlade Taburetterne.

Det var en mægtig Begejstring, som betog alle Deputationens 70 Medlemmer, der alle forholdt sig med værdig Ro under hele Optrinnet.

Jeg tænker med Glæde tilbage paa disse bevægede Dage.

Lidt om Familien „Hjortebjerg“ og Enestegaarden Hjortebjerg i Vissenbjerg Sogn.

Alle Vissenbjerg Sogns 10 Byer udgaar som Straaler fra en lille Sol, Kirkegodset, med Kirken og Præstegaarden, der ligger som Centrum midt i Sognet. Blandt disse 10 Byer er Kjelstrup med „Karhusene“ (nu Kjelstrupskov) en af de mindste, idet den oprindelig kun havde et Tilliggende af ca. 480 ldr. Land, der i Øst grænser op til Korsebjerg i Ubberud Sogn. Byens Jorder var fordelt paa 6 jordegne Bøndergaarde. Paa en af disse Gaarde boede en Mand ved Navn *Laurits Hansen* som omkring 1640 flyttede sin Gaard ud paa Marken og fik indrettet det saaledes, at han fik sine Jorder samlede omkring Bygningerne og udfriede af Fællesskabet med de andre Bønder. Efter Laurits Hansens Død blev Forstanderen for Odense Hospital, Hans Jørgensen, Ejer af Gaarden, og han købte tillige Herlighedsretten til Gaarden af Landsdommer Jens Lassen, og da han 12. Oktober 1669 pantsætter Ejendommen til hans to Sønner Johan og Claus, kaldes Gaarden „*Hjortebjerg*“, men antagelig har Ejendommen da for nylig faaet dette Navn; thi det anføres samtidig som en nærmere Forklaring, at Gaarden tidligere kaldes „Hollelose“.

Af Landstingets Skødebog ser vi, at Hans Jørgensen „Sidshaftig“ paa Hjortebjerg med sin Hustru Mette Pedersdatters fri Villie sælger Gaarden til Mag. Herman Christensen Beck, Sogneprest til St. Hans Kirke i Odense, i den Stand som Jens Lassen har tilskødet ham den. Men denne Handel uagtet hedder det dog 11. Juni 1676 om Hans Jørgensen ved Udstedelsen af en Obligation, at han er „Resederende“ paa Hjortebjerg, og dette gentager sig endnu i 1683, men i 1689 er Oluf Cornellesen bleven Ejer af Hjortebjerg. Thi herom

hedder det i Landstingets Skødeprotokol (28. Febr. 1689), at „Olluf Corneliusen Sidshaftig paa Hjortebjerg og Hustru Mette Pedersdatter, skøder til Sr. Kay Hjort, Forvalter paa Ulriksholm og Østergaard, deres Gaard Hjortholm, som selv besidder og paaboer, og som den mig af Hans Tommesen udi Amager skjøter.“ Altsaa har denne Hans Tommesen ogsaa en Tid været Ejer af Gaarden (han er maaske Broder til Olluf Corneliusens Hustru). Men den 2. April 1702 sælger Forvalter Kay Hjort paa Ulriksholm atter Hjortebjerg til sin Svoger Olluf Corneliusen). Olluf Corneliusen var en Søn af Sognepræsten i Rynkeby og Revninge. Provst Cornelius Olufsen Lip og Anna Hof (Fmd. i Embedet). Oluf Corneliesen, der en Tid havde været Birke-dommer paa Ulriksholm, optræder enkelte Gange, efter at han fik Hjortbjerg, i Dommers Sted paa Odense og Skovby Herredsting, saaledes bl. a. i 1692 og 1703. Han var gift med Sidze Thomaidatter Købke, hvis Fader var Raadmand i Nyborg (Moderen hed Helvig Rosenbly), og de fik en Del Børn, der vist alle antog Navnet Hjortebjerg efter deres Fødehjem, saaledes:

1. Cornelius Hjortebjerg, Student fra Odense 1725, 24 Aar gl., han blev Sogndegn i Skeby og Otterup.

2. Thomai Købke Hjortebjerg, Student 1727, 26 Aar gl.

3. Godske Hans Hjortebjerg, Student fra Odense 1730, 23 Aar gl., blev Sogndegn i Mesinge fra 1731 indtil 9. Oktober 1766, da han døde 58 Aar gl. •

4. Mads Hjortebjerg, Student 1730, 23 Aar gl.

5. Ane Kirstine Hjortebjerg (død 1768 60 Aar gl.), som blev gift med Andreas Balslev, der først var Katechet ved St. Nicolaj Kirke i København og døde 1787 som Sognepræst i Stauning i Ribe Stift. De havde mange Børn, hvoriblandt Oluf og Cornelius.

I næste Slægtled kender vi bl. a. af:

Cornelius Hjortebjergs Børn en Datter, Sidsel Kirstine Hjortebjerg, der i 1752 blev gift med Christian Bruun, der døde i 1768 som Sognepræst i Nr. Nissum.

Godske Hans Hjortebjerg, gift med Bodil Cathrine Trane død 1783 76 Aar gl.) havde mange Børn, hvoriblandt Rasmus Hjortebjerg, der var født 1740, blev Faderens Eftermand som Sogndegn i Mesinge og døde 1805.

Rasmus Hjortebjerg var gift med Gertrud Guldager og havde Børnene: Carl, født 1769, Hans Jacob, f. 1770 (død som Købmand i Kerteminde 17. Septbr. 1824), Hans Zacharias, født 1771, Cornelius, f. 1773, Elisabeth Charløtte, f. 1775, Christian, f. 1777. Endvidere: Karen Hjortebjerg, f. 1731, gift 1756 med Skipper Jens Christensen af Kerteminde; Sidsel Kirstine Hjortebjerg, f. 1735, gift 1761 med Studiosus Ditlef Mørch af Mesinge. Oluf Hjortebjerg, f. 1737, blev Købmand og nedsatte sig som saadan paa Torvet i Kerteminde, hvor han ejede en stor Gaard. Bente Hjortebjerg, f. 1740 (Tvillingsøster til Rasmus). Cornelius Hjortebjerg, f. 1742, og Johannes Hjortebjerg, f. 1750.

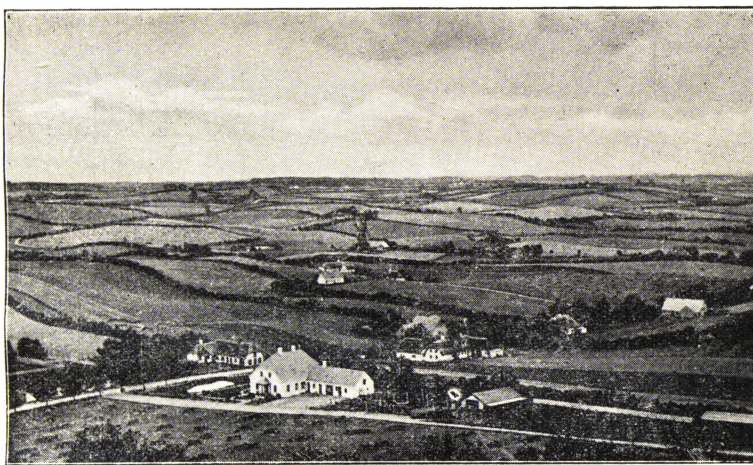
Og endelig kan nævnes, at en Søn af ovennævnte Købmand Hans Jacob Hjortebjerg i Kerteminde var Cornelius Hjortebjerg, der levede som Lotterikollektor i København i 1870erne.

Af Oluf Cornellesens Søkende kan nævnes: Kirstine, Else, Anne Sophie og Mette Sophie samt Anne Cornellesen, der blev gift med Kaj Hjort (en Halvbroder til Provst Wedel i Munkebo) der en Tid var Forpagter og Birkedommer paa Ulriksholm og senere levede i Kerteminde, hvor han blev begravet 12. Oktbr. 1730, medens hans Hustru var begravet sammesteds 21. Septbr. 1727. De efterlod sig mange Børn. En Broder til de her nævnte 5 Søstre var Jørgen Cornellesen, der levede i stor Fattigdom i Rynkeby (hvor han 1722 fik 8 Skilling af Tavlepengene), han døde 1741, 77 Aar gl., efterladende sig Enke og flere Børn.

Man maa formode, at Oluf Cornellesens Børn har haft stor Kærlighed til Gaarden „Hjortebjerg“, siden de alle tog Navn efter den, ligesom Efterslægten har beholdt dette Navn. Saa meget mere undrer man sig over, at ingen af hans Børn eller andre Slægtninge synes at have overtaget Gaarden i Visenbjerg; thi omkring ved Aarene 1717 er en Rosenkrantz bleven Ejer af Hjortebjerg. Denne ny Ejer har delt Gaardens Jorder, og har vist en kort Tid boet paa Hovedparcellen, medens han bortfæstede en Afbyggergaard til Rasmus Pedersen, der allerede 29. Juni først fæster hele Hjortebjerg af Rosenkrantz, og senere købte Ejendommen, som han dog paa Grund af Alder og Svagelighed i 1736 overlader til Sønnen Peder

Rasmussen. Denne overdrog atter Hjortebjerg til Hans Hansen, som er Ejer deraf i 1787.

Til denne „Hjortebjergslægt“ hører sandsynligvis ogsaa den mærkelige Cornelius Hjortebjerg, der for ca. 120 a 130 Aar siden blev født i Egebjerg Sogn i Odsherred paa Sjælland, og som i ung Alder drog til Amerika, hvor han skal have tjent en umaadelig Mængde Penge, skiftet Navn og kaldt sig *Vanderbilt!* og være død ca. 1880 efterladende sig 160 Mill. Kr., som herværende fjerne Slægtninge gør sig store Anstrengelser for at finde. Det er dog maaske et Spørgsmaal, om ikke Aviserne har udpyntet denne Hjortebjerg for fantastisk.

Udsigt fra Frøbjerg Bavnehøj.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Historiske Notitser om Ejendomsforholdene i Brøndegaars Opland	3
Baagegaards Historie	29
Kort over Baagegaard	34
Kort over Rytterdistriktet	46
Tønnerup Stationsby	61
Broholm Kirke	70
Mennesker, jeg traf, og Begivenheder, jeg oplevede	76
Anders Røgter	76
Trine Saras	77
Farver Hans	77
Maure Jørgen	78
Tre Hjulmænd	78
Landpost Niels Jacobsen	79
Blandt Naboer	79
Skelskov Baronen	81
En Veteran fra 1864	81
Tallerup-Smeden	82
Camle Lærer Bramming	83
Proprietær P. Rasmussen, Kamgaard	84
Gaardejer H. Hansen, Fredskovsminde	85
Sognepræst Th. Barfoed	86
Sognepræst V. Schmidt-Phiseldeck	87
Træk fra Forarbejderne til Broholm Kirke	88
Fabrikant Brandt i Verninge	93
Højsholt-Møderne	95
Bøllerne	96
Efter Verdenskrigen	101
Hos Kong Christian den X	103
Hos Statsminister Zahle	104
Ejerne af Hjortebjerg i Vissenberg	106
